

”PALLO HUKASSA VATANEN?”

Pojasta mieheksi, peilinä Vihreä Varis -kirjasarja

Ritva Korkatti
Anni Österberg

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Luokanopettajasta maisteriksi -ohjelma
Chydenius-instituutti - Kokkolan yliopistokeskus
Jyväskylän yliopisto
Kesä 2006

ESIPUHE

Tämä kasvatustieteen pro gradu -tutkielma on tehty yhteistyössä Jyväskylän yliopiston ja Oulun yliopiston välillä. Ritva Korkatti on opiskellut luokanopettajasta maisteriksi -ohjelman mukaan Jyväskylän yliopistoon kuuluvassa Chydenius-instituutissa. Anni Österberg on opiskellut lastentarhanopettajasta maisteriksi -ohjelman mukaan Oulun yliopistoon kuuluvassa Kajaanin opettajankoulutusyksikössä.

Pro gradu -tutkielmamme on hyvä esimerkki Jyväskylän ja Oulun yliopistojen joustavasta yhteistyöstä. Yhteistyössä on toteutunut elinikäisen oppimisen periaate, koska olemme vielä yli 50-vuotiaina saaneet mahdollisuuden kehittää itseämme. Opiskelu on tuonut työhömmme opettajina uutta intoa ja syvyyttä.

Jyväskylän yliopiston Kokkolan koulutuskeskuksen Chydenius-instituutin erikoistutkija Eila Aarnos on toiminut tutkimuksemme ohjaajana. Hän osoitti avarakatseisuutta hyväksyessään Anni Österbergin mukaan yhteisohjaukseen. Tutkimuksen tekeminen on ollut työn ohessa raskasta, mutta myös antoisaa ja haastavaa. Ohjaajamme Eila Aarnos on tukenut työtämme antamalla asiantuntevia neuvoja sekä rohkaisemalla ja kannustamalla työn uupumuksen yli. Kiitämme Eila Aarnosta lämpimästi kaikesta avusta.

Suunnittelija Timo Mauno Oulun yliopiston Kajaanin opettajankoulutusyksiköstä ansaitsee myös suuret kiitokset, koska hän mahdollisti yhteistyön. Kiitämme sydämellisesti myös yliassistentti Hikka Munteria Oulun yliopiston Kajaanin opettajankoulutusyksiköstä loppuvaiheen arvokkaista ja rakentavista neuvoista.

Haapajärvellä Kielon päivänä 14. kesäkuuta 2006

Ritva Korkatti

Anni Österberg

TIIVISTELMÄ

Korkatti, R. & Österberg, A. 2006. ”Pallo hukassa Vatanen?” Pojasta mieheksi, peilinä Vihreä Varis -kirjasarja. Jyväskylän yliopisto. Chydenius-instituutti - Kokkolan yliopistokeskus. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma, 160 s. ja 13 liitettä.

Tutkimuksemme tarkoituksena oli tarkastella pojan kasvua mieheksi ja peilata pojan kehitystä Vihreä Varis -kirjasarjan antamaan mieskuvaan. Havaitimme, että poikien ja miesten maskuliinisuus oli horjuvaa ja he joutuivat jatkuvasti todistamaan omaa miehuuttaan ja suoriutumistaan. Suoriutumisen tarve aiheutti sankaruuden ihailua ja heikkouden halveksimista. Miehisyyteen ei näyttänyt kuuluvan tunteiden ilmaiseminen ja vaikeuksista kertominen. Teoksissa juuri alisuoriutujat, aggressiiviset ja syrjäytyvät olivat poikia ja miehiä. Tyttöjen ja naisten vähättely liittyi myös poikien ja miesten maailmaan. Kirjoista löytyi kuitenkin empaattisia aikuisia, jotka tukivat ja rohkaisivat poikia. Positiivista kannustusta pojat saivat myös joukkuetovereiltaan.

Tutkimusaineistona käytimme viittä Vihreä Varis -kirjasarjan kirjaa. Kirjojen analysoinnin lisäksi halusimme kartoittaa, millaisen lukukokemuksen 10–11-vuotiaat pojat saivat luettuaan yhden Vihreä Varis -kirjasarjan kirjan. Tutkimukseen osallistui 14 keski-ikäisen koulun neljäsluokkalaista poikaa.

Tutkimuksen teoriaosaan olimme valinneet Erik H. Eriksonin kahdeksanvaiheisen teorian sekä Pollacin, Sinkkosen ja Turusen lapsen kehitystä peilaavaa teoriaa ja tutkimustuloksia. Tämä tutkimus korosti erityisesti poikien latenssi-ikää, koska tutkimamme kirjasarja oli suunnattu tämän ikäisille lapsille. Kirjasarjan kirjoja analysoimme tekstianalyysin ja narratiivisen kerronnan avulla. Poikien lukukokemuksista saimme tietoa kyselyn avulla. Kyselyssä oli strukturoituja, avoimia ja monivalintakysymyksiä. Kyselyn tuloksia pohdimme narratiivisesti.

Tutkimuksemme tuloksista ilmeni, että maskuliinisuus oli haavoittuvaa ja vaati näyttöä. Poika tarvitsi tuekseen ryhmän, mutta ryhmä saattoi myös rajoittaa hänen elämäänsä. Poika sai tukea myös isovanhemmilta ja muilta aikuisilta. Poikien ja miesten oli vaikeaa näyttää tunteitaan, mutta vanhempien miesten tunteellisuus sallittiin. Poikien hegemonia tuli esille suvaitsemattomuutena erilaisuutta kohtaan sekä tyttöjen että naisten aliarvioimisena. Sukupuolistereotyyppinen ajattelu korostui tutkimustuloksissa.

Avainsanat: hegemoninen maskuliniteetti, mieskuva, sukupuoli-identiteetti, sukupuoli-rooli, sukupuolistereotyyppia

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	8
2.1 Tutkimuksen kohteena kirjallisuus	8
2.2 Tutkimuksen tavoitteet	10
2.3 Teoreettinen tulkintakulma	11
2.4 Metodologinen viitekehys	13
2.4.1 Merkitysten tulkinta ja ymmärtäminen	14
2.4.2 Laadullisen tutkimuksen merkitysrakenteet.....	17
2.4.3 Narratiivinen lähestymistapa ja tekstianalyysi	19
2.4.4 Kirjallisuuden reseptiotutkimus	22
3 TUTKIMUKSEN TAUSTATEORIA	25
3.1 Elämänkaari- ja vaiheteoria	25
3.2 Muita lapsen kehityksen peilejä	35
3.2.1 Pojan suhde äitiin ja isään	35
3.2.2 Pojan suhde kavereihin	39
3.3 Näkökulmia pojan kasvusta mieheksi – sukupuoli-identiteetin kehitys	42
3.3.1 Sukupuolirooli	43
3.3.2 Sukupuoli-identiteetti.....	45
3.3.3 Sukupuolistereotypia	48
3.3.4 Mieskuva ja hegemoninen maskuliniteetti.....	51
4 VIHREÄ VARIS -KIRJOJEN TEKSTIANALYYSIT	59
4.1 Kirjojen valinta	59
4.2 Kuinka etana jarruttaa -kirjan tekstianalyysi	61
4.3 Tuplat ja Lapin taika -kirjan tekstianalyysi.....	69
4.4 Pallo hukassa Vatanen -kirjan tekstianalyysi	76
4.5 Hupaisat hakkerit -kirjan tekstianalyysi.....	81
4.6 Kirjolohikäärme -kirjan tekstianalyysi	86

5 MIESKUVA PUNTARISSA	91
5.1 Hegemoninen maskuliniteetti fakta vai fiktio?	91
5.2 Kirja vai peli?	98
5.3 Lukemisen merkitys	102
5.4 Pojat lukijoina	104
6 TUTKIMUKSEN ARVIOINTI JA LUOTETTAVUUS	109
7 POHDINTA	114
LÄHTEET	123
LIITTEET	128
Liite 1: Vihreä Varis -kirjasarjan kirjojen teemat	128
Liite 2: Kirjan Kuinka etana jarruttaa alkuperäiset ja pelkistetyt tekstikokonaisuudet	132
Liite 3: Kirjan Tuplat ja Lapin taika alkuperäiset ja pelkistetyt tekstikokonaisuudet	138
Liite 4: Kirjan Pallo hukassa Vatanen? alkuperäiset ja pelkistetyt tekstikokonaisuudet	143
Liite 5: Kirjan Hupaisat hakkerit alkuperäiset ja pelkistetyt tekstikokonaisuudet	146
Liite 6: Kirjan Kirjolahikäärme alkuperäiset ja pelkistetyt tekstikokonaisuudet	149
Liite 7: Tutkimuslupa oppilaalta	153
Liite 8: Tutkimuslupa huoltajalta	154
Liite 9: Kyselylomake oppilaalle	155
Liite 10: Mielenpitoet kirjasta	157
Liite 11: Mielenpitoet Eetusta	158
Liite 12: Mielenpitoet papasta	159
Liite 13: Mielenpitoet kirjan todellisuudesta	160

1 JOHDANTO

Tutkimustehtäväksi valitsimme: ”*Pallo hukassa Vatanen?*” *Pojasta mieheksi, peilinä Vihreä Varis -kirjasarja*. Aihe on kiinnostava ja mukaansatempaava ja tuntuu omalta molemmista tutkijoista. Elämäntilanteemme muistuttavat toisiaan, sillä olemme perheen äitejä ja perheissämme on poikia. Olemme molemmat työelämässä ja tekemisissä juuri sen ikäluokan poikien kanssa, joita *Vihreä Varis -kirjasarja* koskettaa. Innostusta lisää myös nykyään paljon esillä oleva keskustelu miehen roolin muuttumisesta ja miehisyyden uudelleen rakentumisesta.

Tutkimme pojan kasvua mieheksi ja peilaamme kehitystä *Vihreä Varis -kirjasarjan* mieskuvan avulla, koska olemme huolestuneita poikien ja miesten lisääntyvästä pahasta olost. Opettajina olemme myös havainneet poikien lukuharrastuksen vähentyneen ja erilaisten väkivaltaisten pelien suosion kasvaneen. Miesten asema on muuttunut nyky-yhteiskunnassa, eivätkä miehet tiedä, mitä heiltä odotetaan. Mediassa keskustellaan jatkuvasti poikien ja miesten elämään liittyvistä vaikeista asioista. Tasa-arvovaatimusten paineessa miehet eivät hahmota omaa rooliaan. He eivät ole varmoja, kelpaavatko uudelle vahvalle naiselle, joka näyttää pärjäävän ilman miestä. Poikien ongelmat ovat lisääntyneet. Poikien alisuoriutuminen ja masentuneisuus huolestuttavat. He eivät jatka opiskeluaan niin usein kuin tytöt. Toisaalta osa pojista myöhemmin elämässään kohoaa johtotehtäviin, mutta osa syrjäytyy yhteiskunnan ulkopuolelle. Tutkimuksemme taustaksi lukemamme kirjallisuus ja toiset tutkimukset korostavat myös poikien ja miesten huonoa oloa ja heidän tunne-elämänsä vaikeuksia. Poikakoodi vaikuttaa voimakkaasti vaatien sopeutumista ryhmään. Kilpailu, sankaruus ja naissukupuolen vähättely vaikuttaa edelleen.

Tutkimuksen tarkoituksena on tuoda esille, millaisia vaikeuksia poika kohtaa kasvaessaan mieheksi ja millaisen kuvan *Vihreä Varis -kirjasarjan* kirjat antavat pojista ja miehistä ja millaisia samaistumismalleja ne tarjoavat. Mikä on poikien ja miesten maailmassa tärkeää ja millaisia aineksia tarjotaan sukupuoli-identiteetin kehittymiselle. Lisäksi haluamme avata käsityksiä sukupuolistereotyyppisestä ajattelusta ja sukupuoliroo-

leista. Mielenkiintomme kohteena on myös selvittää, onko kirjasarjan kirjoissa hege-
monista maskuliniteettia. Jos miesten ylivaltaa on, haluamme tutkia, kehen se kohdistuu
ja miten se ilmenee. Tutkimuksemme tulosten analysoinnin avulla voimme ymmärtää
poikien ja miesten maailmaan paremmin. Heidän pahanolonsa syitä tulee esille ja voi-
daan miettiä, miten heitä voitaisiin auttaa. Tutkimus tuo esille myös kirjallisuuden pii-
loisia itsestään selvinä pidettyjä sukupuolistereotyyppisiä käsityksiä. Kun nämä asiat
tulevat tietoiseksi, saadaan pohjaa tyttöjen ja poikien tasa-arvoiselle kohtelulle. Mo-
lemmat sukupuolet saavat mahdollisuuden kehittää omia vahvuuksiaan ja pojat voivat
hyväksyä itsessään vaikuttavat myös feminiiniseksi mielletyt piirteet.

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Tutkimuksen kohteena kirjallisuus

Lasten- ja nuortenkirjallisuus on nykyään esillä julkisuudessa ja yleisessä keskustelussa kiitettävällä tavalla. Lehdissä haastatellaan lasten- ja nuortenkirjailijoita ja monissa kunnissa on panostettu kirjailijavierailuihin. Kirjailijavierailut ovat tärkeitä, koska lapset pääsevät kontaktiin kirjailijan kanssa ja voivat esittää kysymyksiä teoksista ja kirjoittamisesta yleensä. Voi olla, että jonkun nuoren mieleen jää kipinä jopa kirjailijan urasta. Kirjojen lukemisen arvostus myös kasvaa, kun oikea kirjailija esittelee omia teoksiaan ja kertoo taustoja, miten teokset ovat voineet saada alkunsa aivan tavallisen elämän kokemuksista.

Valtakunnallinen lukudiplomihanke on myös nostanut kirjat ja lukemisen esille positii-visella tavalla. Lukudiplomihankkeessa lapset ovat lukeneet tietyn määrän erilaisia kirjoja. Kunnan kirjasto on antanut kouluille suositukset siitä, mitä kirjoja luetaan. Lista on koostunut hyvin monipuolisesti erilaisesta kirjallisuudesta, kuten saduista, runoista ja lasten romaaneista sarjakuvakirjoihin asti. Yleensäkin lasten- ja nuortenkirjallisuutta pitäisi arvostaa erityisesti. On havaittu, että lapset ja nuoret ovat erittäin tärkeä lukijaryhmä ja he tarvitsevat korkeatasoisia ja monipuolisia kirjoja. Lasten- ja nuortenkirjailijoiden joukossa on ollut kautta aikojen vähän mieskirjailijoita, eikä Vihreä Varis -kirjasarjan kirjailijoista ole edelleenkään miehiä kuin muutama. Lapsen sukupuoli-identiteetin kehittymisen kannalta olisi tärkeää, että myös mieskirjailijat toisivat omat ajatuksensa lasten- ja nuortenkirjallisuuteen. He voisivat tarjota samaistumiskohteita ja kokemuksia, joita on tarkasteltu miehen näkökulmasta. He voisivat myös antaa ratkaisumalleja elämän ongelmakysymyksiin.

Heikkilä-Halttunen (2004, 6–7) toteaa, että lasten- ja nuortenkirjallisuus elää vilkasta ja tuotteliasta aikaa. Arvostus on noussut koko ajan 1950-luvulta lähtien. Suomessa on järjestetty vuodesta 1968 alkaen kaikille avoimia kansantajuisia luentosarjoja, joiden nimenä on ollut ”Miten kirjani ovat syntyneet?”. Kaksikymmentäyksi kirjailijaa, jotka

olivat erityisesti lasten- ja nuortenkirjailijoita pitivät luentosarjan Tampereella ja Helsingissä vuonna 2003. Radio on ollut hankkeessa mukana nauhoittaen luennot. Luentosarjat on esitetty radiossa touko- kesäkuussa 2004. Näin suuri yleisö on päässyt myös seuraamaan kirjailijoiden antia. Luentosarjoissa on ollut edustettuna monipuolisesti lasten- ja nuortenkirjallisuus.

Lasten- ja nuortenkirjailijoiden ammattikirjo on laaja ja monilla kirjailijoilla on takanaan kirjallisuustieteen opintoja. Monet lasten- ja nuortenkirjailijat ovat opettajia. Heikkilä-Halttunen esittelee Ritva Haavikon kolme teoriaa. Teoriat kuvaavat niitä syitä, miksi kirjailijaksi ryhdytään. Haavikon mukaan kirjailijan lahjat ovat synnynnäisiä tai kirjailijaksi tullaan ahkerasti lukemalla ja kirjoittamalla. Kirjailijat ovat voineet myös kohdata aikaisemmin elämässään jonkun trauman, joka on saanut heidät pakenemaan mielikuvitusmaailmaan. Trauman kokeminen voi olla avioero, kuolema, sairaus, yksinäisyys tai vierauden tunne. (Heikkilä- Halttunen 2004, 10.)

Traumaattiset kokemukset auttavat kirjailijoita eläytymään lasten ja nuorten ongelmiin. Omakohtaisesti koetut asiat lisäävät ymmärrystä samanlaisissa ongelmissa kamppailevia lapsia ja nuoria kohtaan. Hyvällä lasten- ja nuortenkirjalla voi parhaimmillaan olla terapeuttinen merkitys. Kirja voi auttaa lasta löytämään oman identiteettinsä. Se voi olla myös apuna, kun selvitetään oman elämän vaikeita asioita. Lapsi ja nuori saavat pääomaan, jota voi käyttää, kun omassa elämässä tapahtuu samantapaisia asioita. Kirja voi olla myös hyvä peilaamisväline, kun lapsi rakentaa omaa sukupuoli-identiteettiään. Kirjoissa voi olla orastavaa omaan sukupuoleen kuuluvaa käyttäytymistä toista sukupuolta kohtaan. Kirjoja lukemalla näitäkin asioita voi työstää.

Linnan mukaan kirja kasvattaa myötäelämisen taitoa ja auttaa ymmärtämään elämän ilmiöitä. Kirjasta voi saada voimia ongelmatilanteiden varalle ja sankarit tarjoavat mallia ihanneminän rakentamiselle. Lapsi haluaa samaistua ja voittaa vaikeudet viisaasti. Nämä kaikki kokemukset ovat tärkeitä persoonan kehitykselle ja inhimillisyydelle. (Linna 1999, 15–16.)

2.2 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksemme tarkoituksena on selvittää, millaisia vaikeuksia poika kohtaa elämässään ja kasvaessaan mieheksi. Lehdistö ja muu media käsittelee miehen muuttunutta asemaa ja roolia yhteiskunnassa. Lisäksi julkisuudessa keskustellaan poikien huonosta kouluviihtyvyydestä ja syrjäytymisestä. Usein alisuoriutujat ja aggressiiviset oppilaat ovat poikia. Poikia ja miehiä ahdistaa suoriutumisen tarve ja kilpailu. Pojat kätkevät herkästi tunteensa ja poikien maailmaa rajaavat käyttäytymissäännöt kahlitsevat heidän kehitystään. Poikien vaikeuksien näkeminen ja ymmärtäminen lisäävät mahdollisuuksia auttaa heitä. Näin voitaisiin estää poikien syrjäytyminen, kannustaa heitä tunteiden ilmaisemiseen ja hyväksymään erilaisuutta. Olisi myös tärkeää havaita piiloiset stereotyyppiset käsitykset pojista ja tytöistä. Piiloiset käsitykset voivat kahlita sekä tyttöjen että poikien toiminta ja estää heitä kehittymästä kykyjensä mukaan. Tutkimuksen tavoitteena on myös löytää välineitä, joiden avulla pojat saataisiin innostumaan lukemisesta. Pojat pitävät yleensä pelien pelaamisesta ja poikia olisi motivoitava kirjojen pariin.

Vihreä Varis -kirjasarjan avulla tutkimme myös mieskuvan problematiikkaa. Aluksi ajattelimme käyttää termiä miehen malli mieskuvan asemasta, mutta mielestämme malli on rajallisempi ja mielletään usein esim. esikuvana käyttäytymiselle. Mieskuvan käsite ei ole kuitenkaan yksiselitteinen, vaan se tarkoittaa eri ihmisille erilaisia asioita. Yhteiskunnassa ei esiinny vain yhtä ainoaa maskuliinisuuden muotoa, johon voisi viitata. Olemme tutkineet, miten Vihreä Varis -kirjojen pojat ja miehet toimivat tai miten heidän odotetaan toimivan eri tilanteissa sukupuoli-identiteetin mukaan. Käyttäytyvätkö he rooli-odotusten ja stereotyyppisen käsityksen mukaan? Onko hegemoninen maskuliniteetti vallitsevana mieskuva-käsitteen yhteydessä? Millaisen samaistumismallin kirjojen pojat ja miehet antavat?

Ei ole yhtä ainoaa universaalia maskuliinisuuden muotoa, vaan voidaan nähdä yhtä aikaa useita erilaisia ja erityisiä maskuliinisuuksia, joita määräävät paitsi sukupuoli, myös ikä, luokka-asema, rotu, etnisuus ja seksuaalinen suuntautuminen (Sipilä & Tiihonen 1994).

On pidetty tärkeänä, että pojat saavat jonkinlaisen käsityksen miehenä olemisesta ja sitä kautta materiaalia oman sukupuoli-identiteettinsä työstämiseen. Ei voida kuitenkaan

ajatella, että pelkkä miehen läsnäolo tarjoaisi pojille samaistumiskohteen. On huomioitava myös, että eri kulttuurien mieskuvat poikkeavat merkittävästikin toisistaan. Käsitteiden rooli odotuksista saadaankin juuri kyseessä olevan kulttuurin ylläpitämästä mieskuvasta.

2.3 Teoreettinen tulkintakulma

Kiviniemen (2001, 72–74) mukaan laadullinen tutkimus ei ole niinkään etukäteen hahmotetun teorian testaamista vaan tutkimuksen edetessä tutkittavaa ilmiötä vähitellen käsitteellistetään. Vaikka aineistokeskeisyyttä korostetaan, tutkija ei ole ”tabula rasa”, tyhjä taulu, vaan tutkimuksen kulkua ohjaavat tutkijan teoreettiset näkökulmat ja vähitellen käsitteellistyvät näkemykset tutkittavasta ilmiöstä. Tutkijan kiinnostus suuntautuu tärkeiksi koettuihin seikkoihin hänen omaksumiensa johtoajatusten ja teoreettisten oletusten mukaisesti. Kentältä tulevat uudet näkökohdat voivat kuitenkin tuottaa uusia käsitteellistyksiä ja uutta teoriaa tutkittavasta ilmiöstä. Näin aineiston keruu ja teorian kehittäminen ovat vuorovaikutuksessa. Kun aineistoa analysoidaan ja kehitetään, voivat nämä ensimmäiset käsitteet vielä muuttua, mutta ne auttavat tutkijaa viemään tutkimustaan eteenpäin. Tärkeää on löytää teoreettiset ydinkategoriat, jotka auttavat jäsentämään ja pelkistämään kehittyvää teoriaa. Tutkija voi tällöin kohdentaa ja tarkentaa tarkasteluun.

Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on teorianmuodostus eli laadullinen tutkimus pyrkii saamaan yksittäisistä tutkimustuloksista yleistyksen. Yleistys mahdollistaa sellaisienkin ilmiöiden selittämisen, tunnistamisen, ymmärtämisen ja ennakoimisen, jotka eivät ole esiintyneet kyseisessä tutkimuksessa. Laadullinen tutkimus tutkii ihmistä, elämää maailmaa ja sen ilmiöitä. Tällaiset tutkimukset ovat ainutkertaisia tapahtumia, mutta niissä esiintyvät laadut ovat yleisiä ja ne voivat esiintyä uudelleen uusissa yhteyksissä. Laadullisessa tutkimuksessa arvioidaan tutkimuksen kuluessa uudelleen asetettuja lähtökohtia sekä menetelmiä ja asetetut hypoteesit säilyvät harvoin muuttumattomina tutkimuksen loppuun asti. Laadullisen tutkimuksen teoria voi olla teesi, ohje tai kuvaus laaduista tai laatuojen rakentumisesta, jotka ovat tematisoitu tutkimuskohteena. Ihmistä koskeva tutkimus pyrkii muuttamaan ihmistä tai ihmisen maailmaan kuuluvia merkityksiä. (Varto 1992, 101–102.)

Olemme valinneet useita kehitysteorioita peilaamaan sitä lapsen kehitystä, jota he käyvät läpi 8–12-vuotiaana. Yksi lapsen kehitysvaiheita käsittelevä teoria on Eriksonin

(1982) kehitysteoria. Erikson korostaa teoriassaan ihmisen elämänikäistä kehitystä sekä kahdeksaa kehitysvaihetta, jotka jokaisen on käytävä läpi. Tärkeänä Erikson pitää siirtymistä vaiheelta toiselle. Silloin ihminen kohtaa kriisin, mutta jos kehitys on edennyt suotuisasti, muodostuu perusta, jolle seuraava vaihe voi rakentua. Jos taas kehitys ei ole edennyt suotuisasti, on vielä mahdollisuus korjata tilannetta. Ihmisen kehitykseen vaikuttaa voimakkaasti, millainen on se sosiaalinen ympäristö, missä hän elää. Sukupuoli-identiteetin kehittymistä ohjaavat ja määräävät ympäristön odotukset, uskomukset ja vaatimukset. Eri kulttuureissa arvostetaan eri asioita ja ympäröivän yhteisön arvot ja normit vaikuttavat ihmisen kehitykseen ja minäkäsityksen muodostumiseen.

Eriksonin teoriassa (Miller 1997, 159) nousee voimakkaasti esiin, miten koko elämä on identiteetin etsintää. Identiteetti on oman itsensä ja oman yhteisönsä ymmärtämistä ja hyväksymistä. Jos kaikki menee hyvin, löytää yksilö uuden vahvan identiteetin aina siirtyessään vaiheesta toiseen. On kuitenkin muistettava, että identiteetti muuttuu siirryttäessä vaiheesta toiseen, ja aikaisemmat identiteetin muodot vaikuttavat aina seuraaviin kehitysvaiheisiin.

Sinkkosen (2005, 19) mukaan pojan sukupuoli-identiteetin kehitykseen vaikuttavat suuresti biologiset ja psykodynaamiset tekijät. Näiden merkitystä on vähätelty ja sosiaalisten tekijöiden merkitystä yliarvioitu. Sinkkonen ei pidä hyvänä sukupuolineutraalia kasvatusta, koska se voi johtaa manipulatiivisiin kasvatuskäytäntöihin ja se saattaa haitata lasten kehitystä. Pollac (1999) pitää tärkeänä sukupuoli-identiteetin kehittymisessä sitä, että poika on saanut kokea lapsuudessaan turvaa ja rakkautta. Poikaa ei saisi erottaa liian aikaisin äidistään ja kaikki häpäiseminen voi tuhota orastavan itsetunnon. Nolaaminen voi johtaa kovettumiseen ja naamion taakse kätkeytymiseen. Poikien käyttäytymistä ja kehittymistä kahlitsee myös poikakoodi, joka vaatii poikaa käyttäytymään tietyllä hyväksytyllä tavalla. Turunen (2005, 213) miettii, miten sukupuoli-identiteetti ei suinkaan ole itsestään selvä asia. Se voi olla usein avoin tai piilevä ongelma. Yksilö joutuu etsimään sitä, joko myöntämään tai torjumaan sen. Me joudumme elämässämme kamppailemaan tämänkin omakuvan osan kanssa. Sukupuoli-identiteettiä joutuu selvittämään joko tietoisesti tai tiedottomasti.

Tutkimuksemme käsitteet ja niiden taustateoriat auttavat ymmärtämään, mihin asioihin haluamme kiinnittää huomiota ja mitkä asiat meitä tutkijoina kiinnostavat. Käsitteet

myös auttavat meitä itseämme jäsentämään ja rajaamaan ne asiat, joita haluamme tutkia. Käsitteisiin liittyviä asioita etsimme empiirisestä tutkimusaineistosta ja toisista tutkimuksista. On muistettava, että tiukat ennakkokäsitteet voivat rajata ja kahlita tutkimusta liikaa, joten on säilytettävä avoin mieli uusille tai uudella tavalla jäsentyneille käsityksille. Tutkijoina olemme oman kulttuurimme kasvatuksen ja vaikutuksen tuloksia, siksi havaintoihimme ja ymmärrykseemme vaikuttaa esiymmärryksemme. Kuitenkin tutkimuksen kuluessa voi löytää uusia ulottuvuuksia ja omat käsityksemme joutuvat uudelleen tarkastelun kohteeksi. Ihmiskäsityksemme ja kiinnostuksemme kohteet vaikuttavat myös siihen, millaisia asioita tutkijoina huomaamme tai haluamme huomata. Jos tiedostamme tämän, voi olla mahdollista irtaantua jossain määrin ennakkoasenteista. Voimme ainakin yrittää nähdä tutkimuskohteen sellaisena kuin se todellisuudessa ilmenee.

2.4 Metodologinen viitekehys

Valitsemamme tutkimus käsittelee pojan kasvua mieheksi ja tutkimme, miten Vihreä Varis -kirjasarjassa heijastuu miesten maailma. Samalla mietimme tapaa, miten tutkimustehtäväämme tulisi lähestyä. Tutkimuksemme vaatii mielestämme ymmärtävää ja kuvailevaa lähestymistapaa. Laadullinen tutkimus antaa mahdollisuuden yhdistellä erilaisia lähestymistapoja. Samalla se kehittää ja laajentaa tutkijoiden ymmärrystä, jolloin he voivat löytää jotain uutta tutkittavasta kohteesta. Myös monet piiloiset ajatukset ja käsitykset voidaan tuoda päivänvaloon. Jos tutkimus ei tuo esille mitään uutta ja jos tutkimuksen alussa ollut ymmärrys on tutkimuksen lopussa samanlainen, on tutkimus tehty turhaan. Tärkeää mielenkiinnon säilymisen kannalta on, että tutkija huomaa jo tutkimuksen kuluessa, että hänen ymmärryksensä on kehittynyt. Näin hän pystyy katselemaan tutkimaansa asiaa uudesta, laajemmasta ja kenties syvällisemmästä näkökulmasta.

2.4.1 Merkitysten tulkinta ja ymmärtäminen

Tutkija kohtaa monia ongelmia merkitysten tulkinnassa ja ymmärtämisessä. Tutkija pyrkii ymmärtämään toisia ihmisiä ja elämismailman ilmiöitä sen mukaan, miten hän on ymmärtänyt ja kokenut tutkittavat asiat omassa elämässään. Tutkijalla voi olla silloin vääristynyt kuva tutkittavasta kohteesta ja kohteen ymmärtäminen on vaikeaa. Tulkinnan kohdalleen saattaminen on tärkeää ja omasta vääristyneestä asenteesta irtautumisen ongelmaa kutsutaan hermeneuttiseksi ongelmaksi. Tutkijan ymmärrys on toinen, eikä hän voi päästä täysin sisälle toisen elämismailmaan. Siksi on tärkeää, että tutkija pyrkii erottamaan oman ymmärryksensä tutkittavansa ymmärryksestä. Koska tutkittava ja tutkija ovat saman kulttuurin ja esinemailman ilmiöiden vaikutuspiirissä, voi tämä helpottaa ymmärrystä, mutta samalla se voi myös johtaa harhaan. Hermeneuttinen tarkastelutapa, joka kuuluu laadulliseen tutkimukseen, ei pyrikään kohteen täydelliseen ymmärtämiseen, sillä se ei ole mahdollista. (Varto1992, 58–59.)

Ihminen toimii arkielämässä luontaisen ymmärryksen varassa. Hermeneutiikassa tätä ymmärrystä kutsutaan esiymmärrykseksi. Tällöin ihminen ymmärtää tutkimuskohdettaan jollakin tavalla jo ennen tutkimusta itselleen luontaisella tavalla. Tutkittava kuvaa omia kokemuksiaan ja niihin liittyvää ymmärrystä, joka muodostaa ensimmäisen tason ja toisella tasolla tutkija pyrkii refleктоimaan, tematisoimaan ja käsitteellistämään ensimmäisen tason merkityksiä. Koska tutkija elää samassa merkitysmaailmassa tutkittavansa kanssa, on tutkittavan merkitysmaailma entuudestaan tuttu. Tutkimuksen tavoitteena on tuoda esille jo tunnettu, jonka tottumus on tehnyt näkymättömäksi tai itsestään selväksi. Esille tullut ilmiö voi olla myös entuudestaan koettu, mutta ei vielä tietoisesti ajateltu. (Laine 2001, 30–31.)

Tutkimuksemme myötä ymmärryksemme on laajentunut ja olemme huomanneet sellaisia asioita, joita aikaisemmin emme ole havainneet tai joita olemme pitäneet itsestään selvinä. Usein opettajat ajattelevat, että tytöt viihtyvät koulussa, eikä tämän asian hyväksi tarvitse tehdä mitään. Monissa tutkimuksissa on havaittu tyttöjen vain harvoin ilmaisevan tyytymättömyytensä kouluun. Tyttöjen kuuluu olla kilttejä ja tehdä asiat opettajan pyytämällä tavalla. Tätä on pidetty luonnollisena, kun taas poikien on sallittu valtaavan opettajan koko huomion, koska he ovat poikia. Jos opettaja tutkimuksen an-

taman paremman ymmärryksen valossa voi havaita luokassa pahoinvoivat kiltit tytöt, samoin kuin syrjään jäävät pojatkin, ei tutkimuksen teko ole ollut turhaa.

Varto (1992, 59–68) antaa lukuohjeita, joiden avulla tutkija saa poistetuksi tutkimuksessa ilmeneviä tulkintaongelmia. Tutkijan on muistettava, että hän tutkii toisen elämismaailmaa. Tutkittavan elämismaailma olisi pyrittävä esittämään niin, että sen merkitysyhteydet eivät muutu tutkijan merkitysyhteydeksi. Samoin tutkittavan elämismaailma muodostaa merkityskokonaisuuden, ja osien erittelyssä on muistettava, että merkityskokonaisuus määrää osien merkityksen. Lisäksi tutkija tulkitsee ja ymmärtää tutkittavan elämismaailmaa omasta elämismaailmastaan käsin. Tutkija voi asettaa kysymyksiä, tematisoida, ymmärtää ja tulkita tutkimuskohdetta vain oman ymmärryksensä avulla. Hermeneuttinen lukutapa edellyttää tutkimuksen kuluessa uutta ja laajentunutta ymmärtämistä. Vähitellen tutkija pääsee lähemmäs varsinaista ymmärtämistä. Tulkinnalla Varto tarkoittaa empiirisesti saavutettujen merkityssuhteiden avaamista. Tulkintaa on seurattava ymmärtäminen, jolloin tutkimuskohde luodaan uudeksi kokonaisuudeksi. Ymmärtämisessä on myös eroja ja siitä seuraa, että tutkimustulokset samasta tutkimuskohdesta voivat olla erilaiset. Tutkijan kiinnostus tutkittavaa ilmiötä kohtaan vaikuttaa jo valittuihin näkökulmiin. Samoin tutkimukselle asetetut tavoitteet ja lähtökohdat ovat erilaiset, sillä maailma merkitysrakenteineen on eri aikoina erilainen. Jokaisella tutkijalla on oma kokemuksellinen maailma, jota kukaan toinen ei voi täydellisesti jakaa. Jokainen tutkija on lisäksi jo alussa ymmärtänyt omalla tavallaan ja tutkija käyttää vanhoja lähtökohtia tulkinnassaan ja ymmärtämisessään. Tutkimustoiminnan aikana tapahtuu kuitenkin luovaa toimintaa ja ymmärtämisen perustaksi tulee uusia lähtökohtia. Jos tutkija pystyy paljastamaan omasta valmiista maailmankuvastaan syntyneen lukutapansa, on mahdollisuus ymmärtää tutkimuskohdetta kohdallisemmin.

Tutkijan oma ymmärtäminen siis lähtee aina tietyistä omista lähtökohdista ja palaa takaisin niiden ymmärtämiseen ja oivaltamiseen. Tällaista ymmärtämisen ja oivaltamisen kehämäistä kuvaamista kutsutaan hermeneuttiseksi kehäksi. Hermeneuttinen kehä ei umpeudu, vaan kun tutkija vapautuu ensimmäisestä vain omaan maailmaan liittyvästä lukutavasta ja omaksuu uusista lähtökohdista olevan lukutavan, hän pääsee lähemmäs tutkimuskohteen mieltä. Samalla tutkijan oma itseymmärrys kasvaa. (Varto 1992, 69.)

Laine (2001, 34–35) kuvaa hermeneuttista kehää tutkimuksellisena dialogina tutkimusaineiston kanssa. Tutkija käy vuoropuhelua aineistonsa kanssa ja tavoitteena on toisen toiseuden ymmärtäminen, samoin kuin avoin mieli toista kohtaan. Tämän dialogin kautta saavutetaan tieto. Dialogi etenee kehämäisesti aineiston ja oman tulkinnan välillä. Tavoitteena on tutkijan vapautuminen itsekeskeisyydestä ja samalla sitä seuraa oman ymmärryksen korjaantuminen ja syventyminen. Tutkijan on oltava tietoinen omasta rajoittuneisuudestaan olla subjektiivinen. Tutkijan on myös pyrittävä irti välittömästä tulkinnasta, joka muodostuu jo aineiston hankkimisen vaiheessa. Kun myöhemmin palataan aineiston pariin, se näyttäytyy tutkijalle uudessa valossa. Aineistosta voi löytyä sellaista, mitä aikaisemmin ei ole huomattu tai jota ei ole pidetty tärkeänä. Tutkija tekee aineiston uudelleen tarkastelemisen jälkeen tulkintaehdotuksen. Kun aineistoon palataan, tutkija koettelee aina tulkintaehdotustaan uudelleen, kunnes hän löytää uskottavimman ja luotettavimman hypoteesin.

Fenomenologiassa tutkitaan ihmisen kokemuksia. Ihminen havainnoi koko ajan elämismaailmaansa ja yrittää jäsentää kokemuksiaan. Elämismaailmassaan yksilö on suhteessa toisiin ihmisiin, kulttuuriin ja luontoon. Tämä suhde ilmenee kokemuksissa ja kokemukset syntyvät vuorovaikutuksessa todellisuuden kanssa. Ihmisen suhde maailmaan on intentionaalinen, eli kaikki merkitsee meille jotain. Havaitsejan kiinnostus, pyrkimykset ja uskomukset vaikuttavat siihen, millaisena kohde näyttäytyy. Voidaan myös sanoa, että ihmisen suhde todellisuuteen sisältää valtavasti merkityksiä eli maailma näyttäytyy meille merkityksinä. Fenomenologia sisältää myös ajatuksen ihmisen yhteisöllisyydestä. Todellisuudesta kertovat merkitykset eivät ole synnynnäisiä, vaan ne saavat alkuperänsä siitä yhteisöstä, missä ihminen kasvaa ja kasvatetaan. Eri kulttuureissa eläville ihmisille asioilla on erilaiset merkitykset ja he elävät siten erilaisissa todellisuuksissa. Koska tutkija ja tutkittava ovat saman yhteisön jäseniä, heillä on yhteisiä merkityksiä. Tämän vuoksi yksittäisen ihmisen tutkimus voi paljastaa myös jotain yleistä. Hermeneutiikka korostaa kuitenkin myös ihmisen yksilöllisyyttä ja ainutkertaisuus sekä ainutlaatuisuus ovat myös hermeneutiikan kiinnostuksen kohteita. (Laine 2001, 26–28.)

Varton mielestä fenomenologista tutkimusmenetelmää käyttäessään tutkija pyrkii ennakkoluulottomaan ilmiön havainnointiin ilman ennalta määrättyjä teorioita ja käsityksiä. Liiallinen huomionkiinnittäminen ennen tutkimusta saatuun teoreettiseen tai mene-

telmälliseen tietoon voi ohentaa ilmiötä. Oivaltavuus on tärkeää fenomenologiassa eli irtautuminen ennakoasetuksista. Oivaltamisen avulla voi tutkittavasta asiasta paljastua sellaista, mitä ennakkokäsitysten perusteella ei tulisi edes ajatelleeksi. Ilmiön saattaminen yhteensopivaksi ennakkokäsitysten kanssa pakottaa tutkijan myös kuvailemaan sitä monella tavalla ja joku kuvauksista motivoituu oikeaksi. Vasta ilmiön kuvailun jälkeen voidaan tutkia, onko siinä yleistettäviä piirteitä. Jokaiseen tutkittavaan aineistoon kuuluu myös satunnaisuutta ja laadullinen yleinen pitäisi pystyä erottamaan satunnaisuudesta. Tutkittavaa yksittäistä ilmiötä on pidettävä esimerkkinä yleisestä. Seuraavaksi tutkijan olisi löydettävä merkitykselliset suhteet, joissa ilmiö todellistuu. Tutkija tutkii ilmiön esiintymismuotoja, kun on saatu selville, millainen ilmiö on. Tutkija voi saada ilmiön esille esimerkiksi testeillä tai kokeilla. Fenomenologisen menetelmän avulla tutkija antaa tutkittavan asian ilmetä sellaisena, kuin se on ja tutkii sitä oivaltavan havainnoinnin kautta. Tämän jälkeen tutkijan on tutkittava, miten ilmiö rakentuu merkityssuhteisiin tutkijan tietoisuudessa. Nyt tutkija voi todeta ilmiön olemassaolotavan. Tutkittava ilmiö voi olla todellinen, käsitteellinen tai mielikuvituksessa oleva. Viimein tutkijan on paneuduttava syvälle ilmiöön ja yritettävä nähdä sellaisia rakenteita ja merkityskokonaisuuksia, jotka liittyvät saatuun tietoon selittäen siinä olevat epävarmat kohdat. (Varto 1992, 86–89.)

2.4.2 Laadullisen tutkimuksen merkitysrakenteet

Ihmistä tutkivia tieteitä kutsutaan ankariksi tieteiksi, sillä ihmistä tutkittaessa tutkimustulokset liittyvät kokemustodellisuuteen ja niiden on oltava eettisesti hyväksyttäviä. Tutkija ja tutkittava kuuluvat samaan maailmaan, ovat kietoutuneet samankaltaisiin merkityskokonaisuuksiin, joita ihmiset ovat antaneet tai antavat. Ihmistä tutkivissa tieteissä käytetään laadullista tutkimusta, sillä merkitykset ja merkityksiin kietoutuminen ilmenevät erilaisina ihmisten, ihmisten toimien ja kulttuurin ilmiöiden laatuina. Näitä ilmiöitä ei voida tutkia määrällisesti, sillä rationalisoinnin myötä ilmiöiden sisältö kadotaan. (Varto 1992, 14–15.)

Varto kuvailee ankaran tieteen tutkijan profiilia. Hänen suhteensa maailmaan on osallistuva ja kysyvä. Ankaran tieteen tutkijaa kiinnostavat elämäkäytännöt ja siitä nousevat kysymykset, hän miettii tutkimuksensa merkitystä omalle elämälleen ja muiden elämälle. Hän haluaa kiinnitettävän huomiota asioihin, joita pidetään luonnollisina ja normaale-

leina. Tutkija tuntee kuuluvansa samaan todellisuuteen tutkittavansa kanssa. Hän haluaa syventää omaa ymmärrystään ympäröivästä maailmasta sekä itsestään. Hän pyrkii arvottamaan inhimillistä toimintaa ja tutkimuksella voi olla syvä eettinen merkitys. (Varto 1992, 16.)

Inhimillinen todellisuus on täynnä merkityksiä. Merkitykset ovat herkässä suhteessa kontekstiin, sillä asioilla ja esineillä ei ole itsessään merkityksiä. Kun etsitään asioille merkityksiä, ne on suhteutettava toisiin asioihin. Merkitykset liittyvät toisiinsa ja muodostavat merkitysrakenteita. Merkitykset voivat olla tiedostettuja, tiedostamattomia tai merkitysten välinen yhteys voi olla piilevä. Tutkimuksessa onkin pyrittävä selvittämään yksityisten merkitysten sijasta merkitysrakenteita. (Moilanen & Rähä 2001, 44–45.)

Moilanen ja Rähä (2001, 46–47) mainitsevat merkityksien ymmärtämisen olevan tulkintaa. Tulkitseminen ja ymmärtäminen ovat toisiinsa kietoutuneita. Tutkija voi ymmärtää myös väärin tutkimaansa ihmistä, sillä tutkija ymmärtää toista ihmistä omista lähtökohdistaan käsin. Eri yksilöt kokevat samalta näyttävän tilanteen eri tavalla. Siljander ja Karjalainen (1993) ovat jaotelleet merkityksen tasoja. He erottavat yksilölliset ja yhteisölliset sekä toisaalta tiedostetut ja tiedostamattomat merkityksenannot. Kuitenkin on huomioitava, että yksilöllisissäkin merkityksenannoissa on yhteisöllinen pohjansa ja tiedostamattomat merkityksenannot voivat tulla tiedostetuksi. Siljanderin ja Karjalaisen jaotellussa yksilöllisesti tiedostettuja merkityksenantoja voivat olla tavoitteet ja uskomukset, jotka ihminen tiedostaa. Tiedostamattomat merkityksenannot kuuluvat piilotaajaan. Yhteisöllisiä tiedostettuja merkityksenantoja ovat esimerkiksi yhteisön rooliodotukset, normit, ihanteet ja moraalit. Tiedostamattomia yhteisöllisiä merkityksenantoja voivat olla rutinoituneet toimintarakenteet, perusmyytit tai toiminnan piilevät säännöt. Siljander ja Karjalainen puhuvat myös universaaleista kaikille kulttuureille yhteisistä merkityksenannoista, kuten esimerkiksi syntymä ja kuolema sekä nälkäisyys ja kyläisyys kuuluvat inhimilliseen olemassaoloon.

Ne asiat, joita on pidetty miehekkäinä, vaikuttavat edelleen mieskuvaa muodostettaessa. Piiloisena ja tiedostamattomana merkityksenannoissa voivat olla käsitykset ja uskomukset miesten paremmuudesta naisiin verrattuna. Kirjailijoiden antamat rooliodotukset ovat myös erilaisia tyttöjä ja poikia kohtaan. Oletetaan, että tietyt luonteenpiirteet ja käyttäytyminen kuuluvat yksilölle sukupuolen mukaan. Jos joku poikkeaa ihanteista tai

normeista, hän voi menettää arvostuksensa miehenä tai naisena. Erikoisesti olemme havainneet, että kirjasarjan pojilla ja miehillä miehisyys on herkästi haavoittuvaa eikä erilaisuutta helposti hyväksytä. Tutkimissamme kirjoissa maskuliinisuus näyttää lisäksi merkitsevän enemmän pojille ja miehille kuin feminiinisyys tytöille ja naisille.

Tutkimuksessamme yksi eteenpäin sysäävä voima on ollut ymmärtää paremmin poikien ja miesten asemaa nyky-yhteiskunnassa. Poikia ei rohkaista näyttämään tunteitaan ja miesten maailmassa miehet itsekään eivät tiedä, kuinka heidän tulisi käyttäytyä. Tarkoituksenamme on nostaa tarkastelun kohteeksi ajattelu, että koulussa sekä tyttöjä että poikia kohdeltaisiin samalla tavalla. Onko kouluissamme piilo-opetusta, vaikka me opettajat emme tiedosta sitä? Opettajat ajattelevat olevansa tasapuolisia molempia sukupuolia kohtaan. Tämä asia tuntuu vain itsestään selvältä, eikä sitä ole sen kummemmin pohdittu. Olemme oppineet ajattelemaan, että tytöt ja pojat käyttäytyvät tietyllä tavalla ja tietyt ominaisuudet kuuluvat tytölle ja tietyt pojalle. Näin olemme tiedostamattamme vahvistaneet stereotyyppistä ajatusmallia.

Tutkimuksemme voisi antaa äänen unohdetuille, kilteille, täydellisyyteen pyrkiville tytöille. Samoin äänen voisivat saada hiljaiset, kenties kiusatut pojat. Mietittäväksi jää myös, miksi poikia ei kannusteta omien tunteidensa näyttämiseen ja miten opettajana voisimme toimia niin, että voisimme kohdella kannustavasti ja paremmin ymmärtäen sekä tyttöjä että poikia myös tunne-elämän alueella.

2.4.3 Narratiivinen lähestymistapa ja tekstianalyysi

Narratiivisuus on lähestymistapa, joka kiinnittää huomionsa kertomuksiin tiedon välittäjänä ja rakentajana. Tutkimus voi olla kertomuksen tuottamista maailmasta ja toisaalta tutkimus käyttää usein tutkimusmateriaalina kertomuksia. (Heikkinen 2001, 116.)

Heikkinen selittää narratiivisuuden käsitettä neljällä eri tavalla:

1. Narratiivisuus voi viitata tiedon luonteeseen ja tietämisen tapaan. Tällöin narratiivisuus on liittynyt konstruktivistiseen tiedonkäsitteeseen. Konstruktivismiin mukaan ihminen rakentaa tietonsa ja identiteettinsä kertomusten avulla. Jokaisen ihmisen käsitys omasta itsestään ja tieto maailmasta voidaan käsittää alati muuttuvana ja rakentuvana kertomuksena. Yhteistä todellisuutta ei ole, vaan on eri tavalla ihmismie-

lissä ja sosiaalisissa vuorovaikutuksissa rakentuneita todellisuuksia. Ihminen perustaa tietonsa aikaisemman tietonsa ja kokemustensa varaan. Ihmisellä on näkemyksiä eri asioista, mutta näkemykset muuttuvat, kun ihminen keskustelee muiden kanssa ja saa uusia kokemuksia. Kertomukset voivat olla tutkimuksen lähtökohta ja myös lopputulos. Entiset tutkimukset ja uusi tutkimusmateriaali muodostavat pohjan uudelle kertomukselle. Konstruktivismi pitääkin tietoa suhteellisena, ajasta, paikasta ja tutkijan asemasta riippuvana.

2. Narratiivit tutkimusaineistona voi olla kerrontaa, joka voi olla suullisessa tai kirjallisessa muodossa. Narratiivista aineistoa ei voida tiivistää numeroiksi tai kategorioiksi, vaan jatkokäsittely edellyttää tulkintaa.
3. Narratiivisuus voi viitata myös aineiston analyysitapaan. Voidaan erottaa narratiivinen analyysi, joka luokittelee kertomuksia erillisiin luokkiin esimerkiksi kategorioiden avulla. Narratiivinen analyysi puolestaan tuottaa uutta kertomusta tutkimusaineiston kertomusten avulla.
4. Narratiivisuus voi viitata narratiivien käyttöön ammatillisena työvälineenä. Tähän liittyy ajatus, että ihmisen on rakennettava identiteettiään yhä uudelleen kertomusten välityksellä. Elämäntarinan tuottaminen ja sen tarkasteleminen voi auttaa muodostamaan ehjempää kokonaisuutta sirpalemaisesta elämästä. Samoin myös tunne elämänhallinnasta voimistuu. (Heikkinen 2001,118–125.)

Tutkimuksemme viittaa narratiivisuuteen siinä, että jo teoriataustassa todetaan ihmisen elävän joka päivä ”kuka olen ” kysymyksen kanssa. Ihminen muovaa omaa identiteettiään ja käsitystään itsestään yhä uudelleen. Elämän kokemukset, toiset ihmiset ja ympäröivä kulttuuri vaikuttavat elämänkäsityksen muodostumiseen kertomusten kautta. Elämänkäsitys muuttuu ja ihminen havaitsee uusia puolia ympäristössään ja itsessään suhteessa toisiin ihmisiin ja maailmaan. Tutkimuksessamme narratiivisuus tulee esille tutkimustulosten esittelyssä, sillä ne esitetään kertovalla tavalla. Saamiemme tulosten avulla yritämme rakentaa uutta kertomusta mieskuvasta, sillä ymmärryksemme on laajentunut tekemiemme analyysien kautta ja tutustumalla aikaisempiin tutkimuksiin.

Tekstianalyysi

Sisällönanalyysi on tekstianalyysiä, joka tarkastelee tekstin inhimillisiä merkityksiä ja pyrkii kuvaamaan tutkittavan dokumentin sisältöä sanallisesti. Osassa tutkimuksista,

jotka on toteutettu sisällönanalyysillä, tarkastellaan maailmansuhdetta ja katsellaan todellisuutta. Oleellista on näkymättömän ymmärtäminen. Ihminen on maailmassa mukana, mutta samalla hän puhuu maailman sisältä käsin. Tärkeänä pidetään ajatusta, että ei ole olemassa mitään paikkaa, mistä ihminen voisi nähdä enemmän kuin hän ymmärtää kokemuksensa avulla. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 105–107.)

Laadullinen sisällönanalyysi voidaan tehdä aineistolähtöisesti eli induktiivisesti, teoriaohjaavasti ja teorialähtöisesti eli deduktiivisesti. Sisällönanalyysin avulla pyritään luomaan sanallinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä ja saamaan aineisto selkeään ja tiiviiseen muotoon. Tiivistämisestä huolimatta tutkittavan aineiston informaatiota ei kuitenkaan saa kadottaa. Laadullisen aineiston analyysin avulla pyritään saamaan selkeää ja yhtenäistä informaatiota hajanaisesta aineistosta. Kun aineistoon on saatu selkeyttä analyysin avulla, pyritään sen perusteella tekemään luotettavia johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 110.)

Tuomi ja Sarajärvi (2003, 110–114) esittelevät Milesin ja Hubermanin (1984) aineistolähtöisen laadullisen eli induktiivisen aineiston analyysin kolmivaiheisena prosessina. Prosessiin kuuluvat aineiston redusointi eli pelkistäminen, aineiston klusterointi eli ryhmittely ja abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Aineiston pelkistämässä karsitaan aineistosta kaikki turha ja epäolennainen pois. Tiivistäminen voi olla aineiston pilkkomista osiin tai aineiston tiivistämistä. Aineiston klusteroinnissa aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia ilmaisevia käsitteitä. Sitten ryhmitellään samaa tarkoittavat käsitteet ja yhdistetään ne luokaksi. Luokalle annetaan nimi, joka kuvaa sen käsitteiden sisältöä. Luokitteluyksikön nimeämisen perustana voi olla ilmiön ominaisuus, piirre tai käsitys. Aineiston klusteroinnin jälkeen aineisto abstrahoidaan, jolloin olennaisen tiedon avulla muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Abstrahointi on luokkien yhdistämistä ja vähitellen päästään alkuperäisestä informaatiosta teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin.

Tutkimuksemme tekstianalyysissä pyrimme tarkasti esittelemään analyysin kulun, että lukija voi seurata ala- ja yläkategorioiden muodostamista ja kuinka lopuksi muodostamme pääluokan. Näin lukija pystyy arvioimaan analyysin kulkua ja sen tuloksia ja tutkimus olisi myös mahdollista tehdä uudelleen. Määrittelemme kirja-analyysissä analyysiyksiköksi Tuomi ja Sarajärven (2003, 112) mukaan lauseen, vaikkakin välillä jou-

dumme ottamaan kokonaisuuden ymmärtämiseksi mukaan kokonaisen virkkeen. Pelkistämässä on muistettava, ettei alkuperäinen asiasisältö katoa. Johtopäätöksiä ja tutkimuksen tuloksia esitellessämme pyrimme saamaan vastauksia tutkimustehtäviimme.

2.4.4 Kirjallisuuden reseptiotutkimus

Tutkimusta kirjojen vastaanotosta voidaan tehdä kulutuksesta, käytöstä ja nykyään myös reseptiosta eli merkityksenannosta. Kirjallisuuden reseptiotutkimukset ovat laadullista tutkimusta, jossa kuvataan yhden tai useamman teoksen vastaanottoa erittelemällä teoksen rakennetta ja teoksen lukijoiden esittämiä luonnehdintoja eli tutkitaan lukijan ja tekstin vuorovaikutusta. Reseptiotutkimus voi kohdistua romaaniin, näytelmään, novelliin tai runoon ja tärkeää tässä tutkimuksessa on reseptio. Lukijat ovat tärkeitä kuluttajina ja käyttäjinä, mutta myös kirjallisuuden merkityksen muodostajina. (Eskola 1992, 163–165.)

Kaunokirjalliset teokset ja niiden reseptiot syntyvät arkitodellisuudessa ihmisten oman toiminnan tuloksena. Ympäröivästä maailmasta, kuten luonnosta, yhteiskunnasta ja kulttuurista välittyy kokemuksia teoksiin ja niiden tulkintaan. Teokset ja tulkinta sisältävät moraalialia ja tietoa, mutta nämä ovat eritavalla järjestyneessä muodossa. Teosten ja lukijan kohtaaminen voi olla problemaattista, sillä teos ja lukija voivat keskustella keskenään tai puhua toistensa ohi. Eskola toteaa kirjailijan konstruoivan teoksiinsa sisäislukijan, joka antaa tulkinnan ohjeita todelliselle lukijalle, kun tämä pyrkii ymmärtämään tekstiä ja muodostamaan tekstin merkitystä. Jos sisäislukijaa ei olisi, kaunokirjallinen teksti jäisi käsittämättömäksi todelliselle lukijalle tai teksti latistuisi viesteiksi, joita lukijalla on arkimaailman odotusten mukaisesti. Kaunokirjallisen teoksen maailma voi erota siitä maailmasta, jossa lukija on. Iserin (1987) mukaan kaunokirjallisuudessa on merkittävää juuri se, että se käsittää konventiot eri tavalla kuin arkipuheessa. Kaunokirjallisuuden avulla lukijat voivat irtaantua arjesta ja nähdä sellaisia asioita, joita he eivät muuten näkisi. Kaunokirjallisuudessa kyseenalaistetaan arkipuheen konventioita, kun taas normaalissa puheessa viestien ymmärtäminen vaatii aiempien konventioiden käyttämistä. Konventioita voidaan pitää samalla tuttuna kohtaamispaikkana, jolla kaunokirjalliset teokset ja lukija kohtaavat toisensa. Ilman konventioita kaunokirjallisten tekstien ymmärtäminen on mahdotonta. Lukijat eivät voi testata, ovatko lukeneet tekstin oikein ja tekstien väliin on jätetty Iserin mukaan aukkoja, jotka haastavat lukijat tulkintoihin.

Tulkintojen moninaisuuden ja muuttuvuuden vuoksi kaunokirjalliset teokset eivät tyhjene helposti. (Eskola 1992, 165–167.)

Vihreä Varis -kirjasarja on aihepiiriltään monipuolinen ja antaa lukijalle erilaisia kohtaamispaikkoja, jolloin lukija voi peilata omia arkikokemuksiaan kirjan tapahtumiin. Lukija voi kohdata kirjoissa olevia ongelmia ja saada niihin ratkaisumalleja. Vihreä Varis -kirjat tarjoavat myös luontoelämyksiä, jotka auttavat irtautumaan arjesta. Kirjojen kautta lapsi voi kiinnostua uusista harrastuksista. Seikkailuaihe viehättää 8–12-vuoden ikäisiä poikia, siksi suurin osa kirjoista käsittelee seikkailuteemaa. Seikkailu antaa pojille mahdollisuuden samaistua rohkeisiin sankareihin. Jännityksen kokeminen ja täpäristä ongelmatilanteista selviäminen kiehtovat poikia.

Kirjallisuuden kommunikaatiosta Eskola (1992, 183–185) esittelee Jaussin (1974) vuorovaikutusmallin, joka on malli sankareihin samaistumisesta. Jaussin mukaan lukijat aina samaistuvat jollakin tavalla teoksiin. Kaunokirjallisuuden maailma ja lukijoiden todellinen maailma eli teosten esteettinen maailma ja lukijan arkimaailma kohtaavat samastumisen kautta. Jaussin vuorovaikutusmallissa on viisi samastumismallia. Samastumismallit voivat esiintyä samanaikaisesti ja mallit ovat löydettävissä kaikissa yhteiskunnissa ja monet niistä voivat esiintyä yhdessä teoksessa. Jauss jaottelee samastumismallit:

1. Assosiativinen samastuminen, jolloin lukija liittyy toimintaan mukaan samalla tavalla kuin kilpailuissa, peleissä tai kansanjuhliissa. Luonteenomaista on aktiivinen osallistuminen.
2. Ihaileva samastuminen kohdistuu täydelliseen sankariin, joka on esimerkillinen toimissaan, viisas, pyhä ja fyysisesti voittamaton.
3. Sympaattinen samastuminen puolestaan kohdistuu arkiseen ja epätäydelliseen sankariin ja lukijat asettavat itsensä tällaisen sankarin asemaan. Lukijat voivat tuntea sääliä ja myötätuntoa sankaria kohtaan.
4. Katarttisessa samastumisessa sankari on paljon lukijansa kaltainen ja hän on epätäydellinen. Sankari kohtaa kärsimyksiä ja ahdinkoa ja samastuessaan tällaiseen sankariin lukija voi kokea järkytyksen tai koomisen laukeamisen. Molemmat samastumisen kokemukset tuottavat vapauttavan, katarttisen kokemuksen.
5. Ironinen samastuminen johtaa lukijaa odottamaan samastumista, mutta teksti muuttuukin ironiseksi. Teksti vieraannuttaa ja provosoi ja lukijan on otettava tekstiin

etäisyyttä. Jauss on hyväksynyt tämän samastumismallin, vaikka tämä malli on lähellä ns. negatiivista estetiikkaa ja Jauss on arvostellut sitä rajoittuneisuudesta.

Jaussin vuorovaikutusmallin mukaisia samaistumiskohteita on löydettävissä analysoimistamme kirjoista. Poikien lukema *Kuinka etana jarruttaa* -teos on tunteisiin vetoava ja siitä löytyy useita vuorovaikutusmallin mukaisia samastumiskohteita. Sympaattisen samastumisen kautta pojat voivat hyväksyä erilaisuuden. Kirjan päähenkilö poikkeaa tyypillisestä nuortenkirjojen sankarista. Hän ei ole urheilullinen, rohkea ja toisten suosiossa vaan hidas, kömpelö ja toisten kiusaama. Teoksessa kohtaavat myös vanhempi ja nuorempi sukupolvi Pojille tehty kysely myös tietoa, miten poikalukijat suhtautuvat vanhemman polven antamaan mieskuvaan.

3 TUTKIMUKSEN TAUSTATEORIA

Erikson (1982) kyseli omana aikanaan, kuka minä olen. Ihminen joutuu tavallaan miettimään joka päivä tätä asiaa. Ihminen ei tule koskaan täysin valmiiksi, vaan mitä enemmän tietää, sitä enemmän voi havaita oman vajavaisuutensa ja keskeneräisyytensä. Kun tajuaa, ettei ihmisestä voi koskaan tulla täydellistä, voi tämän tiedostaminen olla myös vapauttavaa. Ihmiseksi kasvaminen on pitkä ja jatkuva elämänikäinen prosessi.

3.1 Elämänkaari- ja vaiheteoria

Erikson (1902–1994) syntyi Saksassa, jossa vietti lapsuutensa ja nuoruutensa. Aikuistuttuaan hän lähti Wieniin opiskelemaan Psykoanalyttiseen instituuttiin. Freud toimi hänen opettajanaan, jolta hän sai huomattavasti vaikutteita omiin näkemyksiinsä. Opintojen päätyttyä 1930-luvulla hän muutti Yhdysvaltoihin, missä toimi lapsianalytikkona ja myöhemmin myös opettajana ja tutkijana. Kaliforniassa Erikson suoritti tutkimustyötä intiaanien keskuudessa ja näin syntyi pohja hänen kuuluisalle kirjalleen ”Childhood and Society” eli ”Lapsuus ja yhteiskunta”. Kirja ilmestyi vuonna 1950. Teoksessaan hän esitti teoriansa ja kokemuksensa lapsuuden kehityksen ja yhteiskunnan sosiaalisen järjestelmän keskinäisestä suhteesta. (Erikson 1982, 5; Dunderfelt 1998, 241–242.)

Teorian perusteet

Erik H. Eriksonin (1982, 6–7) vaiheteoria kuvaa ihmisen kehitysvaiheita suhteessa sosiaalisen ympäristön muutoksiin. Yksilö kohtaa kehityksessään ympäristön taholta uusia vaatimuksia. Jokainen uusi vaatimus saa aikaan psykososiaalisen kriisin, jonka onnistunut ratkaiseminen tuottaa ihmiselle uuden psyykkisen voiman tai itseä koskevan perustunteen, jonka avulla hän voi kohdata ympäristön taholta tulevat sopeutumisvaatimukset. Psykososiaalisessa kehitysteoriassa korostuu ihmisen kehitys suhteessa ympäristön vaatimuksiin.

Yksi psykodynaamisen suuntauksen tärkeä käsite on elämänkaari. Elämänkaariajattelun lähtökohdana voidaan pitää ajatusta, että ihmisen kehitys jatkuu koko elämän ajan. Myös

aikuisuudessa ja vanhuudessa syntyy ihmistä uudistavia kykyjä ja voimia. Jokaisen ihmisen elämä muodostaa ainutlaatuisen yksilöllisen kokonaisuuden. Suurista yksilöllisistä eroista huolimatta voidaan ihmisen elämänkaaresta löytää yleisiä kehityksen lainmuokaisuuksia. Ihmisen kehitysvaiheita voidaan, riippumatta siitä mihin elämänvaiheisiin ne ajoittuvat, ymmärtää parhaiten, kun ne suhteutetaan kehityksen yleisiin lainalaisuuksiin. (Dunderfelt 1998.)

Elämänsä aikana yksilö joutuu erilaisiin kriiseihin, jotka muuttavat häntä. Elämänkaaren ohella psykodynaamisen suuntauksen keskeinen käsite on kriisi. Kehitys ja muutos ovat sopeutumista ympäristön taholta tuleviin vaiheisiin. Kriisi tarkoittaa elämänvaiheen ratkaisua vaativaa käännekohtaa, johon sisältyy sekä laajentuneita mahdollisuuksia että lisääntyntä haavoittuvuutta. Eriksonin mukaan jokaisen on elämänsä aikana käytävä läpi kahdeksan kehitysvaihetta. Eri elämänvaiheissa eteen tulevista kriiseistä yksilön tulisi selviytyä niin, että sisäinen ykseydentunto eli minäidentiteetti vahvistuu.

Eriksonin tutkimuksissa ihmisen minuudella on keskeinen sija. Teoriassaan Erikson loi perustan yksilön minuuden kehityksen ymmärtämiselle. Hänen mielestään ihminen kasvaa vuorovaikutuksessa yhteisönsä kanssa. Yksilö kohtaa kehityksensä kuluessa erilaisia yhteiskunnallisia järjestelmiä, joita ovat perhe, koulu ja työ. Nämä kaikki vaikuttavat hänen kehitykseensä. Sosiaaliset järjestelmät kasvattavat yksilöä yhteiskunnallisen järjestelmän osaksi. Erikson näkee yksilön sosiaalisen kehityksen vaiheet erilaisina eri yhteiskunnissa, mutta hänen mielestään ne kuitenkin seuraavat yhteistä perusmallia. Yksilö kehittyy sisäisten kokemustensa kautta, mutta on samalla vuorovaikutussuhteessa yhteiskuntaan. Yhteiskunta vaikuttaa yksilöön eri ikäkausina eri tavalla. Lapsuudessa yhteiskunnan vaikutus on suurempi kuin aikuisuudessa. Aikuiset pystyvät itse päättämään omista asioistaan ja tekemään itse omat valintansa. Oma sisäinen psyykinen kehitysvaihe säätelee valintojen edellytykset. (Erikson 1982, 6–7.)

Yksilön elämään vaikuttavat myös monet muut tekijät kuin yhteisö. Ihmisen fyysiset muutokset ja psyykkiset tapahtumat kuuluvat ihmisen kehitykseen. Eriksonilla oli tieteellinen ja taiteellinen ongelmanlähestymistapa. Hänellä ei ole kvantitatiivisia eli määrällisiä mittauksia, eikä hän ole myöskään esittänyt tutkimuksiaan järjestelmällisesti toisten helposti toistettaviksi. Silti häntä arvostetaan yhtenä psykologian merkittävimmistä henkilöistä.

Eriksonin teoria on pikemminkin rönsyilevää psykologista ja filosofista yleistä pohdintaa kuin tarkkaa tieteellistä tekstiä. Psykodynaamista suuntausta voidaan kutsua myös persoonallisuusteoreettiseksi suuntaukseksi, sillä se tarkastelee yksilön minäkuvan, identiteetin ja persoonallisuuden muotoutumista. Näiden muotoutuminen tapahtuu sosialisatioprosessissa. Elämänsä uusissa tilanteissa ihminen joutuu kriittisesti arvioimaan mikä hänelle henkilökohtaisesti olisi mielekästä. Erik H. Erikson kuvaa ihmisen elämän kulkua toisiaan seuraavien, tiettyihin ikäkausiin liittyvien kriisien sarjana. Jokainen näistä psykososiaalisista kriiseistä ratkaistaan juuri tietylle kriisille tyypillisessä ikävaiheessa. Jokainen kriisi siis ratkaistaan, mutta ratkaisu voi olla joko hyvä tai huono. Huono ratkaisu saattaa vaikeuttaa seuraavaa kriisiä.

Eriksonin teorian perustana on toisaalta S. Freudin psykoanalyysi ja toisaalta sosiologinen näkökulma. Nämä yhdistyvät siten, että Erikson katsoo yksilön kehittävän identiteettiään vuorovaikutuksessa yhteiskunnan ja kulttuurin mallien kanssa. Identiteetti on tavallaan kaksipuolinen: sillä on subjektiivinen ja objektiivinen puoli. Subjektiivinen puoli tarkoittaa minäkuvaa – sitä kuvaa, joka ihmisellä on itsestään. Identiteetin objektiivinen puoli toteutuu, kun minäkuva on sopuoinnussa todellisuuden ja muiden ihmisten käsitysten kanssa.

Eriksonin työskentely eri kulttuurien parissa vakuutti hänet psykososiaalisen ulottuvuuden välttämättömyydestä Freudin psykoseksuaalisessa kehitysteoriassa. Psykososiaalisen näkemyksen mukaan fyysisellä kypsymisellä on persoonallisia ja sosiaalisia vaikutuksia. Kypsyminen antaa lapselle uusia kykyjä, mutta samalla lisää häneen kohdistuvia sosiaalisia vaatimuksia. Yhteiskuntaan on kehittynyt instituutioiden järjestelmä, joka vastaa lapsen kypsyviin tarpeisiin. Järjestelmä, joka voi olla perhe, koulu, kirkko, näyttää olevan kahdella tavalla kulttuurirelativistinen, kulttuurisesti suhteellinen ja muuttuva. Vaikka lapset kaikissa eri kulttuureissa käyvät läpi samat kehitysvaiheet, on jokaisella kulttuurilla omat ainutlaatuiset tapansa suunnata ja vahvistaa lapsen kehitystä. Kulttuurirelativismia esiintyy myös siinä, että yhdellä sukupolvella toiminut järjestelmä ei enää välttämättä toimikaan seuraavalla sukupolvella. (Miller 1997,156.)

Erikson jakaa yksilön elämän kahdeksaan vaiheeseen. Jokaisella vaiheella on ollut valmisteluaikinsa edellisessä vaiheessa. Ominaisuuksien kehitys jatkuu myös vaiheen jälkeen. Kaikki vaiheet jäävät vaikuttamaan myös huippukohtansa jälkeen. Uusi vaihe

muodostuu aina aikaisemman vaiheen muodostamalle perustalle. Kokonaisuus muodostuu siitä, että jokainen osavaihe on kehittynyt suotuisalla tavalla oikeaan aikaan. Eri kehitysvaiheissa yksilö kohtaa monia kehityshaasteita ja tehtäviä, jotka Erikson esittää vastakkaisina pareina kuten varhaislapsuuden luottamus vs. epäluottamus. Nämä eivät sulje toisiaan pois, vaan lapsi liikkuu tunteiden ja kokemusten välimaastossa ja ääripäissä. Tunteet saavat aikaan psykososiaalisen kriisin, jonka onnistunut ratkaisu tuottaa yksilölle uuden psyykkisen voiman. Voima auttaa lasta kohtaamaan paremmin ympäristön taholta tulevia sopeutumisvaatimuksia. Eriksonin mukaan kukaan ei voi käydä kehitysvaiheita täydellisesti läpi. Ristiriidat saattavat tuottaa yksilössä uusia kykyjä ja valmiuksia. Yksilölle on edullista, jos hänellä on myös negatiivisia kokemuksia tunteista ja elämästä yleensä. (Dunderfelt 1998, 243–244.)

Tutkimuksemme kannalta teorian neljäs vaihe kouluikä on tärkein. Onhan kirjasarja suunnattu juuri tämän ikäisille. Mutta on hyvä myös tietää, mitä edellisissä jaksoissa on kehityksellisesti tapahtunut. Eriksonin idean mukaan vaiheet seuraavat jatkumona toinen toistaan. Käsittelemme myös neljä seuraavaa vaihetta lyhyesti, sillä muuten kokonaisuus teoriasta jäisi puutteelliseksi. Nimittäin kirjasarjan useat samaistumiskohteet ja mallit ovat aikuisia jopa iäkkäitä vanhuksia. Erityisesti kiinnostuksen kohteena ovat latenssi-ikäiset pojat ja heitä tukevat papat.

Kehityksen kahdeksan vaihetta Eriksonin teorian mukaan

Vauvaiässä kehitystehtävänä on luottamus vs. epäluottamus. Vaiheen onnistunut ratkaisu tuottaa ihmisen perusvoimaksi toivon elämyksen ja epäonnistuminen itseensä käperyneen yksilön. Perusluottamuksen ja turvallisuuden muodostuminen on ihmisen elämän alussa äärettömän tärkeää. Mitä tuo perusluottamus on ja millä tavalla se syntyy? Milloin taas syntyy epäluottamus? Miten ne vaikuttavat? Vastasyntynyt elää aistiensa maailmassa. Hän ei ole vielä oppinut kommunikoidaan ja puhumaan sanoin ja käsittein. Pieni lapsi kokee olevansa yhtä häntä hoivaavan ihmisen (äidin) kanssa, eikä erota itseään ympäristöstään. Erikson väittää, että tämä ajanjakso on koko kehityksen tärkein vaihe. Lapsen elämän alussa on tärkeätä, että hän kokee olevansa turvassa. Turvallisuuden tunteen muodostumiseen vaikuttavat hyvin yksinkertaiset asiat: lämpö ja läheisyys sekä perustarpeiden tyydyttäminen. Näistä lapselle muodostuu jatkuvuuden tunne, turvallinen kokemusten sarja epämurkavasta olosta perusluottamukseksi elämään. Jos lap-

sen tarpeisiin vastataan epäjohdonmukaisesti tai epäsäännöllisesti, lapsi kokee maailmansa epäluotettavaksi. Hänelle ei kehity luottamusta toisiin ihmisiin. Kriisin myönteisenä ratkaisuna pidetään toivon elämyksen syntymistä. Tämä vaihe muodostaa lapsessa perustan identiteetin tunteelle, joka myöhemmin jatkaa kehittymistään. (Erikson 1982, 239–242; Miller 1997, 161; Dunderfelt 1998, 249.)

Toisaalta perusluottamuksen syntymiseen voidaan katsoa liittyvän lapsen ensisijaista ympäristöä laajempia yhteyksiä. Vaikuttavathan yhteiskunnalliset olot koko perheeseen ja sitä kautta kehittyvään pieneen lapseen. Nykyinen neuvolajärjestelmä lienee tukemassa vanhempia lapsen kasvatuksessa; seurataanhan kehittyvän ihmisen elämää jo sikiövaiheesta lähtien. Vauvaiän voimana on toivo, mikä on jatkuvaa uskoa siihen, että syntyvät toiveet täyttyvät. Toisaalta ihmisen alkutaipaleeseen liittyy väistämättä pelko- ja tuskatiloja. Jos perustarpeiden tyydyttämättömyys on vallitsevaa lapsen elämässä, lapselle syntyy syvä epäluottamus elämää kohtaan. Pahimmillaan tällainen johtaa itseensä käpertymiseen ja vaikeisiin persoonallisuus- ja kehityshäiriöihin. Perusluottamuksen syntyminen vaikuttaa lapsen tulevaan elämään, se on ikään kuin peruskivi lapsen tulevan elämän rakennuspuissa.

Varhaislapsuudessa kehitystehtävänä on itsenäisyys vs. häpeä ja epäily. Vaiheen onnistunut ratkaisu tuottaa ihmisen perusvoimaksi tahdon elämyksen, epäonnistuminen häpeää ja epäilyä. Varhaislapsuuden aika on yksilöllisyyden heräämisen aikaa, joka Eriksonin jaottelussa ajoittuu kahden ja kolmen ikävuoden kohdalle. Silloin muodostuu itsenäisyudentunteen perusta, syntyy käsitys omasta erillisyydestä ja mahdollisuudesta vaikuttaa ympärillä oleviin ihmisiin. Vuorovaikutussuhde lapsen ja ympäristön välillä on monimuotoinen ja monimutkainen. Lapsi on tuolloinkin kokeilunhaluinen ja tahtova. Lapsen tulisikin saada kokeilla monenlaisia asioita. Aikuisen tulee asettaa lapselle rajat; toisin sanoen raamit, joissa lapsi voi turvallisesti toimia ja tehdä valintoja, jotka koskevat hänen omaa toimintaansa. Toisaalta vanhempien tulisi varoa vaatimasta lapseltaan liikaa tai asettaa häntä vielä tässä vaiheessa liian suurten valintojen eteen.

Tahto on Eriksonin mukaan vapaata toimintaa ja itsensä kontrolloimista huolimatta häpeästä ja epäilystä, joita lapsi on voinut tuntea tässä vaiheessa. Lapsen toiminta saattaa muodostua pakonomaiseksi, jos siihen liittyy rangaistuksen pelkoa. Vaiheen onnistunut ratkaisu tuottaa tahdon elämyksen, jolla Erikson tarkoittaa vapaata toimintaa ja itsensä

kontrolloimista huolimatta häpeästä tai epäilystä. (Erikson 1982, 242–244; Miller 1997, 162; Dunderfelt 1998, 248–249;.)

Leikkiässä kehitystehtävänä on aloitteellisuus vs. syyllisyys. Vaiheen onnistunut ratkaisu tuottaa määrätietoisien yksilön ja epäonnistunut ratkaisu saa aikaan estoisuutta ja syyllisyyden tunteita. Lapsen maailmankuva laajenee, havaintoja tekemällä ja omaa toimintaansa ohjaamalla hän alkaa sisäistää yhteiskunnan normit ja pelisäännöt. Lapselle, joka on kolmesta kuuteen vuoteen alkaa myös kehittyä yliminä tai tutummin sanottuna omatunto. Sukupuoli-identiteetti alkaa muodostua, jolloin lapselle tulee selkeä käsitys omasta sukupuolestaan tyttönä tai poikana. Roolimallit ja mallioppiminen ovat tärkeitä. Kielen, ajattelun ja motoriikan kehittyvät taidot vähentävät lapsen riippuvuutta hoitajasta. Aloitteellisuus-syyllisyys-ulottuvuuden tunteet syntyvät sisäisten voimien ja ympäristön välisessä vuorovaikutuksessa. Määrätietoisuudella tarkoitetaan sitä, että lapsi pystyy leikin avulla kuvittelemaan ja tahtonsa avulla toteuttamaan päämääriä ja suunnitelmia ilman syyllisyyden tai rankaisun pelkoa. Lapsen aloitteellisuuden ottaminen todesta antaa lapselle elämyksen siitä, että hän ja hänen toimintansa ovat tärkeitä ja merkityksellisiä. Vaiheen onnistunut läpikäyminen antaa lapselle elämyksen siitä, että hänen toimintansa on tärkeää ja merkityksellistä. Määrätietoisuuden vastakohtana on estoisuus, jota myös tarvitaan tunne-elämässä. Liiallinen estoisuus muodostuu toiminnan jarruksi ja lapsi voi kokea syyllisyyttä ja rangaistuksen pelkoa. (Erikson 1982, 246–247; Miller 1997, 163; Dunderfelt 1998, 248.)

Kouluiässä kehitystehtävänä on ahkeruus, pystyvyys vs. alemmuudentunne. Vaiheen onnistunut ratkaisu tuottaa osaavuuden tunteen ja epäonnistunut ratkaisu aiheuttaa tylsistymistä. Lapsi on tämän vaiheen alussa seitsemän vuotias ja seuraavaan vaiheeseen siirryttäessä viisitoistavuotias. Pystyvyys on Eriksonin mukaan kykyä työhön ja toimintaan sen itsensä vuoksi. Se on myös halua ja kykyä saada aikaan jotakin arvokasta. Jos lapsen omaehtoista toimintaa tyrehdytetään liian voimakkaasti, uhkaa lasta tylsistyminen. Alemmuuden tunnetta voi lisätä opettajan negatiivissävytteinen palaute. Opettajien tulisi muistaa, että jokaisessa oppilaassa on jotakin hyvää ja ainakin jossakin oppiaineessa he voivat päteä. Koulussa lapset oppivat tietoja ja taitoja. Erilaisista tehtävistä suoriutumisessa hän saa kokea pystyvyyden tunteen. Hän osaa ratkaista annettuja tehtäviä. Jos tällaiset kokemukset jäävät vähäisiksi, lapselle kehittyy lamauttava alemmuudentunne. Se on seurausta epäonnistumisista ja kokemukset voivat johtaa siihen, ettei

hän oman toimintansa avulla pääsee arvokkaina pidettyihin tuloksiin. Silti frustraatiot ja pettymyksetkin tulee kokea. Elämässään ei voi aina onnistua. Kehitysvaiheen onnistunut ratkaisu tuottaa tulevan elämän perusvoimaksi itseä koskevan pystyvyyden ja pätevyyden elämyksen. (Erikson 1982, 248; Miller 1997, 164.)

Eriksonin mukaan lapsen tulee kokea pettymyksiä ja frustraatioita. Koulussa ei aina ole mukavaa kuten ei elämässä muutenkaan. Pettymysten sietokyky lisää elämän hallintaa ja osaavuuden tunnetta. Kuitenkin Vygotskyn (1982) mukaan opetuksen tulisi nimenomaan kohdistua lähikehityksen vyöhykkeelle, sillä opetuksen tulee edeltää kehitystä eikä seurata sitä. Lähikehityksen vyöhyke kuvaa niitä toimintoja, jotka eivät vielä ole kehittyneet, mutta ovat kehittymäisillään. Lähikehityksen vyöhykkeelle sijoittuvat toiminnot, joita koululainen ei vielä kykene suorittamaan itsenäisesti, mutta jotka hän pystyy suorittamaan pätevän sosiaalisen ohjauksen ja tuen avulla. Opetuksen ollessa hie-man lapsen osaamisen äärirajoilla, se lisää haastetta ja motivaatiota oppimiseen. On turhaa opettaa sellaisia asioita, joita koululaiset osaavat jo ennestään. Ponnisteluja vaativat suoritukset antavat lapsille onnistumisen elämyksiä ja iloa. Itsetunto kehittyy ja omanarvontunto saa lisää voimaa. Opettajien tulisi muistaa: minkä lapsi osaa tänään avustettaessa, hän osaa huomenna itsenäisesti.

Tutkimuksemme kannalta tämä vaihe on kiinnostavin ja tärkein. Kirjasarja, jota tutkimme, on suunnattu juuri tämänikäisille lapsille. Myös latenssivaihe kuuluu tähän ikäkauteen. Freudin mukaan latenssivaiheessa oleva lapsi unohtaa seksuaaliset viettinsä ja keskittyy leikkeihin, koulunkäyntiin ja harrastuksiin. Samaa sukupuolta olevat kaverit ovat tärkeitä. Latenssivaiheessa lapset keskittyvät kognitiivisten taitojen harjoitteluun. Kulttuuriset arvot lapsi oppii kartuttaessaan tietojaan opettajien, naapureiden ja vanhempien avulla. (Miller 1997, 136).

Erikson korostaa lapsuuden merkitystä hyvän itsetunnon ja sukupuoli-identiteetin kehittymiselle. Pojan kehitys on myös suhteessa ympäristön vaatimukseen ja sen kulttuurin ihanteisiin, jotka kulloinkin ovat hyväksytyjä. Mallioppimisella ja hyvillä roolimalleilla on myös tärkeä merkitys Latenssi-ikäisen pojan on saatava tuntea olevansa pystyvä ja hyväksyty. Hän kokee alemmuudentunnetta, ellei onnistumisen kokemuksia ole ja siirtyminen seuraavalle kehitysvaiheelle vaikeutuu.

Koulun myötä lapsen sosiaalinen verkosto alkaa laajeta. Opettajilla ja koulutovereilla on yhä enemmän merkitystä. Opettajan positiivinen ja hyväksyvä suhtautuminen antaa lapselle vahvan perustan oppimiselle. Opetuksen ollessa lapsikeskeistä sosiaalistaminen ja yksilöiden huomioiminen nousevat esiin (Lummelahti 1995). Päämääränä sosiaalistamisprosessissa on, että oppilaasta tulee yhteistyökykyinen. Yksilöllistämisen prosessin päämääränä voidaan pitää tervettä hyvää itsetuntoa. Lapsi osaa ajatella itsenäisesti ja tehdä omia ratkaisujaan. Koulutovereiden merkitys kasvatus- ja oppimistapahtumassa on suuri. Silti opetuksen lähtökohdat ovat yksilöissä. Jokainen koululainen luokassa on yhtä tärkeä ja ainutlaatuinen. Terveen itsetunnon tavoitetta voitaneen pitää kaikkein vaativimpana tehtävänä kasvatuksessa ja opetuksessa. Sen saavuttaminen edellyttää aikuisten ja lasten tukea, ryhmätilanteita ja vuorovaikutussuhteita. Opettajan kannustus ja kavereiden kanssa hyvät suhteet saavat yhdessä aikaan pystyvyyden tunteen, joka lisää onnistumisen kokemuksia. Itsetunto vahvistuu ja lapsella on käytössään valtavasti energiaa ja luovuutta. Eriksonin teoria tukee lapsikeskeisyyttä.

” Elämä

kuin kansakoulun paha puuro

niin hyvässä keitossa,

että sitä haki

aina lisää.”(R. Rasa 1973.)

Erik H. Eriksonin teorian kritiikkiä

Eriksonin teoria on edistänyt ihmisen toiminnan ja kehityksen ymmärtämistä. Toisaalta sitä voidaan arvostella kaavamaisuudesta ja yhteiskunnallisesta epähistoriallisuudesta. Elämänkaaren kriisikohdat ja tarpeet eivät nimittäin ole riippumattomia vallitsevasta yhteiskunnallisesta tilanteesta. Esimerkiksi lapsuus ja vanhuus ovat tänä päivänä aivan muuta kuin viime vuosituhanella. Samoin eri sukupolvet kehittyvät biologisesti eri nopeudella. Kuvitelma kunkin sukupolven samanlaisista nuoruusiän kriiseistä voi luoda väärinymmärrystä ja kiistoja. Hyvin tärkeää on myös nähdä, ettei ihminen vain ajelehdi kriisistä toiseen, vaan hänellä on mahdollisuus enemmän tai vähemmän itse ohjata elämänsä. Eriksonia on myös arvosteltu siitä, että hän on liian freudilainen. Varsinkin kolmessa ensimmäisessä kehitysvaiheessa Freudin vaikutus korostuu. Mielestämme

Eriksonin teoria pohjautuu hyväosaisten ihmisten elämänkaareen ja hyvinvointiyhteiskuntaan. Tänään Erikson voisi tehdä analyysistään värikkäämmän.

Turusen vaiheteoria

Filosofi, yhteiskuntatieteiden dosentti Kari E. Turunen on vuosikymmenien ajan tutkinut ihmisen psyykkistä ja henkistä olemusta laajasti ja hyvin luovasti. Ihmisen mieli kulkee muutosten läpi tuoden kaikille samoja ominaisuuksia kuten lapsille pituuskasvua ja vanhuksille ryppyjä. Vaikka ihmiset ovat erilaisia, elämän taitekohdat osuvat usein samoihin vuosiin. Muutokset saattavat naamioitua erilaisiksi ongelmiksi ja todellinen syy jää tunnistamatta. Turunen on halunnut auttaa tulkitsemaan ja ymmärtämään elämänkaaren väistämättömiä muutoksia kirjallaan Ikävaiheiden kriisit. Hän huomauttaa, että kasvaminen ja vanheneminen tuovat jokaiseen elämään selvitettäviä asioita ja ongelmia, mutta oman tilanteen taustalta löytyy meille kaikille jotain yhteistä. Elämänkaaren muutosten tunteminen auttaa ymmärtämään paitsi itseä, myös toisia ihmisiä ja jopa sukupolvia. (Turunen, 2005.)

Turusella on monia samanlaisia näkemyksiä kuin Eriksonilla kehityksen lainalaisuuksista. Siksi halusimme ottaa hänen ajatuksiaan tukemaan elämänkaariajattelua. Sekä Erikson että Turunen korostavat elämänvaiheiden luonnetta ja merkitystä. Heidän mielestään on hyvä perehtyä elämänkaareen kokonaisuutena. Lapsuuden varhaisempien ikävaiheitten kehitys vaikuttaa hyvin paljon myöhempiin vaiheisiin, siksi aikaisempi kehitys on tarpeen tuntea. Uusi ikävaihe on aina tavallaan uusi elämä, vaikka se pohjautuukin vanhaan elämään. Turunen samoin kuin Erikson ajattelevat, että siirryttäessä elämänvaiheesta toiseen tapahtuu kriisejä. Näin kehitys ja muutokset tulevat havainnollisesti esiin. Kriisi on Turusen mukaan sellainen elämänvaihe, jonka yksilö kokee syystä tai toisesta vaikeaksi tai tuskalliseksi. Ikävaihekriisissä muuttuminen ja muuttumattomuus lisäävät paineita ja ristiriitoja. Yleensä kriisi ja sen selvittäminen luo mahdollisuuden ehjään ja parempaan elämään.

Turusen ihmiskäsityksen mukaan elämäkaari jakautuu seitsenvuotisjaksoihin ja siinä tiettyyn kolmikantaisuuteen. Kehityksen ehtoihin näyttäisi kuuluvan aluksi liittymisen aika, seuraavana on jäsentymisen vaihe ja kolmantena on tekemisen kausi. Kautta aikojen ihmistä on pidetty kolmijäsenenteisenä olentona. On puhuttu ajattelevasta, tuntevasta

ja tahtovasta ihmisestä. Turunen tarkastelee asioita psykodynamiikan ja fenomenologian näkökulmasta. Vaikutteita hän on saanut kuuluisalta pedagogilta Rudolf Steinerilta. Erityisesti steinerpedagogiikka näkyy varhaislapsuuden ja kouluiän kuvauksissa. Turunen ei halua korostaa yhteiskunnallisia asioita, vaikka ne vääjäämättä tulevatkin esiin, koska ihminen on sosiaalinen olento. Erikson puolestaan on tarkastellut elämänkaarta painottaen enemmänkin yksilön sosiaalista kehitystä.

Turunen on jakanut elämänkaaren yhdeksään eri vaiheeseen, jotka ovat varhaislapsuus, kouluikä, nuorisoikä, varhaisaikuisuus, aikuistuminen, varhaiskeski-ikä, keski-ikä, myöhäiskeski-ikä ja myöhemmät vaiheet. Näin Turusella on yksi vaihe enemmän kuin Eriksonilla. Käsittelemme Turusen toista ikävaihetta kouluikää, koska kirjasarja on suunnattu tämän ikäisille lapsille. Turunen (2005) kuvaa, miten tässä iässä mielikuviutus on edelleen hyvin vahvasti esillä. Kuitenkin käsitteellinen ajattelu alkaa saada uusia ulottuvuuksia. Ajatteluolemus voimistuu ja itsenäistyy koko kouluiän ajan. Tutkija puhuu tunnekylläisyydestä, jolloin tunteenomaiset energiat hallitsevat kokemusta. Lapsi oppii liittymällä eli sellaisten elämysten tukemana, jotka puhuttelevat hänen mieltään ikäkaudelle sopivasti. Ajattelu nimittäin nojaa vielä vankasti mielikuviin ja sadunomaisuus kiehtoo lapsia. Kokemuksen kokonaisvaltaisuuden vuoksi lapsi samaistuu vielä pitkälle kohtaamaansa eikä erota siitä itseään vielä kovin hyvin. Siksi meidän mielestämme kirjoilla on kasvatuksellinen merkitys, jos aihepiirit koskettavat tämän ikäisten kokemusmaailmaa. Erittäin merkittävää on, jos kirjat pystyvät antamaan hyviä samaistumismalleja ja kohteita.

Lapsi nojaa yleensä kyselemättä ja mielellään johonkin auktoriteettiin koko kouluiän ajan. Hänellä ei ole muuta mahdollisuutta. Hänen täytyy turvautua ympäristön aikuisten näkemyksiin kehittyäkseen itsenäisempään elämänotteeseen vähän kerrallaan. Auktoriteetti koskee kaikkia asioita: tietoja, mielipiteitä ja moraalien asenteita. Koululaiset kokevat saavansa turvallisuudentunnetta aikuisilta, mutta alkavat vähitellen irtautua aikuisten johtamasta ympäristöstä. Liittyminen ja samaistuminen vertaisryhmiin ovat osa luonnollista kehitystä, mutta sisältää myös omat ongelmansa ja uhkansa. Ryhmän imu ja paine saattaa olla vastustamaton. Kuten Sinkkonen (2005) toteaa, ryhmä saattaa olla kahle tai kilpi. Jo ennen murrosikää lapsi alkaa kokea nimenomaan toverien vaatimukset varsin sitoviksi. Aikuisvaatimukset vaihtuvat osin toverivaatimuksiksi. Vaatimuksia kohdistuu lapsen mieleen yhä useammalta taholta maailmankuvan laajentuessa. Tämän

vaiheen onnistumisen elämykset auttavat lapsen kasvua ja kehitystä. Lapsen minuus kehittyy ja lapsi saa arvokasta pääomaa elämäänsä, jota myös Erikson korostaa.

3.2 Muita lapsen kehityksen peilejä

Lastenpsykiatri Jari Sinkkonen on nykyään paljon esillä ja mukana suomalaisessa kasvatustieteellisessä keskustelussa. Useat lehtiartikkelit kuvaavat sitä kiinnostusta, mitä hänen julkaisemansa kirjat ovat aiheuttaneet (*Pienistä pojista kunnan miehiä 1990, Elämäni poikana 2005*). Keskustelua on herättänyt Sinkkonen ajatukset, että poikien on saatava nahistella, kilpailla ja käyttää rekvisiittana leikeissään vaikka pyssyjä. Hänen mielestään pojat ovat myös haavoittuvampia kuin tytöt. Hegemonisen maskuliniteetti -käsitteenkin hän asettaa kyseenalaiseksi. Sinkkonen tuo esille myös poikakoodin käsitteen. Pojilla on omat juttunsa ja poikakoodi sanelee pitkälle, mikä on sallittua ja hyväksyttyä poikien kesken.

Psykologian professori William Pollac puolestaan on koonnut 20 vuoden aikana tekemänsä tutkimustyön tulokset ja julkaissut näihin tuloksiin perustuvan kirjan *Tosi poikia (1999)*. Pollac on toiminut Amerikan psykologiyhdistyksen johtamassa miesten ja miehisyden tutkimusryhmässä. Pollac on myös havainnut, kuinka poikakoodi määrää ja pakottaa pojan tiettyyn muottiin. Pojan sukupuoli-identiteetti ei pääse kehittymään niiden taipumusten ja tarpeiden varassa, mitä pojassa on. Pojan on kätkeydyttävä naamion taakse ja tukahdutettava jo hyvin nuorena pehmeät ja naiselliset tunteensa. Termiä hegemoninen maskuliniteetti ei Pollacin kirjassa mainita, vaikka poikakoodi pakottaa halveksimaan ja nujertamaan koodista poikkeavia poikia. Pollac uskoo kuitenkin poikien kohtelevan tyttöjä ja toisia poikia kunnioittavasti, kunhan heille itselleen ensin tarjotaan mahdollisuus vaalia herkkiä tunteita ja heille osoitetaan empatiaa. Pollac pitää myös tärkeänä äidin vaikutusta pojan sukupuoli-identiteetin kehittymiselle.

3.2.1 Pojan suhde äitiin ja isään

Sinkkonen (2005, 67–68, 72–73) pitää lapsen vauvaiästä alkaen tärkeänä, että vauvan hoitajan ja vauvan välille kehittyy luottava ja rakastava hoivasuhde. Vauva saa hoivasuhteesta tukea käsitellä liian voimakkaita ja hallitsemattomia tunteita. Tietynlainen stressin sietokyky on ihmiselle välttämätön, mutta vauvan keskushermosto ei kestä liiallista stressiä. Joidenkin vauvojen ja äitien (tai isien) välille syntyy luonteva ja rikas kon-

takti, mutta joidenkin parikkien on vaikeaa löytää keskinäistä yhteyttä. Lapsen kehitykseen vaikuttaa suuresti, saako hän kokea turvallisuuden tunnetta. Jos hoivaajan ja lapsen suhde on hyvä, lapsi pystyy toimimaan yhteisön odotusten ja normien mukaan. Jos turvallisuuden tunne järkkyy, lapsen käytös voi muuttua yhteisön normien vastaiseksi. Hänen on keinolla millä hyvänsä yritettävä saada edes minimaalinen turvallisuuden tunne. Lapsi tarvitsee välttämättä jonkun, johon hän voi kiinnittyä. Pahoinpitelevä ja hyljeksivä vanhempi on myös kiinnittymisen kohde, ellei parempaa ole tarjolla.

Sinkkosen (2005, 75–76) mukaan lapsen tiedollinen ja sosiaalinen kehitys sujuu suotuisaan suuntaan, jos lapsella on luottavainen kiintymyssuhde. Hän pystyy ihmissuhteissaan käyttämään sekä järkeä että tunnetta. Hyvä hoitosuhde on myös pohjana sille, että lapsi pystyy myöhemmin tuntemaan empatiaa toisia kohtaan. Kun lasta on kohdeltu ymmärtävästi, hän voi tunnistaa toisten tunteita ja eläytyä niihin. Hän uskaltaa tuoda esille myös vihamielisiä tunteitaan, eikä hänen tarvitse pelätä hylätyksi tulemista. Välttelevästi kiintynyt lapsi joutuu kohtaamaan elämän vaikeuksia ilman aikuisen tukea. Hän ei uskalla tuoda esiin kielteisiä tunteitaan, koska pelkää jäävänsä yksin.

Suomalaisessa kasvatuskulttuurissa on korostettu reippautta, kiltteyttä ja kuuliaisuutta. Nämä ovat sinällään hyviä asioita, mutta ne ovat johtaneet siihen, että lapsi ei ole voinut ilmaista riittävästi omia tunteitaan. Välttämättä ei ole koettu sisäistä turvattomuutta, mutta pettymykset on käsitelty yksinäisyydessä ja äidin tai isän syli on ollut harvoin tarjolla. Sinkkosen mukaan välttelevästi kiintynyt poika voi kohdata vaikeuksia sosiaalisissa tilanteissa. Hän voi paeta ihmissuhteita mekaanisten esineiden ja ilmiöiden maailmaan. On kuitenkin toivoa, että tunneköyhän lapsuuden kokeneet voivat saada lämpöä ja välittämistä isovanhemmilta, opettajilta tai vaikkapa urheiluvalmentajilta. Sinkkonen on havainnut, että puolestaan ristiriitaisesti kiintynyt lapsi kokee olevansa vahvempi kuin vanhempansa. Vanhemmat antavat lapsen terrorisoida, koska he pelkäävät lapsen kiukunpuuskia. Lapsi kokee ympäristönsä epäluotettavaksi eikä hän pysty ennakoimaan, mitä tulee tapahtumaan. Lapsen on otettava ohjat käsiinsä, mutta elämäkokemuksen puuttuessa hänen olonsa on epävarma (Sinkkonen 2005, 76–78, 79, 89.)

Pollac (1999, 38–39, 107–108) korostaa äidin ja pojan keskinäisen yhteyden merkitystä. Äidinrakkaus tukee poikaa oman miehisen identiteetin luomisessa. Äidin rohkaisu ja ymmärtäminen auttavat poikaa yhdistämään miehuusmallin empaattisen ja karskin puo-

len. Pollac pitää tuhoisana tälle kehitykselle sitä, että pojat erotetaan äideistään liian varhain. Yhteiskunta vaatii poikaa loittonemaan äidistä jo alle kuusivuotiaana ja jälleen kasvuiässä, kun poika aloittaa koulun. Pollacin mukaan poika kokee näissä erovaiheissa traumaattisen kokemuksen. Näin luodaan pohja vaatimuksille, että pojan on itsenäistytävä, hillittävä tunteensa, kovetuttava ja käyttäytyttävä kuin tosi mies. Tytöt puolestaan saavat erota äidistään silloin, kuin he ovat valmiita siihen. Tutkijat ovat havainneet poikavauvojen ilmaisevan elämän alkuvaiheessa tunteitaan tyttöjä enemmän. Koulun mennessä ja jo aikaisemminkin pojat ovat menettäneet paljolti kykyään ilmaista tunteitaan ja haavoittuvuuttaan.

Toisen erotrauman poika kokee saavutettuaan seksuaalisen kypsyyden. Yhteiskunta pitää hyvänä, että poikaa ohjataan pois kotoa ja ennen kaikkea pois liian hoivaavasta äidistä. Poikia karaistetaan myös häpeällä, koska hän joutuu peittelemään heikkouttaansa, haavoittuvuuttaan ja pelkoaan. Poika oppii jo varhain poikakoodin vaatimukset, miten pojan ja miehen kuuluu käyttäytyä ja toimia. Pollac on myös havainnut, että pojan kasvaessa sekä äiti että muut hoitajat puhuvat rikkaampaa kieltä tytöille kuin pojille. Tytöille puhutaan enemmän surusta ja hädästä, pojille taas vihasta. Pojat oppivat salaamaan surunsa, eivätkä odota niin helposti kuin tytöt äidin tai isän myönteistä suhtautumista huoliinsa. Isät käyttävät myös enemmän tunteenomaisia sanoja hoivatessaan tyttöjä kuin poikia ja opettavat näin poikia peittämään tunteensa. Sinkkonen on myös havainnut, että aikuisten suhtautumisessa tyttöihin ja poikiin on eroja. Tytöille puhutaan kuvailevasti, rikkaasti ja mutkikkaasti. Pojille taas puhutaan lyhyemmin ja asiallisemmin. Sinkkonen on miettinyt, johtuuko tällainen puhetyylin ero stereotypiasta vai reagoimisesta johdonmukaisesti lapsen käytökseen. Kun pojat puhuvat itse, he rehvastelevat, käskevät ja uhkailevat ja kehuskelevat omilla suorituksillaan. Kouluiässä pojat joutuvat varomaan liian hienoja ja mutkikkaita ilmaisuja, koska niitä voitaisiin pitää tyttömäisinä. (Pollac 1999, 39, 69; Sinkkonen 2005, 169).

Pollacin (1999, 328–329, 371) tutkimusten mukaan on vaikea havaita pojan tunne-elämän häiriöitä, koska yhteiskunta opettaa poikaa kätkemään surunsa. On vaikeaa myös erottaa, onko poika vain lyhytaikaisesti onneton vai onko masennus kliinistä. Masennus voi aiheuttaa alakuloa, ahdistusta ja lamaantumista. Poika voi olla aggressiivinen, levoton ja hän voi käyttäytyä huonosti koulussa. Jo toisella luokalla olevat pojat aistivat tyttöjä huonommin toisten ihmisten tunnetiloja. Pollacin mukaan tämä johtuu

siitä, että pojat menettävät kykyään näyttää tunteitaan, he piiloutuvat naamion taakse ja voivat sortua käyttämään väkivaltaa. Heistä voi tulla myöhemmin huumeiden ja alkoholin käyttäjiä. Äärimmäisenä tekona epätoivo voi johtaa jopa itsemurhaan.

Poikien masennuksen yksi syy on avioero, sillä silloin yhteys vanhempiin katkeaa. Pollacin mukaan avioeroa voi kutsua kolmanneksi traumaksi. Poika tuntee häpeää ja hän joutuu sukupuolensa pakkopaidan takia salaamaan yksinäisyytensä ja menetyksensä kivun. Hän saattaa riidellä ja olla hankala koulussa, sillä hänen on piilotettava heikkoutensa. Kokemus on pojalle hyvin traumaattinen ja useimmiten yhteys katkeaa juuri isään. Samaan aikaan äitikin voi tuntua etäiseltä, sillä avioero vie äidin voimia ja hän ei jaksa tukea poikaansa. Isän poissaolo aiheuttaa pojille isän ikävää ja he kokevat täytymättömyyttä kaipausta. Isän rooli voi olla hyvin erilainen yksinhuoltajaperheissä. Toiset isät katoavat täysin, toiset ovat hyvin etäisiä, eikä heillä ole suurta roolia pojan elämässä. Isän ikävää voidaan kokea myös perheissä, joissa on isä. Isä voi olla tunnekylmä, kiireinen ja välinpitämätön. (Pollac 1999, 147, 390–391; Sinkkonen 2005, 91.)

Sinkkonen (2005, 92–93, 131, 149) mukaan lämmin ja hyvä isäsuhte voimistaa pojan myönteistä suhtautumista ympäristöönsä ja hän pystyy käyttäytymään hyväksytyjen normien mukaan. Poika tarvitsee isän tukea myös oidipaalivaiheessa 4–5-vuotiaana. Tällöin poika alkaa itsenäistyä ja irrottautua äidistä. On tärkeää, että rakastava isä on valmis ottamaan poikansa miesten maailmaan. Poikien käytöshäiriöt ja antisosiaalinen oireilu ovatkin usein seurausta siitä, että pojat ovat joutuneet kasvamaan ilman isän tukea. Isät ovat voineet olla kylmiä ja etäisiä tai isää ei ole ollut lainkaan. Jos isä puuttuu kokonaan pojan elämästä, voi hän kuitenkin rakentaa maskuliinisuuttaan muiden lähellä olevien miesten tuella. Isoisät, enot ja muut lapsen elämään liittyvät miehet voivat tarjota kokemuksia, jotka auttavat poikaa oman miehuutensa muodostamisessa. Pollac (1999, 305) on myös havainnut kannustavien ja empaattisten valmentajien antavan kasvavalle pojalle ohjausta, tukea ja rohkaisua. He voivat toimia monessa suhteessa jopa kuin sijaisäiti tai -isä.

Pollac (1999, 138, 159, 162) arvostaa myös isän osuutta pojan kehitykseen vaikuttavana tekijänä. Isän jopa raisut leikit pojan kanssa ohjaavat poikaa myöhemmin hallitsemaan turhautumisen tunteitaan, tutkimaan uusia tilanteita ja ratkomaan ongelmia. Monet isät tuntevat voimakasta empatiaa omia poikiaan kohtaan, mutta uudenlainen hoivaava isyys

voi tuntua heistä myös hämmentävältä. Pollac haluaa rohkaista isiä hyväksymään poikansa sellaisena kuin hän on, sillä ei ole yhtä ainoaa tapaa määritellä miehekkyyttä. Isän tehtävä on myös rohkaista lasta kunnioittamaan äidin antamaa rakkautta ja ottamaan sitä häpeilemättä vastaan. Isä voi lievittää näin traumoja, joita poika kokee yhteiskunnan painostaessa poikia ennenaikaiseen eroon äidistään. Samalla isä opettaa poikia suhtautumaan kunnioittavasti tyttöihin ja naisiin.

Sekä Pollac että Sinkkonen pitävät äidin läheistä suhdetta poikiinsa erittäin merkittävänä. Pollac korostaa, että äidin rakkauden vaikutus on suuri vielä murrosikäiselle ja vanhemmallekin pojalle. Pelko pojan liiallisesta riippuvuudesta äitiin on Pollacin mukaan turhaa. Äidin rakkaus tukee myös pojan kehittymistä mieheksi ja läheisyys vaikuttaa positiivisesti tunne-elämän tasapainoiseen kehitykseen. Poika oppii tunnistamaan omat tunteensa ja pystyy ymmärtämään toisten tunteita. Isää tarvitaan myös tukemaan ja antamaan samaistumismallia ja rohkaisemaan poikaa äidin läheisyyteen. Sinkkonen puolestaan korostaa isän tärkeyttä, kun poika on oidipaalivaiheessa. Kun poika saa tankata isästä miehistä turvaa, hän on valmis palaamaan äidin luo. Äidin luo palaava poika on kokenut uudistumista isän turvissa eikä ole enää niin riippuvainen äidistä. Ihanteellisinta lapsen kehitykselle on Sinkkosen ja Pollacin mukaan, jos pojalla on molemmat vanhemmat joihin hänellä on läheiset suhteet.

3.2.2 Pojan suhde kavereihin

Kun poika on 7–8-vuoden ikäinen, hän havaitsee jo kehittyneemmän realiteettitajunsa avulla oman pienuutensa. Hän miettii kuolemaa ja hakee tukea samanikäisiltä ja samassa tilanteessa olevilta lapsilta. Poikien kanssakäyminen on selvästi tyttöjä enemmän nahistelua. Jos poika nahistelee itseään heikomman pojan kanssa, hän haluaa tukea omaa asemaansa. Vahvemman pojan kanssa painiskelu nostaa pojan arvostusta poikien välillä vallitsevassa hierarkiassa. Pojat tarvitsevat kuitenkin valvovaa aikuista, sillä leikki voi johtaa tappeluun tai toisen alistamiseen. (Sinkkonen 2005, 115, 119–120).

Sinkkonen (2005, 157, 162–163, 182) on havainnut, että ryhmään kuulumisen on pojalle erittäin tärkeää ja hän kokee ryhmän ulkopuolelle jäämisen suorastaan katastrofina. Poikien kulttuuriin kuuluu urheiluharrastus, tietokoneet ja digitaaliset pelit. Pojat ovat valmiita jopa luopumaan omista toiveistaan ja tarpeistaan, jotta saavat ryhmän hyväk-

synnän. Jos poika on kiinnostunut esimerkiksi historiasta, biologiasta tai kirjallisuudesta, hän voi leimautua ja menettää asemansa poikajoukossa. Pojat alkavat varsinaisesti muodostaa ryhmiä 6–7-vuotiaana eli latenssi-ikäisenä. Psykoanalyttinen selitys kaverisuhteiden tärkeydelle on se, että poika ei ole voinut oidipaalivaiheessa valloittaa äitiään ja hänen on turvauduttava isään, muihin läheisiin miehiin sekä saman ikäisiin poikiin. Sinkkonen kuvailee latenssi-ikäisten poikien muistuttavan toisiaan kuin Tupu, Hupu ja Lupu. Pojat haluavat sulautua massaan ja olla samalla tavalla kuin toisetkin. Latenssi-ikäiset pojat hyväksyvät myös mukavan aikuisen, kuten urheiluvalmentajan auktoriteetin. Poikien hyväksymät aikuiset voivat näin tukea poikien kehitystä monella tavalla. Latenssi-ian tärkein perustehtävä on oman identiteetin lujittaminen poikana tai tyttönä.

Pollac (1999, 40–43) pitää poikakoodia pojan kehitystä ja oman itsensä ilmaisemista rajoittavana tekijänä. Pojat oppivat poikakoodin hiekkalaatikoilla, leikkikentillä, koulussa ja muissa oleskelupaikoissa ja heitä opettavat opettajat, ikätoverit, valmentajat ja muut heidän kanssaan tekemisissä olevat. Pojille on sallittua tuoda esille itsestään sankarillinen, kova ja toiminnallinen puoli, samoin viha ja raivo. Heidän on kuitenkin salattava ja tukahdutettava lempeät ja haavoittuvat puolensa. Poikien ei sallita tutustua herkinä pidettyihin tunteisiinsa ja he varovat tarkasti käyttäytymistä naismaisesti. Pojat joutuvat kokemaan uhkailua ja häpeää, jos he murtuvat toisten poikien nähden. Pollac on havainnut tutkimuksissaan, että pojat haluaisivat tulla kuulluiksi, mutta poikakoodi vaatii heitä näyttämään hillityiltä ja viileiltä. Tunteiden salaaminen kuluttaa poikien voimavaroja ja usein juuri pojat ovat koulussakin luokan pohjasakkaa. Poikien itsetunto on havaittu olevan huomattavasti hauraamman kuin tyttöjen. Pojat kätkevät epävarmuutensa naamion taakse ja peittävät todelliset tunteensa kerskailemalla ja uhoamalla. Poikakoodi vaatii poikaa salaamaan oman persoonallisen identiteettinsä, että hän välttyisi poikakoodin rikkomisesta aiheutuvalta häpeältä. Pollac vaatii, että pojat tarvitsevat uuden koodin, jolloin he voivat olla omia itseään. Opettajien ja yhteiskunnan olisi pystyttävä ymmärtämään molempia sukupuolia ja näkemään naamion taakse. Jotta pojat kehittyisivät empaattisiksi, olisi heille ensin annettava empatiaa.

Sinkkonen (2005, 195–196) on kerännyt alakoulusta ja yläkoulusta kirjoituksia, joissa pojat ja tytöt käsitelivät tyttönä ja poikana olemista. Kirjoitukset paljastavat tyttöjen ja poikien käsityksiä toisistaan. Alakouluikäiset pojat pitivät oman sukupuolensa edustajia

urheilullisina ja rehteinä. Laiskottelu, kotitöiden inhoaminen ja tietokonepelien pelaaminen kuului pojan miehisyyteen. Poikien mielestä tytöt ovat arkajalkoja, äärettömän kiinnostuneita ulkonäöstään ja opettajien suosiossa. Yläkouluikäinen tyttö puolestaan oli havainnut, että pojat ovat erilaisia ryhmässä kuin yksin. Kun ryhmän tuki puuttuu, poika voi olla hyvinkin ujo. Toinen tyttö ihmetteli, miksi pojat eivät näytä tunteitaan. Tähän eräs pojista vastasi, ettei heidän tunteistaan kysytä. Pojilla on lisäksi vaara leimautua homoksi, jos he ovat herkkiä tai kertovat tunteistaan.

Sinkkonen (2005, 206) kuvaa miehisyyttä ns. alkukantaisen kulttuurin mukaan suurena ja mahdottomana. Poikien keskuudessa tätä miehisyyttä tavoitellaan ryhmän tuella. Poikien keskuuteen voi syntyä toimivia ja luontevia hierarkioita. Nämä hierarkiat voivat johtaa myös julmaan ja sadistiseen kiusantekoon, jolloin uhria voidaan nimitellä, nolata ja häpäistä. Sinkkonen sanoo myös hegemonisen maskuliinisuus -käsitteen miesten ylivallasta olevan defensiivisen rakennelman. Miehisuus ei välttämättä olekaan jyräävää itsevarmuutta, vaan epävarmuutta, jonka suojaksi on rakennettava kova kuori.

Sinkkonen mukaan pojat ovat erilaisia kuin tytöt. Jo poikavauvat ovat äänekkäämpiä ja uteliaampia. Sinkkonen vaatii, että poikien on välillä saatava riehua. Jos poikien ei anneta tyydyttää fyysistä liikunnan tarvettaan aikuisten läsnä ollessa, he toteuttavat vilkasta puoltaan takapihoilla. Jos poikien käytöstä ei kontrolloida, he voivat kiusata ja alistaa toisia poikia ja myös tyttöjä. Sinkkonen mielestä poikien erilaisuuteen vaikuttaa myös hormonaaliset tekijät. Hän pitää luontoa joskus voimakkaampana kehitykseen vaikuttavana tekijänä kuin ympäristöä. Kahden kuukauden ikäisillä pojilla on havaittu jo olevan korkeita testosteronipitoisuuksia. Pojat osoittavat välittämistä toisilleen tönimällä, kisaillemalla ja painimalla. Pollac puolestaan kiinnittää erityisesti huomiota poikakoodin ahdistavaan vaikutukseen. Poikakoodi kaventaa poikien mahdollisuutta toteuttaa itseään, eivätkä he voi harjoitella tunteiden analysointia eivätkä empatian näyttämistä. Pollac uskoo ympäristötekijöiden vaikuttavan enemmän poikien kehitykseen kuin hormonien. Ainoa keino saada tasapainoisia, tuntevia poikia on murtaa poikakoodin valtaa ja tiedostaa stereotyyppisen ajattelun vahingollisuus.

3.3 Näkökulmia pojasta mieheksi kasvamiseen

– sukupuoli-identiteetin kehitys

Sukupuoli-identiteetin suotuisa kehittyminen on tärkeää, että lapsi voi saavuttaa tasapainoisen elämän. Sukupuoli-identiteetin kehitykseen vaikuttaa ympäröivän yhteiskunnan lisäksi kulttuurinen tausta, joukkotiedotusvälineet, kirjallisuus ja hyväksytyt käsitykset mieheydestä ja naiseudesta. Syvälle juurtuneet näkemykset säätelevät sekä tyttöjen että poikien käyttäytymistä ja koko elämää. Sukupuoli-identiteettiin liittyvät läheisesti sukupuolirooli ja sosiaalinen sukupuoli. Näitä käsitteitä on vaikea erottaa toisistaan, sillä ne kuuluvat kiinteästi yhteen ja vaikuttavat toinen toisiinsa..

Tutkimuksemme kirja-analyysissä olemme kuitenkin rajanneet sukupuoliroolin korostamaan miehisiä piirteitä, kuten sankaruutta, rohkeutta, seikkailua, rentoa käytöstä, voimaa ja tunteiden salaamista. Sukupuoliroolin mukaista käyttäytymistä vahvistavat ympäristön käsitykset ja arvostukset. Sukupuolirooli opitaan mallioppimisen ja samaisutumisen kautta. Sukupuoli-identiteettiin ajattelemme kuuluvan käsitykset ja näkemykset siitä, miten tyttö ja poika kokevat oman sukupuolensa. Kokemukset voivat olla joko positiivisia tai negatiivisia. Tyttö tai poika voi kokea olevansa hyvä tai huono sen mukaan, millaisia kokemuksia ja vahvistusta he ovat saaneet ympäristöltään. Sukupuoli-identiteetin kehittymiselle on tärkeää, että tyttö ja poika saavat juuri myönteistä palautetta poikana ja tyttönä olemisesta. Sukupuolistereotyytiat puolestaan ovat jäykkiä ja vaikeasti muutettavia käsityksiä eri sukupuolten ominaisuuksista ja niistä odotuksista, joita tytöille ja pojille asetetaan. Sosiaalisen sukupuolen kehittymiseen vaikuttahan kulloinkin vallalla oleva käsitys siitä, mikä on missäkin kulttuurissa sopivaa tytölle ja mikä pojalle. Tutkimuksemme mieskuva koostuu valitsemistamme käsitteistä, kuten sukupuoliroolista, sukupuoli-identiteetistä, sukupuolistereotyytioista ja lisäksi hegemoninen maskuliniteetti vaikuttaa voimakkaasti mieskuvaan.

3.3.1 Sukupuolirooli

Millaiset odotukset kohdistuvat tyttöihin ja poikiin?

Sukupuoliroolilla tarkoitetaan ymmärrystä siitä, millaista käyttäytymismallia yleensä odotetaan mieheltä ja naiselta. Sukupuoliroolit ovat ympäristöstä opittuja. Sukupuoliroolit alkavat hahmottua jo varhaislapsuudessa ja ne vaikuttavat sukupuoli-identiteetin muotoutumiseen. Ne myös muuttuvat iän myötä sekä ympäristön odotusten ja paineiden vaikutuksesta. Erilaiset muotivirtaukset ja kulttuuriset käsitykset voivat heijastua sukupuolirooleissa. Aikaisemmin naiset eivät käyttäneet lainkaan pitkiä housuja, koska se ei ollut naisellista. Nykyään miesten pitkät hiukset eivät enää vähennä maskuliinisuuden vaikutelmaa. Voivatpa hyvinkin maskuliiniset miehet käyttää korvarengasta ilman, että heidän maskuliinisuuttaan kyseenalaistetaan. Miesten pitkät hiukset ja korvarenkaat saattavat kuitenkin olla vieläkin vanhemman sukupolven paheksuvia.

Sukupuoliroolit, eli miesten ja naisten erilaiset käyttäytymismallit ovat selitettävissä yksilön ja ympäristön välisen vuorovaikutuksen avulla. Tyttö- ja poikalapsi syntyvät omaan sukupuolirooliinsa, joka on yksi saaduista sosiaalisista rooleista. Sukupuoliroolit hahmottuvat lapselle vähitellen vanhempien, tovereiden, television, lastenlehtien, kirjallisuuden ja yleensä ympäristön muokkaamana. Lapsen ensimmäiset roolimallien antajat ovat usein naisia, kuten äiti tai naispuolinen hoitaja. Myöhemmin koulussa opettajat ja esikoulujen opettajat ovat enimmäkseen naisia.

Yleensä vanhempainilloissa mukana oleva lapsen vanhempi on äiti. Jos on tarvetta ottaa lapsen asioista yhteyttä kouluun, yhteydenottaja on myös useimmiten äiti. Äidin rooli on huomaamaton, arkinen ja jokapäiväinen. Isän merkitys on lähinnä retorinen ja isän rooli tulee esiin, kun puhutaan koulujen naisvaltaisuudesta ja miesopettajien vähyydestä. Kouluun tarvittaisiin miesopettajia miehen malleiksi pojille, joilla ei ole isän mallia kotona. (Metso 2004, 145.)

Sukupuoliroolin kehittymiseen vaikuttaa, mitä sukupuolirooliin sidottuja piirteitä vahvistetaan ja mitä tukahdutetaan. Naisvaltaisia päiväkoteja on kritisoitu siitä, että pojille tyypillistä käyttäytymistä pidetään huonona. Pojat haluavat kilpailla, he ovat alituisesti

liikkeellä. Jopa päiväkotien lelujen on havaittu olevan enemmän tyttöjä kuin poikia varten. Päiväkodeissa voi olla poikia kiinnostavia puutyövälineitä, mutta niiden käyttöä ei osata ohjata. Kun poikien vilkasta ja näkyvää käyttäytymistä ei hyväksytä, nousevat pojat kapinaan. (Sinkkonen 1990, 115.)

Sukupuoliroolit ovat muodostuneet yhteiskunnallisen kehityksen tuloksena. Ne ovat juurtuneet syvälle ja niitä on vaikea muuttaa, vaikka työnjaon pohja naisten- ja miesten-töihin onkin muuttunut. (Haataja, Lahelma & Saarnivaara 1990, 83.)

Lasten leikit valikoituvat myös sukupuoliroolin mukaan. Tytöt valitsevat useimmiten rauhallisia koti- ja hoivaleikkejä, pojat tekevät pyssyn vaikka oksankarahkasta, jos vanhemmat tai hoitajat kieltävät leikkipyssyt. Näin lapsen sosiaalinen ympäristö vahvistaa sukupuoliroolin mukaan valittuja leikkejä. Pojat leikkivät paljon ryhmissä, kun taas tytöt muodostavat parivaljakoita ja kolmannen tytön ilmestyminen leikkeihin koetaan tungetteluna. Sanotaan, että ylimääräinen leikkijä on ”kolmas pyörä kärryissä”. (Sinkkonen 1990, 102.)

Nais- ja mieskuvien välittyminen joukkoviestinnässä ylläpitää sukupuolten välisiä eroja. Sama toistuu lastenkirjallisuudessa ja oppimateriaaleissa. Äidin tehtäviin kuuluu leipominen ja siivoaminen. Nykyisissä lastenkirjoissa esitellään myös työssäkäyviä äitejä, mutta äidin kunnia ja tärkein tehtävä on äitiys ja miehen tehtävä on olla isä, joka hoitaa suhteet ulkomaailmaan. Naisen tehtävä on luoda kotiin lämpö ja miehen tehtävä on antaa turvaa. (Koski 2000, 45 – 46.) Kuitenkin monissa oppikirjoissa, kuten esim. historian kirjoissa, ei mainita naisista juuri mitään. Miehet ovat vahvasti esillä ja heidän roolinsa suuntautuvat kodin ulkopuolelle, kuten erilaisiin ammatteihin ja yhteiskunnallisiin tehtäviin.

Sukupuoliroolit opitaan jo lapsena mallioppimisen kautta jäljittelyn ja samaistumisen tuloksena. Lapsi samaistuu perheessä oman sukupuolensa edustajaan ja oppii näkemään tietyt elämänalueet ja tehtävät. Lapsen kohdistetaan jatkuvasti odotuksia, miten hänen tulee käyttäytyä sukupuolensa mukaisesti. Jos lapsi käyttäytyy eri tavalla kuin häneltä odotetaan, hän voi joutua syrjityksi. Esimerkiksi pianon soiton ajatellaan sopivan tytölle paremmin kuin pojalle, mutta kitaran soittoa ei pojan tarvitse hävetä. Lisäksi työllä on enemmän erilaisia malleja tulla hyväksytyksi tyttönä kuin pojalla tulla hyväksytyksi poikana. Tyttö tai nainen voi pukeutua miesmäisiin vaatteisiin, mutta pojat tai miehet

eivät voi pukeutua naismaisiin vaatteisiin, vaan he joutuvat syrjityiksi. Pojan maskuliinisuus onkin hyvin haavoittuvainen ja poikien on usein vahvistettava maskuliinisuuttaan esittämällä ryhmän eli toisten poikien tai tyttöjen edessä.

3.3.2 Sukupuoli-identiteetti

Olenko hyvä tyttö ja hyvä poika?

Saarisen, Ruoppilan ja Korhokankaan (1989) mukaan sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan nais- tai miessukupuoleen samaistumista sekä samaistumiskohteen käyttäytymisen ja ominaisuuksien sisäistämistä. Samalla muodostetaan käsitys itsestä tyttönä ja naisena tai poikana ja miehenä. Sukupuoli on osa identiteettiä. Lapsi ihailee samaistumiskohdettaan ja haluaa jäljitellä ihannettaan kaikin tavoin. Ongelmia voi tulla, jos lapselta puuttuu kotona jompikumpi vanhempi tai jos vanhemmat eivät pysty olemaan turvallisia malleja kasvavalle lapselle. Tällaisissa tapauksissa lapselle olisi saatava joku muu pysyvä ja hyvä ihmissuhde.

Sukupuolen merkitystä lapsuusiällä ei voida väheksyä ja sen häivyttämisestä on jopa haittaa. Sukupuoli on lapselle tärkeä, eikä ole tarkoitus, että tyttöjen ja poikien pitäisi olla samanlaisia. Sekä tyttöjen että poikien vahvuuksia pitää kehittää ja opettaa heitä kunnioittamaan erilaisuutta. Stereotyyppisiä käsityksiä pitäisi kuitenkin purkaa, että ei kahlittaisi kummankaan sukupuolen kehittymistä, vaan sekä tytöt että pojat voisivat valita ammattinsa ja harrastustensa taipumustensa mukaan. Pollac (1999, 24–25) toteaa, että pojat erotetaan liian aikaisin äideistään tai pysyvistä hoitajistaan. Heitä vaaditaan liian aikaisin selviytymään yksin, eikä heidän tunteiden näyttämistarvettaan tueta. Pojat ovat aivan yhtä herkkiä kuin tytötkin, mutta vähitellen herkkyys katoaa. Pojat voivat kovettua ja he oppivat, että miehen ei sovi näyttää tunteitaan eikä puhua epäonnistumisistaan.

Omaan sukupuoleen samaistuminen lienee ihmisen identiteettikehityksessä aivan keskeistä. Tyttöillä tämä vaihe näyttää sujuvan aivan luontevasti, siitä pitää huolen naisten hallitsema varhaiskasvatus ja opetuskulttuuri. Pojat ovat usein vailla sukupuoli-identiteettiä vahvistavaa mallia, jolloin häiriöitä käyttäytymisessä saattaa esiintyä. Usein luokan häiriköt ja huonosti käyttäytyvät oppilaat ovat juuri poikia. Samoin

aliskuoriutuvista lapsista suurin osa on poikia. Aliskuoriutumiseen ja aggressiiviseen käyttäytymiseen liittyy myös masennusta. Toisaalta myös hiljaisten ja kilttien tyttöjen masennus voi jäädä huomaamatta.

Poikien masennusta ei aina huomata, koska yhteiskunta opettaa poikia peittämään tunteensa. Usein vanhemmatkaan eivät ole havainneet poikansa alakuloisuutta tai haavoittuneisuutta. Masennus vaikuttaa poikiin monella tavalla. He voivat muuttua aggressiiviksi ja väkivaltaiksi tai ahdistuneiksi ja lamaantuneiksi. He voivat aloittaa alkoholin tai huumeiden käytön ja he voivat käyttäytyä huonosti koulussa. Syvästi masentuneet pojat voivat myös hautoa itsemurha-ajatuksia. (Pollac 1999, 328–329.)

Vanhempien avioeron kokeminen on pojille vaikeaa. Poika voi tuntea häpeää, syyllisyyttä, ahdistusta ja irrallisuuden tunnetta. Vanhemmatkaan eivät aina jaksu tukea poikia avioerotilanteissa. Yksinhuoltajaäiti voi vaatia poikaa olemaan ”talon pikkumies”. Poika voi joutua huolehtimaan sellaisista kodin asioista, joita hän ei vielä pysty hoitamaan. Äiti voi myös tuntea vihamielisyyttä entistä miestänsä kohtaan ja jopa useita vuosia kaikkia miehiä kohtaan. Poika ei tiedä miten käyttäytyä, jos hän on saanut kuvan vain pahoista miehistä. (Pollac 1999, 390–391, 395.)

Olemme havainneet, että poikien masennus ilmenee koulussa vetäytymisenä tai väkivaltaana ja aggressiivisena käytöksenä. Myös kaverisuhteet kärsivät ja masentuneen pojan elämällä ei näytä olevan suuntaa. Masennus voi johtua avioerosta, kiusaamisesta tai huonosta koulumenestyksestä. Myös vanhempien alkoholin käyttö näkyy lasten käyttäytymisessä. He voivat taantua eli he eivät osaa niitäkään asioita, jotka ovat aikaisemmin hallinneet. Opettajina olemme myös kokeneet voimattomuutta poikien auttamiseksi, sillä pojat eivät kerro mielellään ongelmistaan. Kiusaamisesta ja kavereiden puutteesta puhutaan herkemmin, mutta avioeron ja vanhempien alkoholin käytön tuomista ahdistuksista ei haluta keskustella.

Myös psykoanalyttiset teoriat pyrkivät selittämään kasvamista naiseksi ja mieheksi. Keskeistä tässä prosessissa on sukupuoli-identiteetin muodostuminen. (Erikson 1982.) Sukupuoli-identiteetin pohjalta lapsi muodostaa sukupuoliroolin sekä mallista oppimalla että kognitiivisten toimintojensa tuloksena. Keskisen ja Hopearuoho-Saajalan (1994) mukaan sukupuoli-identiteetti yhdessä sukupuoliroolikäsityksen kanssa muodostaa osan yksilön minäkäsityksestä. Siksi näiden muodostuminen on keskeinen, välttämätön ja

väistämätön osa lapsen kehityksessä. Sekä sukupuoli-identiteetin että sukupuoliroolin omaksumista nopeuttavat, joskin jäykistävät, yhteisössä vallitsevat yksiselitteiset ja jopa kaavamaiset sukupuoliroolit.

Sosiaalinen sukupuoli

Sosiaalinen sukupuoli eli gender alkaa muodostua jo varhain lapsuudessa. Lapsiin kohdistetaan odotuksia, miten heidän pitäisi käyttäytyä tyttöinä ja poikina. Kun he käyttäytyvät kulttuurissa vallitsevan sukupuolikäsityksen mukaan, heidän käyttäytymistään vahvistetaan. Vanhemmat vaikuttavat tiedostamattaan pienen lapsen käyttäytymiseen ihastelemalla ja hyväksymällä tyttöjen tyttömäisenä pidettyä käytöstä ja poikien poikamaisena pidettyä käytöstä. Sosiaalinen sukupuoli määrittelee myös miesten ja naisten välisiä sosiaalisia eroja. Naisten ja miesten identiteetit muodostuvat erilaisiksi eri kulttuureissa ja eri aikakausina.

Naistutkimuksessa yleistyi 1970-luvulla käsitys, jonka mukaan sukupuoli jaoteltiin biologiseen ja sosiaaliseen sukupuoleen. Nähtiin, että biologinen sukupuoli on annettu, jonka varaan sosiaalinen sukupuoli muodostuu kulttuurisen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta. Sosiaaliseen sukupuoleen liittyvät roolit, käyttäytyminen ja identiteetti. Sosiaalinen sukupuoli pohjautuu biologiseen sukupuoleen, mutta yhteiskunnan ja kulttuurin antamat määritteet siitä, mikä on feminiinistä ja mikä maskuliinista vaihtelevat eri kulttuureissa. Yhteiskunta ja kulttuuri määrittävät, mitkä tehtävät sopivat naisille ja mitkä miehille. Rooliodotukset liitetään ihmisen biologiseen sukupuoleen ja hänet pyritään sopeuttamaan sosiaaliseen kahtiajakoon eli mieheksi tai naiseksi. Sukupuolirooli muodostuu odotuksista, millainen käyttäytyminen on sopivaa tiettyyn sukupuoleen kuululle. Sosiaalinen sukupuoli on kytketty kulttuuriin ja on kulttuurin eikä yksilön ominaisuus. (Lahelma 1992, 7; Lehtonen 2003, 18–19, 25.)

Yhteiskunta on kautta aikojen määrittänyt naisten ja miesten eroja myös ammatinvalinnassa. Tietyt ammatit on ajateltu soveltuvan vain miehille ja tietyt ammatit vain naisille. Sukupuoleen liittyvät ammattirajat ovat nyt murtuneet. Perinteisissä miesten ammattiteissa, kuten armeijassa on naisia rouva kersanteina ja hoitoalalla miehet toimivat hoitajina.

3.3.3 Sukupuolistereotypia

Vaaleansinistä vai vaaleanpunaista?

Sukupuolistereotyyppioilla tarkoitetaan sosialisointia ja oppimisen tuloksena uskomuksia erilaisten piirteiden, tapojen, kykyjen ja toimintojen liittymisestä ihmisiin heidän sukupuolensa mukaan. (Haataja, Lahelma & Saarnivaara 1990, 91.) Sukupuolistereotyyppioissa korostuvat sellaiset maskuliiniset ja feminiiniset piirteet, joille on ominaista jäykkyys, ehdottomuus ja voimakas kaavamaisuus. Esimerkiksi tyttöjen kuuluu aina leikkiä nukeilla ja poikien autoilla. Samoin ajatellaan, että tytöt pitävät vaaleanpunaisesta ja pojat sinisestä. Vaatetuksen väreistä voi siten jo päätellä lapsen sukupuolen. Toisaalta tytöt voivat valita vaatteiden väreiksi poikien väreiksi miellettyjä värejä, kuten vaaleansinistä, mutta kuka poika haluaa kulkea vaaleanpunaisissa vaatteissa.

Tolonen (2001, 188–190) on havainnut, että pojat käyttävät vaatteissaan vain tiettyjä värejä. Poikien suosiossa ovat tummat sävyt vihreästä, sinisestä, harmaasta ja ruskeasta ja myös musta väri on suosittu. Poikien perusasua on farkut, college ja lenkkarit. Tällaista asustetta voisi pitää poikien koulu-univormuna. Pojat haluavat erottua liian naisellisesta tyylistä ja naismaisuuksessa koetaankin homouden uhka. Miestyylillä on pelkistetyn asiallisen ja sukupuolten välille tehdään selkeä ero värien avulla. Värien taakse voidaan myös piiloutua, ettei erotuta joukosta. Tytöt puolestaan voivat käyttää kaikkia värejä.

Stereotyyppioita ei yleensä huomata, koska käsityksemme siitä, mikä on luonnollista ja mahdollista tytöille ja pojille on syvässä kulttuurissamme. Hyvin usein opettajat sanovat kohtelevansa tyttöjä ja poikia samalla tavalla ja he vähättelevät sukupuolen merkitystä. Kun opettajien kanssa on keskusteltu, he ovat myöntäneet, että stereotyyppistä ajattelua ja kohtelua on edelleen koulussa. Tyttöjen ja poikien välisestä erosta johtuvana pidetään esim. sitä, että useimmat tytöt valitsevat tekstiilityön koulussa. Samoin pidetään aivan luonnollisena asiana, että pojat kiusaavat tyttöjä välitunnilla, tai että tytöt lukevat läksynsä poikia ahkerammin. Pojille sallitaan kovempi äänenkäyttö ja heidän sallitaan hallita luokkatilaa. Äänekäs tyttö aiheuttaa helposti paheksuntaa. Pojat saavat myös tyttöjä useammin opettajan huomion. Lahelma (2000, 86) toteaa, ettei suomalaisessa koulussa tyttöjen ja poikien eroihin kiinnitetä kovin paljon huomiota. Näin erot tuntuvat itsensäenselvyyksiltä ja voivat vain voimistua.

Viime aikoina on paljon keskusteltu kouluviihtyvyydestä ja ajatellaan, että vilkkaat pojat eivät viihdy koulussa, ja että koulu on kilttien tyttöjen paikka. Tytöiltä vaaditaan enemmän ahkeruutta, sosiaalisuutta ja vastuutuntoa. Pojille annetaan helpommin periksi. Nykykoulussakin elänee ajatus, että pojat ovat poikia. Samoin ajatellaan, että heikosti menestyvät pojat ovat laiskoja, mutta heikosti menestyvät tytöt ovat lahjattomia. Hyvin menestyvien poikien ajatellaan olevan älykkäitä ja hyvin menestyvien tyttöjen ahkeria. Poikien uskotaan myös pystyvän matemaattiseen ajatteluun paremmin kuin tyttöjen. Tällainen stereotyyppinen ajattelu vaikuttaa myöhemmin ammatin valintaan. Tytöt valitsevat hoiva- ja opetusalan ammatteja, pojat puolestaan hakeutuvat teknisen ja matemaattisen alan ammatteihin.

Tytöille puhutaan vauvakielellä, joka kuvastaa ajatusta, että tytöt ovat avuttomampia kuin pojat ja tarvitsevat enemmän hoivaa ja lämpöä. Poikia pidetään vanhempina ja heidän uskotaan pystyvän itsenäiseen ja päättelykykyä vaativaan ajatteluun paremmin kuin tyttöjen. Tyttöjä ohjataan ja neuvotaan enemmän kuin poikia. Pojat jätetään ongelmatilanteissa yksin useammin kuin tytöt. Poikien uskotaan pystyvän selvittämään asiansa ilman apua helpommin kuin tyttöjen. Pojille sallitaan enemmän, mutta kun tietty raja ylitetään, heitä myös rangaistaan kovemmin. (Haataja, Lahelma & Saarnivaara 1990, 30; Keltinkangas-Järvinen 1994, 86.)

Nainen nähdään subjektiivisena, passiivisena, epäitsenäisenä ja vastaanottavana. Miestä pidetään objektiivisena, aktiivisena, hallitsevana ja tavoitteisiin pyrkivänä. Nainen kuuluu kodille ja perheelle, miehen paikka on yhteiskunnassa. Vaikka naiset ovatkin nykyään valtaamassa monia ammattialoja, he pääsevät harvemmin johtaville paikoille ja heidän palkkauksensa on pienempi. Julkisuus ja työelämä rakentuvatkin miehille periaatteille, jotka suosivat kilpailua, suoriutumista ja kovuutta. Feminiiniset arvot korostavat toisten huomioonottamista, pehmeyttä ja empaattista suhtautumista.

Olimme tutustumassa Oulun yliopiston Kajaanin yliopistokeskuksen suunnittelemaan kehittämis-, koulutus- ja tutkimushankkeen, jonka tarkoitus on purkaa työelämän jakoa miesten ja naisten ammatteihin sukupuolen mukaan. Hanke oli nimeltään Women IT (Women in industry and Technology), ja se toteutettiin v. 2001–2005. Projektin tavoitteena oli kannustaa tyttöjä ja naisia teknologian pariin ja etenemään urallaan. Women IT toimii Euroopan laajuisesti ja sen toimintaympäristöjä ovat päiväkodit, koulut, toisen

asteen oppilaitokset, ammattikorkeakoulut ja yliopistot. Myös yritykset ja työmarkkinajärjestöt kuuluvat sen toimialueeseen.

Brittiläinen WISE -kampanja teki kokeilun, jossa opetettiin vain yhtä sukupuolta kerrallaan luonnontieteissä. Jotkut koulut kokeilivat tyttöjen ja poikien erillisopettamista kaikissa aineissa. Kokeilussa oli mukana peruskouluja ja lukioita. Kokeilussa havaittiin, että tytöt saivat itseluottamusta ja heidän asenteensa luonnontieteitä ja tekniikkaa kohtaan muuttuivat myönteisemmäksi. Sekaryhmissä havaittiin poikien helposti mahtailevan ja dominoivan käytännön toimintoja ja välineitä. Pääosin tytöt ja moni poikakin piti opiskelusta yhden sukupuolen ryhmässä. Myös opettajat kokivat myönteisenä tällaisen opetuksen, koska tytöt saavuttivat hyviä tuloksia. Samoin useimmat vanhemmat pitivät erillisopetusta hyvänä. Suurin osa kouluista kuitenkin koki, ettei yhden sukupuolen ryhmiä tarvita kuudentoista ikävuoden jälkeen, vaan vanhempien oppilaiden opetuksessa sekaryhmät ovat parempia. (Kasvatuksen tasa-arvoiset käytännöt -teemapäivät, 2005.)

Islannissa on kokeiltu Hjalli-menetelmää, jonka kehittäjä on päiväkodin ja koulun johtaja Ólafsdóttir. Hän oli luennoimassa tasa-arvopäivillä Oulun yliopiston kutsumana. Hjalli-menetelmän perusajatus on, että tyttöjä ja poikia opetetaan jo päiväkodista lähtien erillisissä ryhmissä suurimman osan päivästä. Kerran päivässä ryhmät sekoitetaan, että tytöt ja pojat oppivat toimimaan luontevasti myös yhdessä. Olafsdottirin mielestä tällä tavalla voidaan parhaiten antaa opetusta, tukea, tilaa ja rohkaisua sekä pojille että tytöille. Esimerkkinä tällaisesta opetuksesta voi olla se, että tytöt rakentavat tyttöryhmässä majaa pihalla ja samaan aikaan pojat leipovat poikaryhmässä leivonnaisia sisätiloissa. Tällä tavalla molemmat ryhmät rohkaistuvat käyttämään taitojaan ja saavat opettajan kannustavan huomion. (Kasvatuksen tasa-arvoiset käytännöt -teemapäivät, 2005.)

Myös Lahelma (1990, 34) on havainnut, että erillisryhmät koulussa ovat joissakin tilanteissa hyviä. Pojat ovat usein etevämpiä ja valmiimpia esimerkiksi atk-taidoissa kuin tytöt ja niinpä tytöt uskaltavat kehittää taitojaan rohkeammin tyttöryhmissä. Kun tytöt eivät olleet samassa ryhmässä, viihtyivät pojat puolestaan TET -jakson aikana harjoittelussa päiväkodissa paremmin. Pojat kertoivat viihtyvänsä, kun tytöt eivät olleet osoittamassa paremmuuttaan.

3.3.4 Mieskuva ja hegemoninen maskuliniteetti

Mieskuva on käsitys siitä millainen mies on, tai millainen miehen kuuluisi olla. Käsitys on sidoksissa siihen aikakauteen ja kulttuuriin jossa elämme. Eri aikakausina mieskuvaan on kuulunut eri asioita. Mieskuva on muotoutunut sen mukaan, mitkä on mielletty miehen tärkeimmiksi piirteiksi tai tehtäviksi. Muutama vuosikymmen sitten miehen kuvaan kuului lähinnä perheen toimeentulosta huolehtiminen. Lasten- ja kodinhoito jäi naisen harteille. Tämä oli silloin luonnollinen työnjako, koska naiset olivat kotona ja miehet työskentelivät kodin ulkopuolella. Miehisyyteen ei myöskään kuulunut kertoa tunteistaan. Sota-ajan miessankari oli mies, joka taisteli valittamatta viimeiseen hengenvetoon ja kaatui saappaat jalassa. Sanonta ”miehille elämä on projekti, jossa yritetään pärjätä, vaikka henki menisi” kuvaa suomalaista miestä, joka yrittää pärjätä omillaan. Myös Huttusen (2001, 17) haastatteleminen miesten määritelmät tosimmästä ovat hyvin kuvaavia: ”Ei piijä olla mikkää nukkuneen rukkous eikä tyhjän nyhjäge”. Toinen mies kuvaili suomalaista miestä: ”Ei saa tulla suru puseroon”. Suomalainen sananlasku antaa myös jonkinlaisen mieskuvan: ”Räkänokastakin mies tulee, muttei tyhjän naurajasta”.

Sinkkonen toteaa, että isän asema on muuttunut. Miestä vaaditaan muuttumaan lähes naisen kaltaiseksi. Isät eivät tiedä, miten heidän pitäisi käyttäytyä. Miehet haluaisivat kuitenkin säilyttää miehisyytensä ja käyttää sitä lastensa hyväksi. Miehet eivät halua olla kakkosäitejä. Tasa-arvoon pyrkiminen on jo liiallista ja isän auktoriteetti on murtunut. Miehisyyteen on kuulunut myös puhumattomuus. Nykymiehet haluaisivat puhua, mutta eivät naisten ehdoilla. (Sinkkonen 1998, 12–13, 18, 69.)

Huttunen kritisoi Sinkkosen ilmausta, että liian hoivaavasta isästä on vaara tulla kakkosäiti. Huttusen mielestä isästä ei voi tulla toista äitiä eikä isä voi olla liian hoivaava. Sitoutunut isä on ilman muuta hyväksi kehittyvälle lapselle. Pojan identiteetin muodostumiselle on tärkeää, että myös mies osoittaa tunteensa. Poika tarvitsee lämpimän miehen tai isäsuhteen, jotta hän voisi kehittyä tasapainoiseksi ja arvostaa myös naismaisia piirteitä itsessään. (Huttunen 2001, 185–187.)

Jos mieskuva on epäselvä tai hukassa, voi armeija olla ensimmäinen paikka, missä poika kohtaa rajat. Jotkut voivat ryhdistäytyä. Pojille näyttää olevan armeijassa tärkeää, etteivät he ole likkapoikia tai mamselleja. (Siltala 1994, 108.)

Pollacin (1999, 25, 39–40) mukaan poikia kasvatetaan häpeän avulla. Tunteiden näyttäminen on häpeällistä ja naismaista. Toisaalta halutaan, että pojat ovat sensitiivisiä ja viileitä yhtä aikaa. Pojat hämmentyvät, mitä heiltä odotetaan. Kun poikia ei kuunnella eikä rohkaista näyttämään ja kertomaan tunteistaan, he eivät lopulta osaa eivätkä tiedä miten toimia. Pojat kätkeytyvät naamion taakse. Pollac puhuu voimakkaasti poikien kasvattamisesta häpeän avulla. Mielestämme näin voi tapahtua, mutta on myös perheitä, joissa ei haluta ainakaan tietoisesti kasvattaa poikia häpäisemällä heitä. Pollac on tehnyt tutkimustyötä Mc Leanin sairaalan Miestenkeskuksessa yli kaksikymmentä vuotta ja hän on kohdannut tutkimustyössään nimenomaan häiriintyneitä poikia ja kertookin heidän taustoistaan ja ongelmistaan.

Vanhat sanonnat ”mies ei itke” tai ”vesittelet kuin akat” ovat edelleen totta miesten maailmassa, vaikka mieskuva onkin muuttunut pehmeämpään suuntaan. Eräs noin 40-vuotias isä kertoikin, että kotona vaaditaan pehmeää miestä, mutta kun mies menee kodin ulkopuolelle, vievät miesporukassa huomion karskit metsämiehet tai muuten miehiä asioita harrastavat. Toinen isä kertoi, että vaikka hän leipoo kotona pullaa, ei siitä viitsi miesten läsnä ollessa puhua. Näyttää siltä, että maskuliinisuutta on varjeltava, koska siihen tulee herkästi säröjä.

Miehet kehittävät herkästi ympärilleen panssarin, eivätkä näytä tunteitaan. Koetaan, että tunteiden paljastaminen kertoo heikkoudesta, feminiinisuudesta ja passiivisuudesta. Miehet voivat pelätä omia tunteitaan ja pitää niitä oman itsensä vihollisina. Suomalaisissa miehissä on myös onnellisia miehiä, mutta mieskuvaan ei ole liittynyt tapa kertoa omasta onnestaan. Helpompi on kertoa ja kirjoittaa surkeudesta. Suomalaisen miehen historia ja puhumattomuus vaikuttaa myös siihen, että on vaikea kertoa tunteistaan ja onnestaan. (Kujala 2003, 40, 214.)

Nykymiehen odotetaan osallistuvan kotitöihin, olevan lasten kasvattaja eikä vain suvun jatkaja. Kun luodaan ”uuden isän” mallia, pidetään tärkeänä miehisisyyden kasvatuksellista merkitystä. Isän odotetaan olevan huolehtivainen ja rakastava isä sekä tuki lapselleen. Ennen hegemoniseen maskuliniteettiin eivät kuuluneet tällaiset ominaisuudet. Kujala on tutkinut sodan aikana syntyneiden poikien lapsuutta ja sodan vaikutusta heidän omaan isyyteensä. Hän on havainnut, että sodan aiheuttamat tunne-elämän puutteet ovat

kulkeutuneet sukupolvelta toiselle. Nykymiehen odotetaan muuttuvan ja päästävän piilevät feminiiniset ominaisuutensa esille. (Kujala 2003, 16, 21.)

Kujalan (2003, 201, 206) tutkimuksessa sodan aikoihin syntyneet miehet arvioivat, miten he ovat pystyneet näyttämään tunteitaan. He totesivat osoittaneensa hellyyttä joskus myös lasten nähden puolisolleen, useammin kuin sodassa olleet isänsä. He sanoivat myös pitäneensä lapsia jonkun verran sylissä, mutta ei usein. Muutosta ei ole juuri tapahtunut hellyyden osoittamisessa. Kiire on suuri syy vähäiseen olemiseen lasten kanssa ja kiire on jatkunut sukupolvesta toiseen. Isyys on kuitenkin tällä hetkellä uusiutumassa ja sodan aikana syntyneet miehet kannattavat omien poikiensa uudistuvaa isyyttä. Näin heidän poikiensa suhde omiin lapsiinsa ei jäisi etäiseksi.

Suomalaiselle miehelle on tärkeää perheen elättäminen, oma asunto ja työnteko. Jos ei ole työtä, itsetunto menetetään. (Siltala 1994, 154, 169.) Jos mies menettää työpaikkansa tai hän kokee avioeron, on havaittu miehen selviytymisen olevan vaikeampaa kuin naisen. Mies voi alkoholisoitua ja menettää otteensa elämään. Naisella on omat tukiverkot, jotka auttavat ongelmien voittamisessa. Naiset pystyvät paremmin puhumaan ja heillä on usein tukeva ystäväverkosto. Samoin avioerossa lapset yleensä määrätään äidille ja mies jää ilman tuttua ja turvaa antavaa perheympäristöä. Naisilla sanotaan olevan ”lasilattian”, joka estää heitä vaipumasta niin syväälle kuin mies. Mies jätetään liian usein selviytymään yksin.

Miehillä on myös kautta aikojen ollut tarve kilpailla ja näyttää olevansa vahvempi ja menestyvämpi kuin toinen. Miehet ovat ansassa, he eivät voi olla tyytyväisiä, vaan on yritettävä parempaa ja vertailtava itseään muihin miehiin. Mieskuvan muodostumiseen vaikuttavat ympäröivä yhteiskunta, koulu, joukkotiedotusvälineet, kirjallisuus ja oppikirjat sekä vallitsevat stereotyypit miehestä ja naisesta. Myös mainonnalla on suuri vaikutus, millaista mieskuvaa ihannoidaan. Vallitseva poikakulttuuri vaikuttaa, millaisen mieskuvan pojat saavat ja mikä on ihailtavaa ja tavoittelemisen arvoista mieheydessä. Viihdekulttuurin tarjoamat miesmallit ovat usein karskeja ja kovia sankareita, jotka eivät näytä tunteitaan. Nykyään viihteessä on esillä ulkoavaruus, jossa pahoja miehiä edustavat avaruusoliot. (Lehtonen 1995, 43; Pollac 1999, 372–37.)

Sarjafilmeissä ja viihde-elokuvissa isää kuvataan räyhääviksi ja jääräpäisiksi toheloiksi, jotka vasta naisten ja lasten avulla pystyvät muuttamaan. Isyyttä ei voi enää määritellä selvästi eikä se enää liity tiettyyn mieheen. Isyyttä voi toteuttaa muukin kuin biologinen isä, kuten äidin miesystävä, urheiluvalmentaja tai isoisä. Isyys on hajonnut pieniksi siruiksi ja keskuudessamme on yhä enemmän isättömiä lapsia, vaikka isä olisikin elossa. (Sinkkonen 1998, 21–22.)

Hegemoninen maskuliniteetti

Hegemonia tarkoittaa johtoasemaa, ylivaltaa ja maskuliniteetti miehisyyttä. Hegemoninen maskuliniteetti merkitsee miehistä ylivaltaa tai johtoasemaa. Ylivalta voi olla sotilaallista, taloudellista, kulttuurista ja sitä voi esiintyä myös koulussa ja koulutuksessa. Tytöt joutuvat ponnistelemaan enemmän päästäkseen haluamilleen aloille, kuten hoiva- ja kasvatusala, sillä pyrkijöitä on paljon. Tyttöjen täytyy saada parempia arvosanoja kuin poikien, jotta he tulisivat valituiksi. On myös havaittavissa, että tyttöjen ja naisten on vaikeampi päästä johtaville paikoille, vaikka he olisivat yhtä lahjakkaita kuin pojat ja miehet. Miesten suosiminen johtajia valittaessa näkyy myös siinä, että naisetkin valitsevat usein mieluummin miehen johtajakseen kuin naisen.

Naistutkimuksen mukaan naisten kulttuurista asemaa määrittää poissulkeminen. Tämä tarkoittaa sitä, että naisilla on vähemmän kulttuurista valtaa kuin miehillä ja että valtakulttuurit sisältävät miehisiä kulttuurimuotoja. Nyky-yhteiskunnassakin on havaittavissa, miten maskuliinisuus arvostetaan korkeammalle kuin feminiinisyys. Miehiä pidetään julkisen alueen edustajina ja heitä arvostetaan sen mukaan. Miehillä sallitaan liikkuvaisuus, kodin ulkopuolella harrastaminen ja uran rakentaminen. Naisen paikaksi mielletään enemmän kodin ja lasten hoitaminen. Vieläkin elää jonkinlainen äitimyytti, jonka mukaan kaiken perheensä eteen uhraava nainen on ihailtava.

Esimerkkinä erilaisesta suhtautumisesta poikiin ja tyttöihin voidaan ottaa opettajan suhtautuminen lasten kirjoitelmiin tai muihin tuotoksiin. Opettaja voi pitää poikien työn tuloksia mielenkiintoisina ja älykkäinä. Tyttöjen samantasoiset tulokset saattavat jäädä huomaamatta. Jos tyttö on kiltti ja tunnollinen ja tekee aina kaiken hyvin, opettaja voi sivuuttaa tällaisen tytön lähes kokonaan. Toinen tutkija keskusteli erään lahjakkaan tytön kanssa. Tyttö totesi, ettei hänen opettajansa pitänyt hänestä ja hän mielti, mistä tämä

voisi johtua. Opettaja ei ilmeisesti pitänyt tunnollisista ja hiljaisista tytöistä tai hän jätti tytön kenties huomaamattaan huomiotta. Saman perheen poika taas tuli hyvin toimeen opettajan kanssa ja hän sai opettajan huomion. Poika kyllä menestyi hyvin opinnoissaan, mutta ei ollut niin tunnon tarkka kuin sisarensa. Pojan rennompi olemus näytti tulevan hyväksytyksi ja huomatuksi.

Hegemoninen maskuliniteetti koulussa ilmenee siten, että poikien toiminta on näkyvämpää, äänekkäämpää ja dominoivampaa kuin tyttöjen. Tytöt ovat ikään kuin sivustakatsojia. Tytöiltä vaaditaan helpommin ahkeruutta, sosiaalisuutta, huomaavaisuutta ja vastuuntuntoa. Pojille annetaan helpommin periksi. Tytöt voivat olla passiivisia, pelkäävät kritiikkiä ja he voivat pyrkiä miellyttämään poikia. (Haataja, Lahelma & Saarnivaara 1990, 26–27.)

Pojat ovat kautta aikojen kiusanneet tyttöjä. Kiusaaminen voi olla seksuaalista tai muuten sukupuoleen pohjautuvaa. Usein tytöt myös alistuvat kiusaamiseen ja pojat voivat tuntea ylemmyyttä tyttöihin nähden. Kiusaamisen taustalla voi olla myös poikien halu esittää toisille pojille. Maskuliinisuuden nimissä voidaan kiusata myös toisia poikia ahkeruudesta, huonosta koulumenestyksestä tai naismaisiksi mielletystä kiinnostuksen kohteista. (Lahelma 2005.) Varsinkin isommat pojat voivat nimitellä naista halventavilla nimillä. Syy, jonka takia tyttöjä nimitellään voi olla hyvin pieni. Tyttö saattaa esimerkiksi yrittää vallata luokassa tilaa käyttämällä isompaa ääntä, mutta pojat vaientavat hänet.

Kouluissa toimii oppilashierarkia, joka on suhteessa miehekkyyteen. Oppilaat uskovat, että heidän koulukokemuksensa riippuvat heidän asemastaan tässä järjestelmässä. Vain niillä pojilla, jotka täyttävät täysin ennalta määrätyt maskuliinisuuden edellytykset, on hyvät mahdollisuudet menestyä. Suurinta osaa oppilaista, jotka eivät täytä näitä vaatimuksia, pidetään alamaisina ja huonompina. (Carter 2002, 29–30.)

Suomen kielessä miestä tarkoittavat sanat voivat saada positiivisen merkityksen, kun taas naista tarkoittavat sanat negatiivisen merkityksen. Esimerkkinä voidaan ottaa sanat, kuten poikamies, nuorimies, vanhapoika, jotka tulkitaan positiivisiksi. Ikäneito ja vanhapiika tulkitaan taas negatiivisiksi. (Haataja, Lahelma & Saarnivaara 1990.) Toiset oppilaat lällättävät uusille koulutulokkaille: ”Ekaluokkalainen kävelee kuin nainen!” Miestä nolataan sanomalla, että pue hame päällesi. Sinkku on puolestaan nykysanastoon

tullut sana, jonka merkitys on eräällä tavalla positiivinen. Sinkkunainen käsitetään vapaaksi, itsenäiseksi ja omillaan pärjääväksi.

Pojat ovat keskiössä. Poikia pidetään tyttöjä mielenkiintoisempina ja älykkäämpinä. He saavat sekä negatiivista että positiivista huomiota ja palautetta opettajalta useammin kuin tytöt. Maskuliinisuus on siis korkeammalle arvostettua kuin feminiinisyys. Poikien toimintaa katsotaan useammin ”läpi sormien”. Tyttöjen samanlainen käyttäytyminen leimataan helposti häiriökäyttäytymiseksi ja saatetaan pohtia, millaiset kotiolut tuolla työllä mahtaa olla. Koulun piilo-opetussuunnitelmassa opetukseen ja oppimiseen sisältyy piilotettuja viestejä sukupuolesta, vaikka korostetaan sukupuolineutraalisuutta. Piilo-opetussuunnitelma ”opettaa” oppilaalle jotain sellaista, jota ei ole koulun virallisten tavoitteiden mukaista, vaan tyttöjen odotetaan noudattavan sääntöjä tarkemmin. Pojille sallitaan enemmän vapauksia.

Yleensä pojat käyttävät enemmän ääntä oppitunneilla kuin tytöt. He pitävät huolen siitä, että ylivalta säilyy matkimalla ja huomauttelemalla tyttöjen äänenkäyttöä. Eräs opettaja totesikin, että niin kasvatetaan vahvoja suomalaisia naisia, kun tytöt joutuvat sietämään kiusaamista ja jopa nimittelyä. On kuitenkin kyseenalaista, onko tyttöjen alistuttava kiusattaviksi. Paremmin koulun tulisi kasvattaa sekä poikia, että tyttöjä hyväksymään erilaisuutta ja auttamaan toisiaan. (Lahelma 2005.)

Lahelma toteaa tyttöjen arvosanojen olevan yleensä parempia kuin poikien. Tämä on herättänyt keskustelua, miten poikia voitaisiin auttaa menestymään paremmin. Olisi myös keskusteltava siitä, millaista maskuliinisuutta yhteiskunnassa arvostetaan ja miten eri sukupuolta olevat ohjataan kohtaamaan toisensa. (Lahelma 2005.) Jos yhteiskunta arvostaa maskuliinisuudessa kovuutta ja tunteiden kätkemistä ja jos pojat joutuvat elämään häpeän pelossa ei ole ihme, että monet pojat voivat pahoin. Paha olo aiheuttaa aggressiivisuutta ja myös toisten kiusaamista. Gordon (2000,113) toteaa, että koulussa voivat jäädä huomaamatta myös sellaiset pojat, jotka pitävät koulua tärkeänä, mutta jotka eivät tuo itseään esiin. He vetäytyvät yksinäisyyteen eivätkä kerro tuntemuksistaan.

Poikien sosiaalisuuteen näyttää kuuluvan tappelu ja puolustaminen. Jos välttelee tappelua tai pakenee, voi leimautua toisten poikien silmissä nörtiksi. Tappeleville ”kovispo-

jille” kaveriporukan hyväksyntä on tärkeää ja heillä on yleensä laajat sosiaaliset verkostot. (Tolonen 2000, 199–200).

Yhteenvetoa tutkimuksen taustateoriasta

Olemme tutustuneet eri tutkijoiden kokemuksiin ja käsityksiin pojan elämään liittyvistä asioista, kuten sukupuoli-identiteetin kehittymisestä. Näin olemme saaneet teoriataustaa, joka on auttanut meitä näkemään tutkittavasta Vihreä Varis -kirjasarjasta oleelliset seikat. Olemme havainneet miestutkijoiden (Pollac 1999; Sinkkonen 2005; Kujala 2003; Uusikylä 2002) kiinnostavan huomiota poikien ja miesten tunne-elämän kysymyksiin. Häpeän ja feminiinisyyden pelon takia pojat ja miehet eivät voi tuoda tunteitaan esille eikä heitä tueta ilmaisemaan herkkyyttään. Uusi mies keskustelee, mutta on hämentynyt muuttuneesta roolistaan. Miesten ja poikien olisi opittava hyväksymää myös feminiiniset piirteet itsessään. Miestutkijat analysoivat myös poikien ja miesten kilpailutaipumusta, ryhmän suurta merkitystä sekä poikakoodin sanelemia käyttäytymissääntöjä. Nämä säännöt ohjaavat ja rajaavat, millaiseksi pojan sukupuoli-identiteetti muodostuu.

Erikson (1982) korostaa varhaisen lapsuuden merkitystä hyvän itsetunnon ja sukupuoli-identiteetin kehittymiselle. Pojan kehitys on myös suhteessa ympäristön vaatimuksiin ja sen kulttuurin ihanteisiin, jotka kulloinkin ovat hyväksytyjä. Mallioppimisella ja hyvillä roolimalleilla on myös tärkeä merkitys Latenssi-ikäisen pojan on saatava tuntea olevansa pystyvä ja hyväksyty. Hän kokee alemmuudentunnetta, ellei onnistumisen kokemuksia ole ja siirtyminen seuraavalle kehitysvaiheelle vaikeutuu. Myös Sinkkonen (2005), Pollac (1999) ja Turunen (2005) korostavat, että turvallinen ja rakastava ihmissuhde on tärkeää lapsen kehitykselle jo varhaisessa lapsuudessa.

Naistutkijat, kuten Keltinkangas-Järvinen (1994) ovat myös huolissaan poikien selviytymisestä, sillä pojat jätetään usein helpommin kuin tytöt selviytymään yksin. Tämä voi johtaa tunne-elämän kovettumiseen, aggressiivisuuteen tai masennukseen. Poikien rehvastelu onkin usein oman epävarmuuden peittämistä. Naistutkijat, kuten esimerkiksi Gordon (2000) ja Lahelma (2005) tuovat esille myös poikien ja miesten hegemonisen maskuliniteetin. Tyttöjen ja naisten vähättely ja aliarvioiminen kuuluvat yhtenä osana miesten kulttuuriin. Tämä ilmenee monissa arkielämän tilanteissa, jolloin maskuliini-

suus koetaan arvostetummaksi kuin feminiinisyys. Rankimmillaan naissukupuolen halveksiminen ilmenee tyttöihin ja naisiin kohdistuvana seksisminä. Hegemoninen maskuliniteetti voi kohdistua myös toisiin poikiin. Oppikirjat, piilo-opetus koulussa ja joukkotiedotusvälineet pitävät yllä ja vahvistavat sukupuolistereotyypistä ajattelua.

Ymmärryksemme on syventynyt, kun olemme perehtyneet aikaisemmin tehtyihin tutkimuksiin ja olemme päässeet tutustumaan poikakoodin saloihin. Lisäksi oman elämämme tapahtumat ja opettajan työssä saadut kokemukset auttavat havaitsemaan tutkimuksen kannalta tärkeät asiat tutkittavista kirjoista. Tutkimukseen valittujen viiden kirjan lisäksi olemme tutustuneet koko Vihreä Varis -kirjasarjaan ja saaneet näin laajempaa pohjaa syventyä tämän sarjan kirjojen maailmaan. Sarjan kirjat ovat myös teemoiteltu ja tämä on antanut mahdollisuuden valita tutkimukseen aiheiltaan mahdollisimman erityyppisiä kirjoja.

Tutkimuksen taustateoriasta johdetut seuraavat tutkimuskysymykset ovat ohjanneet työskentelyämme: 1. Osaavatko/voivatko pojat ja miehet. näyttää tunteitaan? 2. Miten poikakoodi vaikuttaa poikien sukupuoli-identiteetin kehitykseen? 3. Kohdellaanko tyttöjä ja poikia tasa-arvoisesti? 4. Millaisen mieskuvan Vihreä Varis -kirjasarja antaa?

4 VIHREÄ VARIS -KIRJOJEN TEKSTIANALYYSIT

4.1 Kirjojen valinta

Huhtikuussa 1979 kustannusosakeyhtiö Tammi julisti kansainvälisen Lapsen vuoden kirjoituskilpailun. Kilpailuaika päättyi 1. syyskuuta samana vuonna. Kaikkiaan kirjoituskilpailuun saapui 242 käsikirjoitusta. Kilpailun palkintolautakuntaan kuuluivat psykologi, kirjailija Mirjami Hietala, maisteri Kerttu Manninen, opettaja Mervi Miettinen, erityisopettaja Mauno Pirinen sekä kustantajan edustajina toimituspäälliköt Marita Kansikas ja Sirkka Kurki-Suonio. Kirjoituskilpailun avulla etsittiin helppolukuisia ja juoneltaan selkeitä kertomuksia 8–12-vuotiaille. Jo yli 25 vuotta sitten oltiin huolestuneita lasten lukutaidosta. Opettajat olivat sitä mieltä, että vuosi vuodelta peruskoulun kolmannelle luokalle tuli oppilaita, jotka eivät huonon lukutaitonsa vuoksi pystyneet lukemaan kirjoja.

Helsingin Sanomien artikkelissa 15.02.80 eräs 12-vuotias poika kirjoittaa: ”*Minä en lue kirjoja: pitkät kirjat ja paksut niitä en lue. Jos on ohut ja kuvia, voin katsoa. Mieluummin luen sarjakuvia, niitä luen varmasti satoja. Ja yksi asia vielä, minä käyn mielelläni elokuvissa. En aijo lukea yhtään kirjaa tänä vuonna.*” Tälle pohjalle Tammi räätälöi uuden kirjasarjansa, jonka nimeksi tuli Vihreä Varis. Syy, miksi kaikki lapset eivät lue saatavilla olevaa hyvää nuorisokirjallisuutta, näyttää olevan se, että tavalliset nuorisokirjat ovat heille liian pitkiä ja vaikeita. Lyhyttekstiset kuvakirjat taas ovat aiheiltaan liian lapsellisia. Kustantaja hehkutti uutta kirjasarjaansa: ”*Sinä 8–12-vuotias: olet oppinut lukemaan, mutta paksu kirja ei houkuttele. Kuvakirjat ja sadut eivät kiinnosta, haluat olla mukana ikäistesi hauskoissa seikkailuissa, Vihreä Varis on oikea kirja juuri sinulle.*”

Vuonna 1980 julkaistiin Lapsen vuoden kirjoituskilpailun satoa. Ensimmäisenä julkaisiin viisi palkittua kertomusta, joista kirjasarja sai alkunsa. Kilpailun voitti Rakel Hyvärisen kirjoittama kirja *Kiikaritähdin*. Jatkosodan aikaan sijoittuva tarina on arvostelulautakunnan mukaan kiinteä ja jännittävä antaen seikkailun lisäksi monipuolista tietoa

40-luvun maalaislasten elinolosuhteista. Kirja kertoo sodanajan tapahtumista hyvin realistisesti. Teos seuraa tavallisen suomalaisen perheen taistelua jokapäiväisestä leivästä sodan keskellä. Perheen isä ja poika ovat rintamalla ja äiti joutuu kantamaan suuren vastuun perheen elannosta.

Toisen palkinnon sai Arvi Arjatsalo käsikirjoituksestaan *Aavemylly*. Raadin mielestä vanha aihe on toteutettu omintakeisella huumorilla. Kertomuksessa on jännitystä ja salaperäistä tunnelmaa. Kolmas palkinto jaettiin kolmen osallistujan kesken. Palkitut olivat Taru Mäkisen *Kaisa ja kivenheittäjät*, Simo Ojasen *Varastettu vaihdepyörä* ja Ritva Ruhasen *Yks jännä juttu*. Kirjasarjassa on ilmestynyt säännöllisesti joka vuosi uusia teoksia. Vuoden 2005 loppuun mennessä sarjan teoksia on ilmestynyt 79. Mieskirjailijoita on kuusi ja naiskirjailijoita on 19. Mieskirjailijat ovat kirjoittaneet 11 kirjaa ja naiskirjailijat 68.

Olemme jakaneet sarjan kirjat seitsemään teemaan, jotka ovat seikkailu-, urheilu-, pappa-, historia-, perheongelma- ja fantasia- ja fantasiatema sekä seitsemäntenä: muu tema (liite 1). Uuden kirjasarjan julkaisuaikaan kustantaja lupasi, etteivät kertomukset ole lapsellisia satuja, vaan jännittäviä ja hauskoja nuorten seikkailuja. Seikkailuteemaa onkin käytetty useimmiten. Seikkailujen sankareina ja salaisuuksien ratkojina on useimmiten poikia. Urheilu on toinen suosittu tema. Jääprinsessasta kertovissa teoksissa päähenkilönä on tyttö, mutta useimmiten urheilua käsittelevissäkin kirjoissa pojat ovat pääroolissa. Pappa-teeman kirjat kertovat jo ikääntyneistä miehistä, joilla on aikaa kasvaville pojille. Näiden kirjojen papat ovat persoonaltaan erikoisia, jopa hulvattomia. He voivat harrastaa kuvanveistoa tai maalaamista. Muutamien kirjojen vanhat miehet ovat erakoituneet, mutta ystävystyvät pienten poikien kanssa. Uusimmissa teoksissa ovat tulleet mukaan perheongelmat, kuten avioero ja uusperheet. 2000-luvun kirjojen aiheet lähentelevät myös fantasiaa. Tietokonemaailmasta kirjoitetut kirjat kertovat mielikuvituksellisia tarinoita hakkereista. Uusimmissa kirjoissa kuvataan maaseudun nykyisiä ongelmia, kuten koulujen lakkauttamista. Myös luonnon ja eräelämän kuvaaminen, kuten metsästys ja kalastus liittyvät uusimpien kirjojen aihepiiriin.

Vihreä Varis -kirjasarja valittiin, koska sarjan kirjat ovat aiheiltaan monipuolisia. Tutkimukseen valitut kirjat ovat eri vuosikymmeniltä ja antavat näin mahdollisuuden havaita, onko muutosta tapahtunut niiden antamassa mieskuvassa. Olemme ottaneet tut-

kimukseen mukaan kirjasarjassa eniten esiintyneitä teemoja, kuten seikkailu-, urheilu-, pappa-, perheongelma- ja fantasiateema. Tutkimuksen monipuolisuutta lisää myös se, että kirjojen kirjoittajat ovat sekä mies- että naiskirjailijoita. Tällä tavalla olemme saaneet esille molempien sukupuolten ajatuksia mieskuvasta.

Valitsimme analysoitaviksi kirjoiksi Vihreä Varis -sarjasta seuraavat kirjat: Olemme numeroineet tutkimamme kirjat seuraavasti: Anneli Toijala: *Kuinka etana jarruttaa* 1989 (1), Laila Kohonen: *Tuplat ja Lapin taika* 2000 (2), Marja-Leena Tiainen: *Pallo hukassa Vatanen?* 1989 (3), Harri Istvan Mäki: *Hupaisat hakkerit* 2002 (4) ja Kari Levola: *Kirjolahikäärme* 1994 (5).

Aluksi luimme analysoitavan teoksen useaan kertaan. Lukemisen jälkeen teoksesta poimittiin kaikki sellaiset tekstikokonaisuudet, joissa käsiteltiin tutkimuksemme käsitteisiin liittyviä ilmiöitä tai muuten mieskuvaan sisältyviä käsitteitä. Kun tekstikokonaisuudet oli poimittu, ne pelkistettiin kadottamatta kuitenkaan niiden sisältöä. Redusoinnissa eli pelkistämässä käytettiin Milesin ja Hubermanin (1984) mallia. Pelkistämisen jälkeen aineisto klusteroitiin eli ryhmiteltiin. Ryhmittely tehtiin avainkäsitteiden avulla, mutta aineistostamme löytyi muitakin kategorioita. Klusteroinnin jälkeen aineisto abstrahoitettiin. Abstrahoinnissa muodostettiin teoreettisia käsitteitä ja johtopäätöksiä olennaisesta tiedosta sekä niistä muodostettiin ala- ja yläluokkia ja pääluokka. Lopuksi muodostettiin yhdistävä luokka, joka ilmaisee viiden Vihreä Varis -kirjan antamaa mieskuvaa. Analysointituloksia tarkastelemme narratiivisesti eli kerronnan avulla.

4.2 Kuinka etana jarruttaa -kirjan tekstianalyysi

Anneli Toijala (s.1930) on kirjoittanut kirjan *Kuinka etana jarruttaa* (1989). Ammatiltaan Toijala on peruskoulunopettaja. Toijala on kirjoittanut aikuisten- ja nuortenkirjoja, mutta vuodesta 1985 lähtien ovat nuortenkirjat olleet etuasemassa. Toijala sanoo ihanekirjailijansa olevan rehellinen ja konstailematon ihminen. Hän pyrkii teoksissaan aitousuuteen, sanomisen ja sanoman selkeyteen ja on myös onnistunut pyrkimyksissään. Toijalan ensimmäinen nuortenkirja *Filmaus seis!* ilmestyi 1978 ja se sai valtion kirjallisuuspalkinnon vuonna 1979. Kirja tarkkailee nuorten aitojen elämäkokemusten ja esittämisen eli ”filmaamisen” välisiä eroja. Anneli Toijala on julkaissut esikoisteoksensa

jälkeen useita nuorten kirjoja ja hän on kirjoittanut myös nuoremmille lapsille suunnattua kirjallisuutta. Vihreä Varis -kirjasarjaan kuuluvia kirjoja Toijala on julkaissut kolme. *Lankasydän* ilmestyi 1987, *Kuinka etana jarruttaa* 1989 ja *Torniyö* 1996. (Loivamaa 1995, 248–250.)

Valitsimme yhdeksi kirja-analyysikirjaksi Anneli Toijalan kirjoittaman *Kuinka etana jarruttaa*. Kirjan lukivat myös neljännen luokan pojat kahdelta eri luokalta. Teos tuli valituksi, koska kirjastossa oli tätä kirjaa useampia kappaleita. Kirja seuraa hieman jälkeensä jääneen, synnytyksessä hapenpuutteesta kärsineen Eetu-pojan elämää. Eetu joutuu kamppailemaan monien ongelmien kanssa. Eniten hän joutuu kärsimään synnytysvaurion aiheuttamasta hitaudesta. Eetulle tapahtuvat kommellukset ovat niin realistisia, että pieni lukija voisi kuvitella niiden tapahtuvan myös hänelle itselleen. Monet ongelmista ovat tuttuja tämänkin päivän koululaiselle: kotona yksin oleminen, luistelemisen ja hiihtämisen vaikeus, lukemis- ja kirjoittamisongelmat ja kiusaaminen. Kirjan kiusaamiskohdat ovat niin realistisia että mietimme, voiko kakkosluokkalaisille vielä lukea kirjaa. Kirjan tapahtumat tulevat realistisuutensa takia hyvin lähelle lasta, siksi ne voidaan kokea voimakkaasti. Kirja luettiin kakkosluokkalaisille ja he olivat hyvin kiinnostuneita siitä. Kirjailija oli luvannut onnellisen loppuratkaisun kirjan takakannessa, joten kirjaa lukiessa oli toivo Eetun selviämisestä.

Eetu kasvaa kirjan mukana kiusatusta, hitaasta ja halveksitusta reppanasta kohti sankaruutta. Kirjailija on halunnut antaa kuvan pojasta, joka ei anna periksi, ei kosta pahaa pahalla ja joka aitoudellaan ja sympaattisuudellaan antaa samaistumismallia. Kirja kertoo pojasta, joka ei ole stereotyyppistä sankariainesta. Eetu ei ole rohkea, ei hyvä urheilemaan, ei voimakas eikä toisten suosiossa. Eetu kuvataan tyypillisen sankaripojan vastakohtaksi ja kirjailija antaa lukijalle uskoa, että sankari voi olla aivan tavallinen poika. Eetun kömpelyys ja hitaus saa lukijan helymään. Eetusta saa myös mallia pojasta, joka voi tuntea avuttomuutta ja heikkoutta, mutta joka voi myös selvitä ongelmatilanteista. Kirjan lopussa Eetusta tulee sankari, kun hän pelastaa pienen tytön jäätymskuolemalta. Entisestä kiusaajista tuli sankariteon jälkeen Eetun ihailijoita ja lukija saattoi huokaista helpotuksesta. Kirjasta saa aineksia ja ratkaisumalleja oman elämän vaikeisiin tilanteisiin. Kirja opettaa myös empatiaa ja erilaisten ihmisten hyväksyntää.

Aineiston redusointi eli pelkistäminen: *Kuinka etana jarruttaa* -kirjasta nousi esille 62 tekstikokonaisuutta, jotka liittyvät tutkimuksemme aiheeseen ja pelkistimme suorat lainaukset lyhyeen muotoon (liite 2).

Aineiston klusterointi eli ryhmittely: Pelkistetyt tekstikokonaisuudet ryhmittelimme alaluokiksi.

Pelkistetty tekstikokonaisuus	Alaluokka
Kavereiden kiusaaminen pelottaa Luokkakavereiden uhka Pilkka isättömyydestä Koston pelko Kaveri kiusaa Luokkakavereiden kovuus Fyysinen väkivalta Henkinen väkivalta Kaverit vähättelevät Kaverit uhkaavat Kaverit nolaavat Kykyjen mitätöiminen Kaverin lannistaminen Taitojen vähättely Ivallinen suhtautuminen Arvon kieltäminen Kaverin hylkääminen Mielipahan tuottaminen Fyysinen vahingoittaminen Sanallinen loukkaaminen Solvaaminen Jätetyksi tuleminen Hitaus ärsyttää Sukupuoli-identiteetin kehittyminen Pilkkaaminen Kaverin jättäminen Tunteeton suhtautuminen Heräävän empatian pilkkaaminen Vastuun siirtäminen	Hegemoninen maskuliniteetti
Aikuisten suvaitsemattomuus	Miesten suhtautuminen

<p>Turvan antaminen Vanhan miehen ystävällisyys Turvallisuuden tunteen lisääminen Lohduttaminen Papan turvallinen läsnäolo Huolehtiva suhtautuminen</p>	<p>Empatia</p>
<p>Pappa huolehtii Pappa auttaa Auttaminen konkreettisesti</p>	<p>Auttaminen</p>
<p>Ystävänä pitäminen</p>	<p>Luottamus</p>
<p>Kannustava rohkaiseminen</p>	<p>Kannustaminen</p>
<p>Tytön miellyttävyys Toive tytön hyväksynnästä Tytön viehättävyys</p>	<p>Sukupuoli-identiteetin kehittyminen</p>
<p>Miehekkyyden osoitus Tytöjen ja tyttömäisyyden vähättely Urheilevat pojat suosiossa Tytöjen kanteleminen Tytöjen rooli Avuton tyttö</p>	<p>Sukupuolistereotypiat</p>
<p>Poika ei itke Pilkkaaminen tykkäämisestä Tunteiden näyttäminen Tunteiden ilmaiseminen Katumisen tunne Pahojen tekojen hyvittäminen Ihastumisen tunnustaminen Epäonnistuminen näytelmässä Menestymisen haave</p>	<p>Tunteiden näyttäminen</p>

”Ei etanat osaa luistella ja sillä sipuli” – hegemoninen maskuliniteetti

Hegemoninen maskuliniteetti tuli erittäin voimakkaasti esiin kirjassa *Kuinka etana jarruttaa*. Hegemoniaa esiintyi erityisesti kiusaamistilanteissa. Kirjassa oli 28 tekstikokonaisuutta, joissa toiset pojat dominoivat Eetua sekä fyysisesti että psyykkisesti.

”Juuri tänään hän oli päättänyt olla nopea, niin nopea, että vaikka he juoksisivat hänen perässään, ne eivät saisi häntä kiinni.”

”Eetu kaadettiin taas maahan ja lumi takertui uusiin housuihin.”

”Jos valehtelit siitä, niin sut hakataan.”

Kirjassa pojat olivat ottaneet silmätikuksi reppanan ja hitaan Eetun, joka ei mitenkään osannut eikä pystynyt puolustautumaan poikien ylivaltaa vastaan. Rehvakkaat pojat purkivat omaa pahaa oloaan Eetun, joka joutui sijaiskärsijäksi. Fyysisen kiusaamisen lisäksi Eetu joutui henkisen väkivallan maalitauluksi. Häntä nälvittiin, nimiteltiin, haukuttiin ja kohdeltiin epäoikeudenmukaisesti. Kirjan pojat olivat myös suvaitsemattomia. Erittäin voimakkaana näkyi vaikeus ymmärtää erilaisuutta. Poikia ärsytti Eetun hitaus, kömpelyys ja muutenkin poikkeava olemus.

”Sitten niiden ei tarvinnut kuin nostaa sormet otsalleen sarviksi ja katsoa Eetua, kun jo kaikki ymmärsivät, että hän juuri oli hidas kuin etana.”

”Ei etanat osaa luistella ja sillä sipuli!”

”Joo, ei kai me sitä odoteta? Tulkoon yksin, tommonen etanapiirakka.”

”Likat aina kantelee” – sukupuolistereotypia

Sukupuolistereotyypisiä tekstikokonaisuuksia oli tässä kirjassa kuusi, joista neljä käsiteli tyttöjä. Yksi tekstikokonaisuus oli urheiluun liittyvä ja yksi miehistä sankaruutta korostava. Tyttöjen puheita pidetään herkästi lörpöttelynä, sipinänä ja kanteluna. Sukupuolistereotypia korostaa naisten keskinäistä samankaltaisuutta, samoin kuin kaikkien miesten samanlaisuutta ja vähättelee yksilöiden välisiä eroja kummankin sukupuolen sisällä. Pojat vierastavat liiallista pehmoilua, joka saattaisi asettaa koko heidän miehyytensä kyseenalaiseksi. Pojat arvostelivat Eetun Emmille ostamaa lahjaa ja käyttäytyivät uhoavasti.

”Likkojen lahja, Janne irvaili. Pah, tuommainen nukentyyny, Petri jupisi.”

”Likat aina kantelee. Niitä lellitään.”

Urheilevat pojat suosiossa – sukupuolistereotypia

Julkisuus ja työelämä rakentuvat miehille periaatteille, jotka suosivat kilpailua, suorittumista ja kovuutta. Näin pienestä pitäen lapset oppivat arvostamaan urheilusuorituksia ja kaikenlaista kilpailua, ja suorittamisen paine on kova. Tässä tutkimassamme Vihreä Varis -kirjassa tulivat esiin stereotyypisesti urheilulliset ja vahvat toimijapojat. Niissä korostui, miten miehen ja pojan pitää osoittaa maskuliinisuutensa erilaisin suorituksin ja tavoitella sankaruutta.

”Aikuiset pitävät eniten niistä pojista, jotka osaavat kaikkea ja varsinkin niistä, jotka osaavat voimistella, Eetu ajatteli.”

Tyttö kiinnostaa – sukupuoli-identiteetti

Sukupuoli-identiteettiin liittyviä tekstikokonaisuuksia oli kolme, jotka käsittelivät vastakkaisen sukupuolen kiinnostavuutta ja kiehtovuutta. Tavallisesti tytöt ja pojat leikkivät omissa ryhmissään. Toisaalta tunnetaan kiinnostusta toista sukupuolta kohtaan ja toisaalta halutaan pysyä tiukasti omaan sukupuolen mukaisissa ryhmissä. Kirjan Eetupoika poikkeaa perinteisestä pojan mallista, sillä hän osoittaa pitävänsä työstä avoimemmin kuin pojat yleensä.

”Emmillä oli kivoja ehdotuksia opettajallekin. Ja se oli niin nätti.”

Pappa auttaa – empatia

Teoksessa oli 11 kohtaa, joissa papan rooli auttajana, kannustajana ja lohduttajana korostui. Papan empaattinen suhtautuminen auttoi Eetua selviytymään arjen vaikeuksista. Papan miehiset elämäkokemukset nostivat Eetun arvoa toisten poikien silmissä. Kirjailija on halunnut kuvata vanhan turvallisen mieshahmon, jolla on aikaa pienelle pojalle.

Vanhan miehen ei tarvitse enää niin suorittaa tai päteä, vaan hän on saavuttanut tasapainon ja pystyy asettumaan lapsen asemaan.

”Sinä olet ihan hyvä. Kun on hitaampi, ehtii vähän mieltäkin ennen kuin tekee jotain hullua.”

”Harjoitus tekee mestarin, niin ainakin sanotaan, pappi lohdutti.”

”Eikä sinun tarvitse pelätä, me asumme samassa portaassa.”

”Me tämän Eetun kassa on tutusteltu ja ajattelin nyt ehdottaa, että me kävisimme yhdessä vähän treenaamassa, Lehikoinen selitti.”

Poika ei itke – tunteiden näyttäminen

Tunteisiin liittyviä näytteitä oli yhdeksän. Kirjassa tulee esille perinteinen käsitys, että tunteiden näyttäminen ei kuulu miesten maailmaan. Eetu-pojan on myös tukahdutettava tunteensa ympäristön poikien painostuksen tähden. Hän kokee, ettei pojan kuulu itkeä. On myös salattava ihailunsa tyttöä kohtaan.

”Kadulla ei saanut itkeä. Eikä koulussakaan saanut. Kotona vasta saisi.”

”Minä rakastan sinua Emmi sinä olet niin nätti ja iloinen ja osaat mitä vain.”

”Eetu ostaa sydämiä likoille! Eetu tykkää Emmistä!”

Pappi voi paljastaa tunteensa, sillä hänen miehisyytensä ei siitä kärsi. Kirjailija antaa kuvan maailmaa kiertäneestä ja monia seikkailuja kokeneesta miehestä. Toiset pojatkin ihailivat pappin kertomia sankaritarinoita.

”Pappi ei ollut silmiään uskoa, mutta kun tajusi näkevänsä oikean Eetun eikä aaveita, hän tuli niin hyvälle mielelle, että ilon kyynel herahti ensin silmään...”

Eetu pelastaa pienen tytön hengen ja hänestä tulee lopulta sankari. Eetun sankariteolla on suuri vaikutus kiusaaviin poikiin. Hegemoniset pojat eivät kuitenkaan pysty suoraan pyytämään anteeksi, vaan he tarjoutuvat toiminnan kautta hyväksymään Eetun joukkoonsa.

”Tuus pelaamaan jääkiekkoo tänään? Mä voin opettaa sulle lämäreitä ja kikkoja.”

Aineiston abstrahointi: Alaluokat tiivistimme yläluokiksi ja yläluokat pääluokiksi.

Alaluokka	Pääluokka	Yläluokka
Hegemoninen maskuliniteetti Miesten suhtautuminen	Itsetunnon nujertaminen	Suvaitsemattomuus erilaisuutta kohtaan
Empatia Auttaminen Luottamus Kannustaminen Tunteiden näyttäminen Sukupuoli-identiteetin kehittyminen Sukupuolistereotyytiat	Rinnalla kulkeminen	Miehisen kasvun tukeminen

Aineiston abstrahoinnista muodostimme yhdistävän luokan: **Kuinka etana jarruttaa -kirjan antama mieskuva.**

Kuinka etana jarruttaa -kirjan mieskuva

Tämä kirjan antama mieskuva on todella hegemoninen. Näytteistä lähes puolet kuvasi poikien maskuliinista hegemoniteettia. Hegemonia oli sekä fyysistä että psyykkistä. Kiusaavien poikien käytös oli säälimätöntä ja raakaa. He eivät pystyneet ymmärtämään hitaan pojan erilaisuutta, eivätkä tuntemaan sääliä tai empatiaa. Kirjassa oli mahdollisuus samaistua kiusaajiin tai kiusattuun Eetuun. Kirjassa on haluttu murtaa stereotyyppisiä käsityksiä tarjoamalla samaistumismalliksi anti-maskuliininen Eetu. Kuitenkaan arka, kömpelö ja kehityksessä jälkeenyäännyt Eetu ei tule hyväksytyksi muuten kuin sankariteon kautta. Eetu pelastaa pienen tytön hengen ja vasta sen jälkeen toiset pojat hyväksyvät hänet. Mielestämme kirjan sanoma ei hälvännä stereotyyppioita, koska Eetun tuli ansaita toisten poikien hyväksyntää.

Olemme havainneet, että useimmat lukukokemukseen osallistuneet pojat halusivat kuitenkin asettua Eetun asemaan. Kirjan kuvailema heikko poika kosketti lukevien poikien sisintä, mutta heidän empatiansa näyttää jäävän vastausten perusteella lähinnä säälin tasolle. Kirjailijan antama toinen samaistumiskohde, kiusaavat pojat, oli julmuudessaan

epätodellisen tuntuinen. Eräs kirjan lukenut poika arveli, että kiusaaminen ei olisi voinut jatkua niin kauan. Aikuiset olisivat puuttuneet siihen aikaisemmin.

Kirja vahvistaa stereotyyppistä ajattelua, että urheilulliset, voimakkaat sankaripojat hallitsevat. Heikot ja arat pojat jäävät usein ilman ystäviä ja puolustajia. Samoin kirja vahvistaa poikien stereotyyppisiä käsityksiä tyttöjen ominaisuuksista, kuten kantelusta. Poikien ja tyttöjen ajatellaan myös olevan eri leireissä omalla puolellaan, mutta Eetu rikkoi näitä käsityksiä, paljastamalla omat tunteensa Emmille. Kirja vahvisti stereotyyppistä käsitystä, etteivät pojat ja miehet näytä hevin tunteitaan ja itkuaan. Tunteiden näyttäminen ja itkeminen on sallittua ainoastaan kotona, kun muut eivät näe.

Papan antama mieskuva on positiivinen. Hoivaaminen korostui Eetun auttamisessa, kannustamisessa, lohduttamisessa ja turvan antamisessa. Papan empatia oli mielestämme tarkoituksella erittäin paljon esillä vastakohtana kiusaaville pojille. Mietimme kuitenkin, voiko vieras pappa olla aidosti niin kiinnostunut Eetusta kuin kirja kuvaa.

4.3 Tuplat ja Lapin taika -kirjan tekstianalyysi

Laila Kohonen (s.1934) on kirjoittanut toisen analyysikirjamme *Tuplat ja Lapin taika* (2000). Hän on ammatiltaan peruskoulun opettaja. Laila Kohonen halusi kirjailijaksi jo 8-vuotiaana. Innoituksen antajana oli oma isä, joka kertoi sadunomaisia kertomuksia luonnosta. Esikoiskirja oli *Ystävämme Ebe-setä*. Ebe-setä asuu vanhassa huvilassa ja hän on hyväntahtoinen, erakkoelämää viettävä vanhus. Kirja kertoo Kohosen omasta elämästä ja hänen sisaruksistaan. Laila Kohosen nykyhetkeen liittyvät kirjat sisältävät lähes aina myös viitteitä menneisyyteen. Kirjoissa voi olla historiallista tietoa, selvänäkijöitä tai kansanparannusta. Tapahtumapaikkana on yleensä Häme. Vihreä Varis -kirjasarjaan kuuluvia teoksia Kohonen on kirjoittanut kymmenen. (Loivamaa 1995, 68–69.)

Toinen analyysikirjaksi valittu teos *Tuplat ja Lapin taika* seuraa kaksosten, Nikon ja Inkan ja heidän yksinhuoltajaäitinsä elämää. Äidin miesystävä Timo saa aikaan lasten elämässä monenlaisia tapahtumia ja myllerryksiä, mutta lopuksi Timo voittaa lasten kiintymyksen ja luottamuksen. Kirjailija on sijoittanut suuren osan kirjan tapahtumista

Lapin luontoon, joka on hänelle itselleen läheinen ja rakas. Luonnossa ihminen on myös aidoimmillaan ja herkimmillään. Lapin luonto on hyvänä taustana, kun äidin miesystävä yrittää luoda luottamuksellisia välejä lapsiin. Kirja on realistinen kuvaus työssäkäyvän, kiireisen äidin ja lasten elämästä. Teos kuvaa myös niitä vaikeuksia, mitä eronneen perheen lapset voivat kokea. Äidin uuden miesystävän hyväksyminen ei ole helppoa. Monien vaiheiden ja vaikeuksien jälkeen lapset kuitenkin hyväksyvät Timon perheeseensä. Kirjailija on halunnut antaa kuvan miehestä, joka on valmis ottamaan vastuuta uusperheen lapsista ja haluaa osoittaa heille välittämistä.

Aineiston redusointi eli pelkistäminen: *Tuplat ja Lapin taika* -kirjasta nousi esille 57 tekstikokonaisuutta, jotka liittyvät tutkimuksemme aiheeseen ja pelkistimme suorat lainaukset lyhyeen muotoon (liite 3).

Aineiston klusterointi eli ryhmittely: Ryhmittelimme pelkistetyt tekstikokonaisuudet alaluokiksi.

Pelkistetty tekstikokonaisuus	Alaluokkaa
Pilkkaaminen Kiusaamiseen yllyttäminen ”Silmäpalvonta” Kaverin syyttäminen Ylimielisyys	Hegemoninen maskuliniteetti
Vihan tunne Vihan purkaminen Halventaminen Perhetilanteen muuttumisen pelko Salakuuntelu Nimittely Mustasukkaisuus äidistä Arvon kieltäminen Tunteiden kieltäminen Äidistä luopumisen pelko Pelko äidin menettämisestä Miehen halveksunta Epäluulo Luottamuksen puute Miestä ei hyväksytä Myönteisten tunteiden kieltäminen Asenne mieheen	Äidin menetyksen pelko

Perheen jättänyt isä Välinpitämätön isä	Välinpitämättömyys
Miehiset taidot Naisten halveksiminen Sisaren halveksiminen	Sukupuolistereotyytiat
Pojan taidot Miehinen sankaruus	Sukupuoli-identiteetti
Ylpeily Miehen sankaruus Miehen voima Miehekkyyden puute Avun tarjoaminen Miehinen velvollisuus Miehinen rohkeus Miehinen itsetunto Heikkouden tunnustamisen vaikeus Herkkyyden näyttämisen pelko Kosiminen	Sukupuolirooli
Kadehtiminen	Isän kaipuu
Ystävällisyys Lasten huomioiminen Yhteisymmärrys Huumorintaju	Empatia
Ystävällisyyden osoittaminen Miehen kärsivällisyys Mielipiteiden huomioiminen Lapsista huolehtiminen Pitämisen osoittaminen Ystävän puhe Turvan antaminen Tunteiden näyttämisen Kehuminen Välittämisen osoittaminen	Välittäminen
Menneisyyden muisteleminen	Tunteiden näyttämisen

Horjuva maskuliinisuus – sukupuolirooli

Tämän kirjan 11 näytteen perusteella pojan sukupuoliroolin omaksumiseen näyttää liittyvän paineita onnistua toisten poikien ja muiden edessä. Oman miehisyyden ja sankaruuden osoittaminen on tärkeää. Pojan ja miehen ominaisuuksiin ei myöskään kuulu näyttää haavoittuvuuttaan tai avun tarvettaan.

Kun pojalta puuttuu isä, näyttää hänellä olevan vielä suurempia vaikeuksia päteä jotenkin muuten. Hyväksyntä on ansaittava jollakin tavalla tai osoittamalla, että mies ei ole heikko. Heikkouden näyttäminen uudelle isäehdokkaalle on vaikeaa. Pojan elämää vaikeuttaa myös äidin menettämisen pelko.

”Luuliko äijä tosissaan, että Niko oli jäänyt jälkeen sen takia, ettei ollut muka voimia kylliksi.”

”Timo ei saisi luulla, että häntä väsytti.”

”Niko katseli hetken raatoa. Ei se hänestä näyttänyt miellyttävältä, mutta hän ei halunnut näyttää liian herkkänahkaiselta.”

Miehiseen rooliin ei sovi myöskään avun vastaanottaminen, mutta tyttöjen auttamista ja avuntarvetta pidetään luonnollisena.

”Timo auttoi Inkaa, olisi auttanut Nikoakin, mutta tämä ei antanut.”

Pojan joutuminen kiusatuksi lisää hänen näyttämistarvettaan. Hän haluaa näyttää toisille pojille, että voi ja osaa tehdä jotain parempaa ja ihailtavampaa kuin muut. Pojilla yleensäkin on suorittamisen tarvetta ja suosiota haetaan urheilusuorituksilla tai muilla uroteoilla. Poikaporukoissa suosittu sankaripojat sanelevat pitkälle sen, kuka voi olla äänessä tai kenen mielipiteitä kuunnellaan ja matkitaan. Tässä kirjassa urheilun arvostus poikien keskuudessa oli suuri. Urheileva poika oli esikuvana suosittu poikien maailmassa.

Miehinen sankaruus – sukupuoli-identiteetti

Poikien sukupuoli-identiteetin kehittymisessä suotuisaan suuntaan on toisten tunnustuksella suuri merkitys. Opettajan ja muiden aikuisten tunnustus koetaan tärkeäksi. Jos pojalla ei ole samaistumiskohdetta kotona, sukupuoli-identiteetin kehittyminen voi olla vaikeampaa. Samaistumismallia voidaan saada silloin lähellä olevista aikuisista

... ”Niko oli saanut potkaistua pallon maaliin ihan Paten nenän edestä. Toiset hurrasivat ja opekin oli kehaissut.”

”Siitä voisi kertoa sitten aikanaan koulussa sankaritarinoita. Siinä kalpenisivat Paten tarinat uima-altaan vierellä köllöttelystä.”

... ”Timo otti salamavalon avulla kuvan Nikosta onkalossa luiden keskellä. Sitä sopisi Paten katsella, mokoman uima-altaan vierellä lojujan.”

Äijä ei saa viedä äitiä – äidin menettämisen pelko

Äidin menettämisen pelko saa aikaan pojan kapinoinnin miestä vastaan. Tämä ilmenee kirjan 17 näytteessä.

”Ei se nyt ihan hirviöltä näyttänyt, Niko ajatteli ja päätti silti olla pitämättä miehestä.”

”Mies oli selvästi huijari.”

”Heillä oli vallan mukavaa kolmistaan, eivät he kaivanneet joukkoonsa minkään lajin miestä Nikon lisäksi.”

”Tuo äijä ei kyllä veisi heiltä äitiä.”

”Ei kai se voinut luulla, että he taputtaisivat käsiään ja hihkaisivat ilosta tavatessaan miehen, joka halusi viedä heidän äitinsä.”

Turvallinen isäehdokka – empatia

Aineistossa oli yhteensä 15 näytettä, jotka liittyivät empatiaan, välittämiseen ja tunteiden näyttämiseen. Isäehdokka halusi lasten vastustuksesta huolimatta antaa heille turvaa ja aitoa välittämisen tunnetta. Hän antoi lapsille aikaa sopeutua uuteen tilanteeseen. Hän ei tungetellut lasten läheisyyteen, vaan odotti kärsivällisesti, milloin lapset olivat valmiita hyväksymään hänet.

” Se ei tuntunut antavan periksi vaan yritti puhua vaikka yksinään.”

”Mutta laittakaa yllenne lämpimät vaatteet ja saappaisiin villasukat.”

”...mies tuntui ymmärtävän ja lupasi, että he voisivat nukkua hänen kanssaan, jos se tuntuisi turvallisemmalta.”

Naiset huijaa, miehet taitaa – sukupuolistereotypia

Sukupuolistereotyypisiä näytteitä oli vain kolme. Näytteistä kaksi kuvasivat pojan vähättelevää suhtautumista tyttöihin ja naisiin. Yksi näyte korosti tyypillistä miehistä taitoa.

”Sä olet petturi! Hän kuiskutti.”

” Mokoma lipevä naiskaarti.”

” ...äiti puhui Lapista ja tuntureista ja kertoi, miten hyvin Timo osasi kalastaa ja heittää perhoa.”

Verbaalinen kiusaaminen – hegemoninen maskuliniteetti

Hegemoniseen maskuliniteettiin liittyviä tekstikokonaisuuksia *Tuplat ja Lapin taika* -kirjassa oli viisi. Hegemonia ilmeni poikien välisenä vähättelynä ja verbaalisena kiusaamisena. Tämän kertomuksen tapahtumat eivät niinkään liittyneet poikien välisiin suhteisiin vaan uusperheen ongelmiin.

” Se valehtelee! Ei se mihinkään pääse!”

”...toiset kerääntyivät ympärille ja hokivat ’ tappelurinki, tappelurinki’...”

Aineiston abstrahointi: Alaluokat tiivistimme yläluokiksi ja yläluokat pääluokiksi.

Alaluokka

Yläluokka

Pääluokka

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Välinpitämättömyys Äidin menettämisen pelko Hegemoninen maskuliniteetti Isän kaipuu	Turvattomuuden tunteminen	Isättömän lapsen vaikeudet

Välittäminen Empatia Tunteiden näyttäminen	Turvan tarjoaminen	Miehisen kasvun- tukeminen
Sukupuoli-identiteetti Sukupuolistereotypiat Sukupuolirooli	Miehen voima	Mieheksi kasvami- nen

Aineiston abstrahoinnista muodostimme yhdistävän luokan: **Tuplat ja Lapin taika -kirjan antama mieskuva.**

Tuplat ja Lapin taika -kirjan mieskuva

Tässä kirjassa nousi voimakkaasti esiin pojan pelko äidin menettämisestä. Erityisesti pojalle vanhempien avioero ja uuteen tilanteeseen sopeutuminen on vaikeaa. Äidin miesystävän hyväksyminen vaatii pojalta aikaa. Pojan stereotyyppiset ajatukset uudesta miehestä olivat erittäin negatiivisia, vaikka kirjailijan antama mieskuva isäehdokkaasta on empaattinen ja turvallinen. Kirjassa on mielestämme onnistuttu luomaan välittävä ja lämmin kuva äidin miesystävästä. Monien vaikeuksien jälkeen miehen antama hoiva helpotti pojan suhtautumista isäpuoleen. Avioerot ja uusperheiden ongelmat ovat nykypäivää. Kirja antaa lukijalleen toivoa onnistumisen mahdollisuudesta uudessa perhelanteessa vaikeuksista huolimatta.

Tunteiden näyttäminen oli aluksi vaikeaa myös tämän kirjan pojalle. Poika ei halunnut ilmaista haavoittuvuuttaan ja heikkouttaan. Etenkin perheeseen pyrkivän miehen nähden oli esitettävä vahvaa. Miehen kärsivällinen ja empaattinen asenne lievensi kuitenkin pojan tunnelukkoja.

Toisten poikien läsnä ollessa täytyi edelleenkin onnistua. Pojan arvostus määräytyi miehisten urotöiden, sankaruuden ja urheilusaavutusten mukaan. Tuplat ja Lapin taika -kirjan hegemonia oli verbaalista. Toiset pojat vähättelivät ja härnäsivät kirjan päähenkilöä Nikoa. Kiusaavat pojat halusivat päteä ja osoittaa omaa paremmuuttaan. Maskuliinista hegemoniaa oli kuitenkin tässä kirjassa vähän.

4.4 Pallo hukassa Vatanen -kirjan tekstianalyysi

Marja-Leena Tiainen (s. 1951) on kirjoittanut kolmannen analyysikirjamme *Pallo hukassa Vatanen?* (1989). Hän on syntynyt Kuopion maalaiskunnassa. Opiskeltuaan merkonomiksi ja työskenneltyään erilaisissa toimistoalan tehtävissä hänelle tuli yhä tärkeämmäksi ajatus ryhtyä kirjailijaksi. ”Kirjailijan ammatti siinteli silmissäni jo lapsena. Potkua haaveilleni antoi opettaja, joka kehui aineitani”, Marja-Leena Tiainen kertoo. Hän oli jo 12-vuotiaana kirjoitellut juttuja lehtiin. Vuodesta 1975 Tiainen on asunut Liperin Viinijärvellä. Kirjailija hänestä tuli 1987, jolloin ilmestyi Tammen kustantamana Vihreä Varis -kirja *Pullopoika*. Hänen tuotannostaan suurin osa on kirjoitettu lapsille ja nuorille. Vihreä Varis -kirjasarjaan Tiainen on kirjoittanut 14 teosta, jotka kuvaavat nykyajan suomalaisten maaseututaajamien lasten ja nuorten elämää ja heidän harrastuksiaan. Tiaisen kirjojen aiheina ovat usein myös urheilu- ja eräharrastukset. Rehellisen uskottavasti hän kirjoittaa vaikeistakin teemoista kuten rasismista. Marja-Leena Tiaisen teoksia lukiessa huomaa, miten hän on paneutunut hyvin aiheisiin. Tiainen on siten saanut todellisen ja aidon tuntuisia kertomuksia lapsille ja nuorille. (Suomen nuorisokirjailijoiden nettimatrikkeli, Marja-Leena Tiainen).

Kolmas analyysikirjamme on saanut nimen *Pallo hukassa Vatanen?* Teos kuuluu urheilu-teemaan, joita Vihreä Varis -sarjassa on kirjoitettu toiseksi eniten. Ainoastaan seikkailuaiheisia kertomuksia on enemmän kuin urheilukirjoja. Aidon tuntuisesti kirjailija kertoo, miten Vaaralan D-poikien joukkue osallistuu pesäpalloleirille. Osallistujia on monesta muustakin urheiluseurasta ja taistelutahto on kaikilla kova. Piirinmestaruutta havittelevat niin Vaaralan kuin Haruskan joukkueen pojat. Alku sujuu Vaaralan poikien kohdalla mallikkaasti, mutta sitten alkaa lukkari Ville Vatasella syötöt kummasti mennä pieleen. Syy löytyy pesäpallokentän reunalta, missä Haruskan tyttöjoukkueen sieppari-tyttö Sanna kannustaa Villeä pojan kauhuksi. Toisten poikien kommentit Villen likkammasta saa Villen todella pulmalliseen tilanteeseen. Ville Vatasella on nyt pallo pahan kerran hukassa. Konkreettisesti pallo on hukassa pelikentällä, mutta myös symbolisesti Villen ajatusmaailmassa. Ville ei yksinkertaisesti tiedä, miten Sannan kanssa pitäisi toimia. Toisaalta Sanna on Villen mielestä mukava tytöksi, mutta toisten poikien nälviminen saa hänet vähättelemään asiaa. Kertomus on raikas kuvaus pojan ja tytön orastavasta ystävyyydestä.

Aineiston redusointi eli pelkistäminen: Kirjasta *Pallo hukassa Vatanen?* nousi esille 24 tekstikokonaisuutta, jotka liittyvät tutkimuksemme aiheeseen ja pelkistimme suorat lainaukset lyhyeen muotoon (liite 4).

Aineiston klusterointi eli ryhmittely: **Pelkistetyt tekstikokonaisuudet ryhmittelimme alaluokiksi**

Pelkistetty tekstikokonaisuus	Alaluokka
Poikien kiusoittelu Pojan hännääminen Nälviminen Tytöjen aliarvioiminen Ärsyttäminen Kiusaaminen Pojan uhoaminen Poikien ivailu	Hegemoninen masku- liniteetti
Aikuisen neuvo Rauhoittaminen	Auttaminen
Kaverin kannustus Rohkaisu	Kannustaminen
Empaattinen suhtautuminen Epäonnistumisen hyväksyminen Mielenkiinto Tytön arvostaminen Lohduttaminen	Empatia
Kurinpalautus	Aikuisten suhtautumi- nen

Näyttämisen halu Epävarma suhtautuminen Leikkisä kommentti Tunteiden ristiriita Tykkääminen	Sukupuoli-identiteetin kehittyminen
Tytön vähättely	Sukupuolistereotypia

Poikien rehvastelua – hegemoninen maskuliniteetti

Miehuus ja miehekkyyys viittaavat perinteiseen ymmärrykseen maskuliinisuudesta. Miesten valta-asemaa pidetään itsestään selvänä. Tässä teoksessa ilmeni myös, että pojat ja miehet ovat vahvasti sukupuolensa edustajina sidoksissa hegemoniseen maskuliniteettiin, halusivatpa he sitä tai eivät. Jotkut pojat haluaisivat olla tyttöjen kanssa ystäviä. Toisten poikien painostus saa pojat vähättelemään ystävyyttä heidän kanssaan. Näin maskuliinisuus voi olla heille kulttuurinen taakka. Kirjassa oli kahdeksan näytettä hegemonisesta maskuliinisuudesta.

”Yritit sä iskeä sitä? Sampsa kysyi. Pojat räjähtivät nauruun. Villeä sieppasi niin, että hän viskasi Sampsa lenkkarilla.”

”Onko lukkari hermona? joku kysyi katsomosta. Joo, ihan hermorauniona se näkyy olevan, jatkoi toinen naureskellen.”

”Kuinka sä noin mahrat puhua. Ei me tänne häviämähän ole tultu vaan taistelemahan. Vai mitä jätkät.”

Kirjassa *Pallo hukassa Vatanen?* kuvataan, miten pesäpallo-ottelu menee lukkari Ville Vataselta pieleen sirkeän sieppari Sannan takia. Villen syötöt alkavat kummasti lipsahdella. Poikaa tytön kannustus piinaa niin, että toverit pääsevät virnistelemään Villen likkakammosta. Pelikaverien nälviminen lisää vielä Villen avuttomuutta. Kirjan nimi symbolisoi poikien ja miesten elämisen vaikeutta. Tulee tilanteita, jolloin ei tiedä, miten tulisi käyttäytyä.

”Ilman Villen likkakammoo me olis voitettukin.”

”Kyllä nyt tytöt tykkää” – sukupuoli-identiteetti

Tyttöillä voi olla voimakas vaikutus poikien sukupuoli-identiteetin kehitykselle. Näytteitä löytyi viisi. Tytöt toisaalta kiinnostavat ja toisaalta pojat eivät oikein tiedä, miten heihin pitäisi suhtautua. Tyttöjä voidaan halveksia, mutta samalla ihailta. Pojat voivat tuntea epävarmuutta omien tunteidensa hallinnassa. Pojilla voi toisinaan olla ”pallo hukassa”. Tytöille halutaan näyttää miehistä onnistumista ja osaamista ja pojat haluavat myös valloittaa. Aikuisten miesten hyväntahtoinen virnuilu siedetään paremmin.

”Villelle tuli halu näyttää Sannalle, miten syöttö kulkee.”

”Moi, Ville ynähti. Hän ei tiennyt, oliko ilossaan vai pettynyt, että tulija olikin Sanna.”

”Vaikka Sanna oli tytöksi ihmeen mukava, sen läsnäoloa hän ei kentän reunalle kaivannut.”

”Ville sulki kirjeen taskuunsa. Hänen rinnassaan tykytti.”

”Kyllä nyt tytöt tykkää, Köpi virnuili, kun Ville kiipesi viimeisenä Vaaralan tyttöjä ja poikia täynnä olevaan bussiin.”

Lörppö likka – sukupuolistereotypia

Stereotyyppinen sukupuolikäsitys näkee miehet ja naiset, pojat ja tytöt toisilleen vastakkaisina, toisensa poissulkevinä kategorioina. Kaikki naisellinen on tällöin epämiehekästä, ja ollakseen ”kunnon mies” tulee miehen välttää naiselliseksi luokiteltuja ominaisuuksia ja toimintoja. Stereotypiasta kirjassa oli yksi näyte:

”Santtu, Ville ajatteli. Hassu nimi, mutta vähän hassu oli likkakin. Lörppö. Sellaisiahan likat usein olivat, kikattivat ja sipisivät asioitaan. Ville ei likoista paljon perustanut.”

Miehinen kannustaminen – empatia

Tässä kirjassa oli lisäksi yhdeksän kohtaa, jotka liittyivät auttamiseen, kannustamiseen ja empatiaan. Lohduttajana oli pelin johtaja, Villen isä Anssi Vatanen. Kiusoittelusta huolimatta joukkuetoverit antoivat myös positiivista kannustusta.

”Hän ei koskaan vaatinut pojilta liikoja. Sanoi vain ennen peliä, että parastaan pitää jokaisen yrittää. Mutta koskaan hän ei sanonut, että on pakko voittaa.”

”Ei mitään pojat, ollaan silti toisena alkulohkossa, heti Siipen perässä, Anssi Vatanen lohdutteli reilun tappion kärsineitä pelaajia.”

”Älä välitä Ville, isä tuli sanomaan, kun he astelivat hikisinä ja väsyneinä kohti linja-autoa. Kolme ottelua samana päivänä on kova urakka kenelle tahansa.”

”Hyvä Vatanen! Sampsa karjui polttoviivalta. Tolppa puree, niinkus näit!”

Aineiston abstrahointi: Alaluokat tiivistimme yläluokiksi ja yläluokat pääluokiksi.

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Hegemoninen maskuliniteetti Aikuisten suhtautuminen	Itsetunnon nujertaminen	”Tyttökauhu”
Auttaminen Empatia Kannustaminen Tunteiden näyttäminen	Rinnalla kulkeminen	Miehisen kasvun tukeminen
Sukupuoli-identiteetin kehittyminen Sukupuolistereotypiat	Miehen voima	Mieheksi kasvaminen

Aineiston abstrahoinnista muodostimme yhdistävän luokan: **Pallo hukassa Vatanen -kirjan antama mieskuva.**

Pallo hukassa Vatanen -kirjan mieskuva

Tämän kirjan hegemonia oli lähinnä verbaalista hännäämistä ja nälvimistä. Kiusoittelu kohdistui sekä poikiin että tyttöihin. Tyttöihin kohdistuva hegemonia osoitti halveksuntaa, mutta myös ihailua. Tämän kirjan poikien on vaikea myöntää tyttöjen voimakasta vaikutusta etenkin toisten poikien läsnä ollessa. Kirjan päähenkilö Ville reagoi tytön läsnäoloon niin voimakkaasti, että hänen pelinsä menee täysin sekaisin. Kirjassa on haettu mahdollistaa tyttöjen ja poikien ystävyys. Sukupuolistereotyyppisen ajattelun mukaan kirjan kuvaamat kouluikäiset tytöt ja pojat ovat eri leireissä. Ystävyys tyttöjen ja

poikien välillä ei onnistu kovin hyvin, koska toiset pojat kiusoittelevat. Nälvimisestä huolimatta pojat pystyvät kannustamaan toisiaan kuitenkin hyviin urheilusuorituksiin.

Kirjassa Villen isä Anssi antoi hyvän samaistumismallin pojille. Anssi toimi poikien valmentajana ja hän suhtautui hyvin empaattisesti myös tappion kärsineisiin poikiin. Hän osasi lohduttaa, kannustaa ja auttaa vaikeiden tilanteiden yli. Valmentajan ohella oheiskasvattajana toimi autonkuljettaja. Hänen ymmärtäväinen ja huumorintajuinen otteensa poikiin antoi kuvan välittävästä ja lämpimästä aikuisesta.

4.5 Hupaisat hakkerit -kirjan tekstianalyysi

Harri Istvan Mäki on syntynyt 1968 Tampereella. Hänen äitinsä on unkarilainen ja isänsä suomalainen. Mäki asui lapsuutensa kuusi ensimmäistä vuotta äitinsä kotimaassa Unkarissa suvun vanhassa aateliskartanossa. Iltaisin suku kokoontui kertomaan vanhoja tarinoita Unkarin historiasta, ja lapsetkin saivat osallistua kertomiseen. Perheen muuttaessa Suomeen Mäki koki kulttuurien väliset erot hyvin voimakkaana. Hän kertoo: ”Esi-koulu Unkarissa oli nopeuden ja monitaituruuden ylistystä. Rakastin piirtämistä, kertomista, runoutta ja miekkailua. Siellä ei viitattu, vaan nopein vastasi. En ollut oppinut viittaamaan tai odottamaan vuoroani, enkä tajunnut sitäkään, ettei mies saa esittää tunteitaan”, hän kertoo.

Ennakkoluulottomasti tuleva kirjailija Mäki kirjoitteli jo yläasteikäisenä kertomuksia ja runoja lehtiin. Mielenkiintoista on havaita, että myös hänen äidinkielenopettajansa oli kannustanut häntä kirjoittamiseen. Mäki on työstänyt paljon näytelmiä, koska teatteri on ollut häntä hyvin lähellä. Mäki on nimittäin työskennellyt teatterinjohtajana, ohjaajana ja läänintaiteilijana. Orivedellä, missä hän nykyisin asuu, hän on toiminut sanataiteen opettajana. Mäen teoksista suurin osa on suunnattu lapsille ja nuorille. Vihreä Varis-kirjoja Mäki on julkaissut kolme: *Hupaisat hakkerit* (2002), *Hakkerit Ristilukin verkossa* (2003), ja *Hakkerit ja kielletty vyöhyke* (2005). Hakkeri-kirjat käsittelevät tietokone-maailmaa, ja samalla fantasiateema vie lukijat moniin ihmeellisiin seikkailuihin.

Mäki kirjoittaa kirjansa nopeasti. Oman kertomansa mukaan miettimiseen ja ”fiilistelyyn” kuluu enemmän aikaa. Kirjailija viestittää nuorille: ”*Kirjat auttavat, ilahduttavat ja lohduttavat nuorta ihmistä, kun elävä elämä tuntuu masentavalta, tylsältä tai liian*

vaativalta. Kirjat ovat osa ihmisen tietä, joka on ihminen itse.” (Suomen nuorisokirjailijoiden nettimatrikkeli, Harri Istvan Mäki).

Neljäs analyysikirjamme *Hupaisat hakkerit* (2002) vie meidät vauhdikkaan kolmikon mukana huikkeisiin seikkailuihin. Teoksen hakkerit ovat Hanna, oikea tietokonefriikki, kertojaminä Niko ja Hannan pikkuveli Jarno. Poikkeuksellista kirjassa on juuri tyttö, joka on kuvattu hyvin dominoivaksi ja taitavaksi. Kertojan roolissa oleva Niko vähättelee itseään ja omia taitojaan. Pikkuveli Jarno on Hannan ja Nikon mielestä ikuinen kiusanhenki.

Hakkerit pääsevät joululomalla Frankensteinin kylään Saksaan, missä Hannan ja Jarnon äidillä on kansainvälinen lääkärin kokous. Lapset eivät tietenkään lähde matkaan ilman kannettavaa tietokonetta. Tutkijaäidiltä varastetaan salaisia tietoja sisältävä cd-romppu, silloin hakkereiden apua tarvitaan tosissaan. Pikkukylä alkaa kuhista, kun samaan aikaan hotelliin ilmestyy vielä kyttyräselkäinen Konrad, joka on kuin suoraan kauhu elokuvasta. Jännitysnäytelmä on valmis, kun noita-akkamainen Gertrud varoittaa matkailaisia suuresta vaarasta. Lisämausteeksi tarinaan tulee Sibylle, yksinäinen tyttö, joka tutustuttaa Nikon vanhan salaperäisen linnan raunioihin.

Aineiston redusointi eli pelkistäminen: *Hupaisat hakkerit* -kirjasta nousi esille 30 tekstikokonaisuutta, jotka liittyvät tutkimuksemme aiheeseen ja pelkistimme suorat lainaukset lyhyeen muotoon (liite 5).

Aineiston klusterointi eli ryhmittely: Pelkistetyt tekstikokonaisuudet ryhmittelimme alaluokiksi.

Pelkistetty tekstikokonaisuus

Alaluokka

Epämääräinen ulkonäkö Ulkonäkö pettää	Sukupuolistereotypia
Tyttö dominoi Tytön auktoriteetti Tytön etevyys Itsensä aliarvioiminen	”Feminiininen hegemonia”

Tytön halventaminen Tytön nimittely Isän auktoriteetti Pojan tyly käytös Poikien rehvastelu Tytön ulkonäön arvostelu Pikkuveli kiusaa Pikkuveli ärsyttää Pikkuveli härnää Kuvaus pikkuveljestä	Hegemoninen maskuliniteetti
Tykkääminen Ihailu Miehen kohteliaisuus Tunteiden häpeäminen Pimeän pelko Eroottinen lataus Pelko Tunteiden näyttäminen Läheisyys Ulkonäön ihailu Kiintymyksen osoitus Yhteenkuuluvaisuuden tunne Itsensä vähättely Ihastuminen	Tunteiden näyttäminen

Suhtautuminen tyttöihin – hegemoninen maskuliniteetti

Hupaisat hakkerit -kirjassa oli kymmenen tekstikokonaisuutta hegemonisesta maskuliniteetista. Tässä teoksessa oli harvinaista, että toinen kirjan päähenkilöistä Niko, oli itse kertojana. Niko ihaili toista päähenkilöä Hannaa, mutta vähätteli muita luokkansa tyttöjä. Hegemonia tuli esiin myös pikkuveljen käyttäytymisessä.

”Samassa pöytäämme ilmestyi luokkamme kielikello, Leila.”

”Minähän sanoin, etten tykkää hyönteisen näköisistä tytöistä.”

”Niin pitkälle kun muistin, oli Jarno pilannut Hannan ja minun suunnitelmat vakoilulla, jekuilla ja mankumisilla.”

”Hannalle oli mahdoton sanoa ei” – ”feminiininen hegemonia”

Mielenkiintoisena seikkana nousi esiin tytön voimakas dominointi. Nimesimme ilmiön ”feminiiniseksi hegemoniaksi” vastakohtana hegemoniselle maskuliniteetille. Tällaista tytön ylivaltaa ei esiintynyt muissa analysoitavissa kirjoissa. Tytön hallitseva käytös vaikutti pojan muutenkin heikkoon itsetuntoon. Poika aliarvioi itseään ja ihaili vahvaa tyttöä. Koko kirja korosti tytön ylivoimaa, joten näytteitä oli vaikea irrottaa kontekstistaan. Seuraavat neljä näytettä kuvaavat feminiinistä hegemoniaa,

”Minä olin harvinaisen surkea matikassa. Toisin kuin Hanna, joka oli nero laskemisessa ja ohjelmoinnissa.”

”Päättäni kivisti. En ymmärtänyt, miten koskaan voisimme saada salaisuuden selville. Mutta onneksi Hannalla oli minua tuhat kertaa terävämpi pää. Toisinaan minusta tuntui, että työllä oli mikroprosessori aivojen tilalla.”

”Tuletko sinä vai et? Hannalle oli mahdoton sanoa ei.”

Miesroisto – sukupuolistereotypia

Kirjassa oli kaksi hyvin perinteistä stereotyyppistä käsitystä rikollisista. Roisto, nimenomaan mies, kuvataan usein ulkonäöltään epämääräiseksi ja nuhruiseksi. Tämän kirjan oletettu roisto kuvattiin kyttyräselkäksi ja risahampaiseksi. Vammaisuutta nostettiin esiin mielestämme arveluttavalla tavalla.

”Oviaukossa seisoi kyttyräselkäinen mies, joka katsoi meitä tiukasti silmiin. Sitten ukko aukaisi suunsa ja paljasti mäset hampaansa.”

”Eroottinen lataus” – tunteiden näyttäminen

Tunne-elämään liittyviä asioita kirjassa oli 14 tekstikokonaisuutta. Useimmat niistä liittyivät pojan ja tytön välisiin suhteisiin. Kirjassa oli kuvattu mielestämme erikoisella tavalla tämän ikäisten lasten ystävyyttä. Voimakas eroottinen lataus väritti kertomuksen tapahtumia. Pojan tunne-elämästä kertoo kaksi näytettä. Kirjailija on halunnut kuvata pojan herkäksi ja araksi ja puolestaan tytön hyvin vahvaksi ja rohkeaksi.

”Nielaissin. Tunsin kummallisen vellovaa oloa vatsassani. Se nipisti ja lämmitti minua.”

”Kiedoin käteni Hannan vyötärön ympärille ja me rutistimme lujaa.”

”Minä otin Hannan syliini ja halasin aivan kuin en olisi koskaan halunnut irrottautua työstä. Lopulta annoin suukon Hannan huulille.”

Itkut ei auta – tunteiden näyttäminen

”... silmäkulmiani kirvelsi. Yritin pyyhkiä ne kuivaksi vaivihkaa, mutta Hannan silmä huomaa kaiken. Nyt ei itkut auta, Niko! Tässä meillä on salaisuus ratkottavaksi ja me ratkaisemme sen!”

”Tämä pimeys hermostuttaa, sanoin kun seisoimme hotellin pihalla. Et kai sinä väitä, että sinä pelkää pimeää? Hanna kysyi.”

Aineiston abstrahointi: Alaluokat tiivistimme yläluokiksi ja yläluokat pääluokiksi.

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Sukupuolistereotypiat Hegemoninen maskuliniteetti	Miehen voima	Miehinen valta
Tunteiden näyttäminen	Pojan tunteet	Mieheksi kasvaminen tytön varjossa
Feminiininen hegemonia	Tyttö dominoi	Tytön auktoriteetti

Aineiston abstrahoinnista muodostimme yhdistävän luokan: **Hupaisat hakkerit -kirjan antama mieskuva.**

Hupaisat hakkerit -kirjan mieskuva

Analysoimistamme kirjoista ainoastaan tässä teoksessa esiintyi tytön voimakasta ylivaltaa. Sen vastakohtana kirjailija on kuvannut pojan luonteen herkkänä ja arkana. Tytön voimakas persoona saa pojan vähättelemään itseään ja tuntemaan huonommuutta. Poika näyttää tunteitaan avoimesti, mutta tyttö estää ja paheksuu pojan heikkoutta. Tästä huolimatta poika ihailee tyttöä ja tuntee jopa eroottista mielenkiintoa häntä kohtaan. Mies-

tämme kirja yrittää purkaa sukupuolistereotyyppistä ajattelua pojan vahvuudesta ja tytön heikkoudesta. Nyky-yhteiskunnassa on havaittavissa uudenlainen vahva nainen. Ne piirteet ja ominaisuudet, jotka aikaisemmin liitettiin naiseen, joutuvat uudelleen arvioitavaksi. Kirja kuvaa voimakkaasti uutta vastakkainasettelua miehen ja naisen rooleissa.

Poikien hegemonia kohdistui tyttöjen luonteenpiirteitten ja ulkonäön arvostelemiseen ja halveksimiseen. Hegemonia ei suuntautunut kirjan päähenkilöön Hannaan, vaan toisiin tyttöihin. Hanna sai kokea kuitenkin kiusaavan pikkuveljensä taholta ylivaltaa. Poikien rehvastelua löysimme tästä kirjasta hyvin vähän.

4.6 Kirjolahikäärme -kirjan tekstianalyysi

Viidennen analyysikirjamme *Kirjolahikäärme* (1994) on julkaissut Kari Levola. Hän on syntynyt 1957 Porissa ja asuu nykyisin Raisiossa. Julkisen kirjoittamisen Levola aloitti 17-vuotiaana lukiolaisena toimien kirjallisuuskriitikkona lehdissä. Kari Levola on opettanut kirjallisuutta Dante-Akatemiassa ja Kriittisessä korkeakoulussa. Kirjoittajakesäluokion rehtorina hän on toiminut jo 17 vuotta. Kirjallisuuden läänintaiteilijana Levola oli viisi vuotta 90-luvun loppupuolella. Parinkymmenen vuoden aikana hän on julkaissut parikymmentä teosta. Kari Levolan mielestä lasten ja nuorten kirjat ovat tärkeitä, ja niiden kirjoittaminen on jopa hauskaa. Hän kertoo: ”*Minulle kirjoittaminen on oikeastaan elämäntapa, työ ja harrastus, tapa hengittää ja kulkea kaikki aistit auki uteliaana ja etsivänä.*” Levola on kirjoittanut kolme seikkailukirjaa Vihreä Varis -sarjaan: *Kirjolahikäärme* (1994), *Eskimosyksy* (1996), ja *Lammaspimeä* (2001). (Suomen nuorisokirjailijoiden nettimatrikkeli, Kari Levola).

Kirjolahikäärme-kirja kertoo kahden pojan serkkujen Artun ja Leevin kesästä isovanhempien luona. Meren rannalla oleva saari inspiroi vilkkaita poikia keksimään monenlaisia seikkailuja kesäpäivien ratoksi. Poikien mielikuvitusta kiehtoo saaren toisella puolella asuva kalastaja, salaperäinen erakko. Mustapipoinen yksinäinen mies mietityttää poikia kovasti. Onko hän salakuljettaja, roisto vai peräti pirtukuningas! Oman jännitteensä kertomukseen antavat naapurin tytöt, Liinu ja Tiinu. Pojat pitävät itseään tyttöjä parempina ja myös näyttävät ja ilmaisevat sen avoimesti. Tytöt suhtautuvat poikiin epäluuloisesti, mutta hakeutuvat kuitenkin heidän seuraansa. Teoksessa isovanhempien

rooli on merkittävä. Heillä on aikaa lastenlapsille ja he myös viettävät sitä lasten ehdoilla. Kirja on saanut vuonna 1994 arvostetun Arvid Lydecken palkinnon.

Aineiston redusointi eli pelkistäminen: *Kirjolahikäärme* -kirjasta nousi esille 43 tekstikokonaisuutta, jotka liittyvät tutkimuksemme aiheeseen ja pelkistimme suorat lainaukset lyhyeen muotoon (liite 6).

Aineiston klusterointi eli ryhmittely: Pelkistetyt tekstikokonaisuudet ryhmittelimme alaluokiksi.

Pelkistetty tekstikokonaisuus	Alaluokka
Taitava isä Rento käytös Pojat seikkailevat Taitava vaari Poikien kekseliäisyys Miehet sankareina Miehen voima Miehisen suoriutumisen pakko Tytöistä ei pidetä Poikien yhteisymmärrys Poikien seikkailumieli Poikien mielikuvitus Poikien huumoria Pojat sankareina Miehin ele	Sukupuolirooli
Kiusoittelua Miesten aseet Miesten huumori Miesten yhteisymmärrys	Sukupuoli-identiteetti
Uhkailua Tyttöjen pilkan välttäminen Tytöt ovat syöttejä Rehvastelua Nimittelyä Nimittelyä hitaudesta Karkea nimittely Kiusoittelu tykkäämisestä Seksismi Tyttöjen vähättely Kaverin ylivalta	Hegemoninen maskuliniteetti

Miehiset harrastukset Epäluotettavat miehet Ennakkoluulo Tyttöjen aliarvioiminen Hulttiopoika Kevytmielinen isä	Sukupuolistereotypiat
Tunteiden kieltäminen Pojan anteeksipyyntö Miesten yksinäisyys Tunteiden näyttäminen	Tunteet
Poismuuttanut isä Kiireinen isä Isän kaipuu	Isän kaipuu

Pojat vähättelevät – hegemoninen maskuliniteetti

Hegemoninen maskuliniteetti esiintyi 11 kohdassa. Kuusi näytteistä liittyy tyttöihin. Pojat vähättelevät tyttöjä ja suhtautuvat heihin halveksivasti. Pojat ovat keskiössä ja haluavat sulkea tytöt pois omasta maailmastaan. Vanhempi poika käyttää ylivaltaa viidessä näytteessä toista poikaa kohtaan nimittelemällä ja alistamalla.

”Nytkin Leevi olisi varmaankin vain alistunut leikkimään Liinun ja Tiinun kanssa jotain pientä taloa preerialla.”

”Liinu ja Tiinu voivat olla kaivolla, Leevi sanoi. Ne on vihollisen syöttejä. Meidän täytyy vakoilla niitä, sanoi Arttu rehvakkaasti.”

”Ala tulla, nahjus! Arttu huusi jo paljon kauempana.”

”Tuu jo tumppu! Arttu kiirehti.”

”Tee homo volttti! Arttu huusi.”

Poikien maailmaa – sukupuolirooli

Sukupuoliroolin mukaisia tekstikokonaisuuksia kirjassa oli 15. Lähes kaikki näytteet kuvaavat poikien ja miesten maailmaa hallitsevia asioita. Pojat ja miehet kokevat tärke-

äksi seikkailun, sankaruuden, voiman, suoriutumisen, kekseliäisyyden, mielikuvituksen ja huumorin.

”Siinä he olivat polvillaan aurinkoisen kiven päällä hievahtamatta kuin intiaanit.”

”Meidän pitää löytää täältä rahakirstu ja pelastaa ruumasta kaksi kaunista naista.”

”Nyljetään käärme ja tehdään meille puukontupet.”

”Kellukkeet! Niitä Leevi ei ainakaan ottaisi. Ne olivat pikkukakaroita varten.”

”Sankareitten niskaan kasataan aina paineita.”

”Pojat puristivat jäähyväisiksi toistensa käsiä kuin miehet.”

Tytöt ja pojat vastakkain – sukupuolistereotypia

Kirjan neljästä stereotyyppisestä näytteestä kaksi kuvaa tyttöjen ja poikien välistä jännitettä. Kirjailija on halunnut asettaa vastakkain tyttöjen ja poikien toiminnan. Ilmaisut vahvistavat tyttöjen ja poikien negatiivisia käsityksiä toisistaan.

”Liinu ja Tiinu katsoivat epäilevästi toisiinsa. Ehkä he olivat kuulleet puhuttavan, että miehiin ei ole luottamista.”

”Siinä se taas nähtiin. Jos tyttöjen kanssa yritti keskustella vakavasti, se meni heti syytelyksi.”

Miesten tunteet ja ikävä – tunteiden näyttäminen

Tekstistä nousivat esille tunteet, yksinäisyyden kokeminen ja isän kaipuu seitsemässä ilmaisussa. Myönteisiä tuntemuksia oli kahdessa näytteessä, ja viisi kohtaa ilmaisi miesten yksinäisyyttä tai tunteiden kieltämistä.

”Arttu pomppasi pystyyn ja kiepsahti isänsä kaulaan. Leevistä tuntui vähän nololta katsella. Vaikka niinhän hän itsekkin kotona teki.”

”Artun isän tulo oli vienyt seikkailumielen. Arttu olisi varmasti halunnut olla isänsä kanssa, kun tätä harvoin näki.”

”Kai me ollaan samanlaisia yksinäisiä susia.”

”Älä nyt isoa miestä hyysää. Minulla on mutsi kiire.”

Aineiston abstrahointi: Alaluokat tiivistimme yläluokiksi ja yläluokat pääluokiksi.

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Sukupuolirooli Sukupuolistereotypiat Sukupuoli-identiteetti Tunteiden näyttäminen	Miehinen maailma	Mieheksi kasvaminen
Hegemoninen maskuliniteetti Isän kaipuu	Turvattomuuden tunteminen	Isättömän pojan vaikeudet

Aineiston abstrahoinnista muodostimme yhdistävän luokan: **Kirjolahikäärme -kirjan antama mieskuva.**

Kirjolahikäärme -kirjan mieskuva

Kirjassa oli eniten sukupuolirooliin liittyviä tekstikokonaisuuksia, jotka kertoivat poikien ja miesten maailmaan kuuluvista asioista. Kirjailijan antama mieskuva korostaa suorittumista, voimaa, sankaruutta ja seikkailua. Kirjan juoni vie poikia seikkailusta seikkailuun. Poikien mielikuvitus ja kekseliäisyys tekevät tavallisesta arkielämästä jännittävän ja salaperäisen. Miehiseen sankaruuteen kuuluvat myös urotyöt tyttöjä kohtaan. Huumori yhdistää poikia ja miehiä toisiinsa. Poikien ja miesten huumorin avulla kiperät tilanteet tyttöjen ja naisten kanssa voivat laueta.

Kertomuksessa poikien hegemonia kohdistui tyttöihin vähättelynä ja halveksuntana. Lisäksi teoksen toinen päähenkilö Arttu nimitteli ja dominoi nuorempaa poikaa. Kirjailija on halunnut kuvata toisen pojan vahvaksi ja toisen heikoksi. Lukija voi samaistua joko rempseään Arttuun tai arempaan Leeviin.

Kirjassa nousi esille voimakkaasti pojan isän kaipuu ja miesten yksinäisyys. Tämän kirjan ilmapiiri heijastaa rentoa ja hilpeää mieskuvaa, mutta pohjavire taustalla on kuitenkin surullinen ja yksinäinen. Avioero vaikuttaa sekä isän että pojan elämään ja tuo siihen monia ongelmia.

5 MIESKUVA PUNTARISSA

5.1 Hegemoninen maskuliniteetti fakta, vai fiktio?

Olemme analysoineet viisi Vihreä Varis -kirjasarjan kirjaa ja tiivistäneet jokaisesta kirjasta saamamme tutkimustulokset mieskuvaksi. Pro gradu -tutkielmamme nimi ”*Pallo hukassa Vatanen?*” *Pojasta mieheksi, peilinä Vihreä Varis –kirjasarja* on saanut nimensä yhden tutkimamme kirjan nimen mukaan. ”*Pallo hukassa Vatanen?*” -kirjan nimi kuvaa mielestämme myllerryksiä, jotka kohtaavat nykymiestä. Miehet eivät itsekään tiedä, miten heidän tulisi toimia vaatimusten paineessa. Toisaalta miehen pitäisi olla sensitiivinen tunteensa näyttävä mies, toisaalta karski ja pärjäävä. Suoriutumispakko hallitsee poikien ja miesten maailmassa. Heikot ja feminiiniset pojat ja miehet voivat syrjäytyä.

Uusikylän (2002, 10) tutkimuksessa on havaittu, kuinka poika voi joutua toveripiirisään kiusatuksi ulkomuotonsa, tai jonkun muun syyn perusteella. ”*Sä oot läski. Ei läskit osaa korista. Läskit sopii sumopainijoiksi*”, *sanoi äskeinen puhuja. ”Sulla on sitä paitsi rillit, eikä rillipäät osaa urheilla”*, hän jatkoi. Samalla tavalla tutkimassamme kirjassa *Kuinka etana jarruttaa*, päähenkilö joutuu kiusatuksi hitautensa ja kömpelyytensä takia. Tämän teoksen kuvaamassa luokassa on kovia poikia, joita toiset eivät uskalla vastustaa. Kiusaavat pojat olivat myös suvaitsemattomia erilaisuutta kohtaan. Eetu elää elämänvaihetta, jolloin on tärkeää kokea olevansa pystyvä suoriutumaan tehtävistä. Erikson pitää tätä hyvin tärkeänä ja alemmuudentunteesta ja jatkuvista epäonnistumisen kokemuksista seuraa lamaantumista. Eetun itsetunto ei pääse kehittymään ja vahvistumaan koska hän ei saa kokea onnistumisen tunteita. Eriksonin mukaan jokaisen on opittava kohtaamaan epäonnistumisia, mutta jatkuva epäonnistuminen tunne voi tuhota itsetunnon.

Eetun sukupuoli-identiteetin kehittymiseen vaikutti kuitenkin suotuisasti kirjan pappahahmo. Eriksonin psykoanalyttinen teoria kuvaa vanhusta, joka on läpikäynyt onnistuneesti kehitysvaiheet ja on saavuttanut minän eheyden. Kirjan pappa on juuri tällainen

elämäänsä tyytyväinen, turhista ympäristön paineista vapautunut mies. Hänellä on viisautta ja halua auttaa nuorempaa sukupolvea ja hän kokee voimakasta hoivaamisviettiä. Tällaisia elämäänsä tyytyväisiä vanhuksia oli hyvin monissa muissakin sarjan kirjoissa. Elämää kokeneet ja viisaat papat pystyivät tukemaan ja ymmärtämään turvattomia ja isättömiä poikia.

Turusella (2005, 264) on samansuuntaisia ajatuksia kuin Eriksonilla. Hän korostaa miten iäkkäällä ihmisellä on aikaa ja ymmärrystä lapsille usein aivan toisella tavoin kuin työhön ja arkeen kiinnittyneillä vanhemmilla. Lastenlapsille ja kuten Eetu-kirjassa täysin vieraallekin lapselle on avarakatseisella vanhuksella aikaa. Ikäihmiset saavat nauttia lasten kanssa touhuamisesta ja lapsia voi jopa pitää elämän ihmeenä. Isovanhemmat ja muut mummut ja papat ovat näin tukemassa nuoria perheitä. Samalla he siirtävät arvokasta kulttuuriperintöä seuraavalle sukupolvelle. Eetussa on myös havaittavissa Uusikylän (2002), Pollacin (1999) ja Turusen (2005) tutkimuksissa esille tullutta tunteiden ja herkkyyden häpeämistä. Tämä voi aiheuttaa kovettumista tai syrjäänvetäytymistä ja teoksen Eetu sulkeutuukin kuoreensa. Toisten nähden ei voi näyttää heikkouttaan.

Pojille on muodostunut ns. poikakoodi, jonka vastainen käytös ei ole hyväksyttävää. Poikakoodi sanelee käyttäytymisen säännöt, jopa pukeutumisen ja harrastukset. Pojille ja miehille on tärkeää suoriutua toisten nähden ja he välttävät tyttömäisinä pidettäviä asioita. Erilaiset urheilusuoritukset, kilpailut, urotyöt ja voimannäytöt ovat arvostettuja poikien ja miesten keskuudessa. Maskuliinisuus voi haavoittua ja horjua herkästi, jos poika erottuu hyväksytystä poikatyyppistä. Jo ennen murrosikää aletaan kokea nimenomaan toverien vaatimukset varsin sitoviksi. Aikuisvaatimukset vaihtuvat toverivaatimuksiksi. On pukeuduttava, asennoiduttava ja käyttäydyttävä tietyllä tavalla (Turunen 2005, 98).

Arat ja herkät pojat jäävät usein ryhmän ulkopuolelle eikä heitä hyväksytä. Pojille ryhmään kuuluminen on tärkeää, sillä he tarvitsevat itsetuntonsa vahvistukseksi ryhmän tuen. Ryhmä voi toisaalta estää poikaa ilmaisemasta tunteitaan. Hän saattaa myös salata feminiiniseksi luokitellut harrastuksensa, kuten pianon soiton tai tanssin. Ryhmä voi tukea, mutta myös rajoittaa. Sinkkonen (2005, 157) on havainnut omassa tutkimuksessaan ryhmän tärkeyden ja puhuukin, kuinka ryhmä voi olla kilpi tai kahle.

Eriksonin mukaan sukupuoli-identiteetti kehittyy vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa ja muiden käsitykset itsestä vaikuttavat minäkuvan muodostumiseen. Kirjoissa tällaista ympäristöä edustavat myös poikien muodostamat ryhmät. Kirjassa *Pallo hukassa Vatanen?* voi havaita ryhmän merkityksen. Urheilujoukkueeseen kuuluminen tuo yhteenkuuluvuuden tunnetta, sillä pojat eivät halua erottua joukosta. Ryhmän tuella voidaan myös kiusata toisia poikia. Ryhmä voi johtaa poikaa huonoille teille tai se voi olla kannustava voima. Sinkkonen (2005, 324) pitää tärkeänä, että poikien ryhmiä valvoo aikuinen. Ilman valvontaa poikien joukosta voi kohota yksi tai useampia poikia, jotka alistavat heikompia tai erilaisia poikia. Kirjassa *Kuinka etana jarruttaa* tällaiset pojat kiusasivat Eetua, koska opettajakaan ei näyttänyt huomaavan mitään. Toisia kiusaavat pojat haluavat Pollacin (1999) mukaan nostaa omaa arvoaan toisten silmissä ja pönkitävät näin heikkoa itsetuntoaan. Kirjassa *Pallo hukassa Vatanen?* voi havaita myös poikien tarvetta olla samankaltaisia toisten poikien kanssa. Sinkkosen (2005) tutkimustulosten mukaan ryhmästä erottumista pelätään ja latenssi-ikäiset pojat voivat olla pukeutumistaan myöten toistensa kaltaisia.

Isänä olemisessa on tapahtumassa muutoksia ja puhutaan uudesta, pehmeästä miehestä. Yhdessä analysoitavassa kirjassa uusperheeseen pyrkivä mies edusti pehmeämpää miehen mallia. Hän oli kärsivällinen, ystävällinen ja halusi toimia lasten ehdoilla. Hän antoi samaistumismallia miehestä, joka huolehtii, on valmis muuttamaan oman elämänsä suunnitelmia lasten tähden. Hänestä voisi sanoa, että hän on sosiaalinen isä, joka haluaa olla mukana lasten jokapäiväisen elämän tapahtumissa. Tutkimuksen urheilu-teemaa edustavan kirjan valmentaja isä antoi myös kannustavan ja empaattisen mieskuvan.

Viidestä tutkimuskirjasta neljässä isän puute ja kaipuu oli erittäin voimakkaasti esillä. Tutkijoina meitä hämmästytti, että isistä ei juuri kerrottu. Kirjoista ei selvinnyt, mihin isät olivat kadonneet, tai olivatko he edes elossa. Olemme tutustuneet myös kaikkiin muihin sarjan kirjoihin ja hyvin monista niistä puuttuu isä. Isän puuttumisen suurin syy oli vanhempien avioero. Sinkkosen (1998) mukaan isyys on hajonnut ja isää vastaava aikuinen voi olla muu kuin biologinen isä. Pollac (1999) on havainnut, että avioero on erittäin vaikeaa juuri latenssi-ikäiselle pojalle. Poika voi kokea syyllisyyttä, häpeää ja ahdistusta. Tällaisia tuntemuksia saattoi havaita kolmesta tutkittavasta kirjasta: *Kuinka etana jarruttaa*, *Tuplat ja Lapin taika* ja *Kirjolahikäärme*.

Erikson (1982) pitää tärkeänä sukupuoli-identiteetin kehitykselle, että pojalla on omaan sukupuoleen kuuluva roolimalli ja samaistumiskohde. Turunen (2005, 90) on Eriksonin kanssa samaa mieltä siitä, että pojilla pitäisi olla oman sukupuolensa samaistumiskohdeita ja roolimalleja. Hän kertoo esimerkin, miten poika oli samaistunut isäänsä ja ihaili häntä vilpittömästi kaikessa toiminnassa. Isän mielestä automerkki X on ehdottomasti paras auto. Poika oli täysin samaa mieltä isänsä kanssa ja vakuuttunut siitä, että automerkki X on maailman paras auto. Hän kertoo siitä naapureillekin eikä oikein ymmärtänyt, miksi naapurit ajelivat pelkästään Y- ja Z -merkkisillä autoilla. Muut eivät olleet yhtä viisaita kuin hänen isänsä. Poika kokee mielellään aikuisen tuen toimintansa taustalla, johon voi tarvittaessa turvautua. Hyväksyvä ja lämmin ilmapiiri lisää pojan aktiivisuutta ja suotuisaa kasvua mieheksi.

Näiden kirjojen isättömillä pojilla ei ollut tällaista samaistumiskohdetta ja turvan antajaa. Pojilla olikin vaikeuksia kasvaa ehyeksi ihmiseksi. Eetu sulkeutui itseensä, Nikon piti todistaa toisille pojille pärjäävänsä ja Arttu dominoi heikompa ja arempaa toveriaan. Isättömyys tuli esille muissakin sarjan kirjoissa. Tiaisen kirjoittamassa Vihreä Varis- kirjassa *Haamuhyppy*, tulee isän ikävä ilmi riipaisevassa muodossa. ”*Helin isä oli kysellyt Jukka-Pekalta mäkihyppyasioita. Isä oli vaikuttanut kivalta. Ollisipa hänelläkin sellainen isä! Jukka-Pekka huokaisi syvään. Tai edes joku isä.*” (Tiainen 1989, 28.)

Kirjoista huokui myös miesten yksinäisyys, joka johtui avioerosta tai jostain muusta syystä, kuten syrjäytymisestä. Syrjäytyneet miehet olivat joutuneet yhteiskunnan ulkopuolelle ja he olivat erakoituneet. Hyvin harvoin lapsi erotilanteessa, olipa kyse avioliitosta tai avoliitosta, määrätään isälle. Jos lapsi määrätään isälle, äiti on yleensä silloin kykenemätön huolehtimaan lapsestaan. Syynä kykenemättömyyteen voi olla äidin alkoholisoituminen, mielenterveysongelmat tai rikollisuus. Isällä voi olla kuitenkin vaikeampi selviytyä yksinhuoltajana, sillä miehellä ei ole yleensä sellaista sosiaalista tukiverkkoa, joka naisella on. Huttunen (2001, 119) on miettinyt, onko yksinhuoltajaisä sankari vai kummajainen. Yksinhuoltajaisän täytyy todistaa ympäristölle, että hän selviää tehtävästään. Onko isyys vähempiarvoista ja helpommin syrjäytettävää kuin äitiys. Vihreä Varis -kirjoissa lapset jäivät myös avioerotilanteessa äidin huollettavaksi.

Niissä kirjoissa, joissa isät mainitaan, osa isistä huolehtii hyvin perheestään. Isillä (kuten äideilläkin) on luontainen kyky huolehtia seuraavasta sukupolvesta. Erikson kutsuu

tätä kykyä generatiivisuudeksi. Generatiivinen isä haluaa lastensa olevan onnellisia, luovia ja tuotteliaita. Isä nauttii siitä, kun hän voi täyttää lastensa tarpeet, ja kun hän kokee olevansa tarpeellinen. Toiset isät osoittavat generatiivisuutensa kovalla työllä ja hankkimalla sosiaalista ja taloudellista hyvinvointia. Monet isät haluavat kuitenkin luoda myös läheiset suhteet poikiinsa ja tyttäriinsä (Pollac 1999, 140.) Turunen (2005) mainitsee, miten isän antama turva, tekemisien rajat ja ymmärtämys lisäävät keskinäistä kiintymystä ja luottamusta. Nämä seikat auttavat poikaa ilmaisemaan omia tunteitukseen.

Osa isistä taas on kiireisiä ja välinpitämättömiä. He eivät jaksakaan kiinnostua omien lastensa asioista eivätkä paneutua heidän huoliinsa. Isällä on suuri vaikutus myös pojan itsetunnon ja sukupuoli-identiteetin muodostumiseen. Uusikylä (2002) on tutkinut lasten isäsuhdetta ja isän vaikutusta lasten itsetunnon kehitykseen ja sitä kuinka syvälle meneviä vaikutuksia lapsuudenaikaisilla kokemuksilla voi olla. Uusikylä haluaa puolustaa lapsen oikeuksia ja hänen ajatuksensa antavat itse kullekin kasvattajalle miettimisen aihetta. Lapsen maailma on herkkä ja haavoittuvainen. Uusikylä korostaa rakkauden ja kannustamisen merkitystä lapsen kasvatuksessa, sillä pienelläkin läheisyyden ja turvan antamisella voi olla lapsen elämässä suuri merkitys ja tällaiset huomionosoitukset muistetaan läpi koko elämän. Etenkin isän kehu tai moite vaikuttaa suuresti siihen, millaiseksi pojan identiteetti muodostuu. Niinpä aikuinen, kuten lapsen vanhempi, opettaja tai muu läheinen ihminen voi vaikuttaa lapsen kehitykseen ja itsetuntoon voimakkaasti. Nämä vaikutukset seuraavat lasta läpi koko elämän. Analysoimissamme kirjoissa tuli esille isovanhempien ja muiden aikuisten tuen suuri merkitys. Vaikeuksien kohdatessa aikuisten ymmärrys ja huolenpito auttoivat jaksamaan.

Analysoitavien kirjojen vanhemmat miehet näyttivät tunteitaan. He pystyivät tunnustamaan ääneen heikkoutensa ja herkkyytensä. Heistä huokuva elämänviisaus antoi yksinäisille ja toisten hyljeksimille pojille turvaa ja lämpöä. Papoilla ei ollut enää valtavia suoriutumispaineita ja he saattoivat katsella elämää rauhallisesta ja anteeksiantavasta näkökulmasta. Pienet pojat saivat näiden vanhempien miesten kautta itseluottamusta ja rohkaisua hyväksyä itsensä. Vihreä Varis -kirjasarjan isoisät voivat näyttää tunteitaan, kun taas nuoremmat miehet ja pojat eivät tunteitaan näytä, eikä tunteiden näyttämistä pidetä hyväksyttävänä.

Yhdessä kirjasarjan kirjassa perheen isän käsitys tunteiden ilmaisemisesta muuttui, kun hän oli haavoittunut sodassa. Raskaiden kokemusten kautta myös mies voi rohkaistua tunnustamaan avuttomuutensa ja heikkoutensa. Tärkeää ei ole enää näyttää sankarilta, vaan elämän arvo ja ainutlaatuisuus tuntuu saavan uuden merkityksen. Turunen (2005, 268) väittää myös, että ihminen vaihtaa yleensä suuntaa vain pakon edessä. Ihmisen elämänkaarta häiritsevät monet sattumukset, joita kuuluu jokaisen elämään. Sairaudet ja onnettomuudet tuovat omat kriisinsä. Työttömyys, konkurssit, lasten vaikeudet, avioerot ja lukuisat muut syyt lisäävät kriisejä ihmisten elämään. Olipa kriisin syy mikä hyvänsä, se osoittautuu monesti asiaksi, joka antaa uuden merkittävän sysäyksen muutokseen. Vaikeatkin kriisit saattavat olla uuden elämän lähtökohtia.

”Kun Davor pienenä satutti itsensä, isä sanoi aina: Ei mies itke.”... ”Sota oli muuttanut isän siinä asiassa. Davor oli monta kertaa nähnyt isän itkevän kivusta. Eikä isä edes häpeillyt. Kyllä mieskin saa itkeä, hän sanoi nykyään. Niin, Davor, minä perun sanani. Kyllä mies saa itkeä.” (Talvio 1994, 78–79).

Kujala (2003) on havainnut omassa tutkimuksessaan, että suomalainen mies ei näytä tunteitaan ja haluaa pärjätä omillaan. Itkeminen on useille suomalaisille miehille edelleenkin suuri häpeä. On kuitenkin havaittavissa tilanteita, jolloin suomalainen mies voi itkeä, eikä sitä paheksuta. Urheilukilpailuissa poikien ja miesten sallitaan näyttää tunteensa ja jopa itkeminen on hyväksyttävää. ”Pojat eivät itke” periaate on Sinkkoson (2005, 78) mielestä kelvoton. Tämän periaatteen noudattaminen aiheuttaa yksilöille ja koko yhteiskunnalle monenlaisia kärsimyksiä. Pojille ei sallita hentomielisyyttä eikä tunteiden näyttämistä ja heistä saattaa tulla tunteettomia tuhokoneita. Pollac pitää myös pojan kehitykselle vaarallisena sitä, ettei tunteita voi näyttää, sillä tunteiden kieltäminen ohjaa kovettumaan ja piiloutumaan naamion taakse.

Kirjassa *Kuinka etana jarruttaa* tällaisia koviksi muuttuneita poikia olivat Eetua kiusaavat pojat. Heidän käytöksensä antoi kuvan tunne-elämältään häiriintyneistä pojista. Kirjassa ei kuitenkaan kerrottu syytä heidän julmalle käytökselleen. Vihreä Varis -kirjoissa esiintyi usein tunteettomia ja kovia poikia. Kuitenkin oli mielenkiintoista havaita poikien lukukokemusten yhteydessä, miten monet pojat tunsivat aitoa myötätuntoa Eetua kohtaan. Turunen (2005, 89) kertoo, miten lapset tuntevat usein aitoa sääliä

toista kohtaan, mikä osoittaa, että empatiakykyä on vielä olemassa. Toisaalta armoton julmuus ja välinpitämättömyyskin kuuluvat erikoisesti lasten maailmaan.

Hegemoninen maskuliniteetti eli ylivalta kohdistui poikiin ja myös tyttöihin. Kovispojat halveksivat tyttöjä ja tyttömäisyyttä, vaikka toisaalta tyttöjä kohtaan voitiin tuntea kiinnostusta. Halveksiminen ilmeni vähättelynä ja nimittelynä. Useat tutkijat, kuten (Tolonen 2001; Lahelma 1990, 2005) käsittelevät kirjoissaan samantyyppisiä havaintoja tyttöjen ja naisten vähättelystä. Heikkoja ja huonoja piirteitä pidetään naismaisina, kun taas hyvien ja hyväksytyjen piirteiden ajatellaan olevan miessukupuoleen kuuluvia. Sanonnat, ”puhut kuin miehet” tai ”se oli miehen työ” ovat kaikille tuttuja. Jos miessanan tilalle sanontoihin vaihdettaisiin sana nainen, sanontojen sävy muuttuisi negatiiviseksi.

Uusikylän tutkimuksessa isä sanoo pojalleen hävityn jalkapallo-ottelun jälkeen. ” *Osa vielä pelaa kuin neidit, arasti ja pelokkaasti! Sinä olet yksi niistä!*”. Uusikylä käsittelee tutkimuksessaan myös naisten ja miesten eroja. Naiset ovat omaksumassa miesten maailmasta vallanhimon, ahneuden ja muut arvot, jotka yhdistetään tyyppillisesti mieheen. Onko naisten ”tunneäly” katoamassa, jonka mukaan naiset ymmärtäisivät enemmän ihmisyydestä kuin miehet. (Uusikylä 2002, 178–179.) Uusikylä määrittelee (Opettaja-lehti, 32/2005), että tunneälykkäällä ihmisellä on taito tunnistaa omia ja muiden tunteita. Hän pystyy hallitsemaan negatiivisia tunteitaan, kuten aggressiivisuutta ja vihaa. Hän osaa asettua toisen ihmisen asemaan ja käyttäytyy toisia kohtaan kunnioittavasti.

Yhdessä tutkimistamme kirjoista löytyi voimakasta tytön ylivaltaa. Tyttö dominoi herkkää poikaa ja nujersi hänen itsetuntoaan. Feminiininen hegemonia oli poikkeuksellista ja esiintyi ainoastaan tässä teoksessa ja saman kirjailijan jatkokirjoissa. Yleensä sankareina ovat pojat ja suurin osa koko kirjasarjan pääroolin saaneista on poikia. Olemme miettineet, edustaako tämän kirjan dominoiva tyttötyyppi tulevaisuuden uutta naisroolia. On havaittavissa, että nykyään tyttöjen kielenkäyttö ja esiintyminen voivat olla jopa rajumpaa kuin poikien. Kirjat heijastavat yleensä sen hetkisen yhteiskunnan elämää ja tapoja. Mainitsemamme kirja on uusimpia kirjasarjassa ilmestyneistä kirjoista. Sanomalehdessä oli keväällä 2006 uutisen, että kaksi teinityttöä pahoinpiteli bussipysäkillä kolmatta tyttöä. Avuksi rientänyttä ulkopuolista poikaa nämä nuoret naiset puukottivat jalkaan. Vielä parikymmentä vuotta sitten tapahtuma olisi ollut aivan käsittämätön.

Useat televisio-ohjelmat ja tietokonepelit viestittävät naisroolin muutoksesta. Jos suunta jatkuu samanlaisena, voidaan unohtaa hegemonisen maskuliniteetin käsite. Tasa-arvoa vaaditaan, mutta onko suunta oikea, jos tytöt haluavat omaksua hegemonisten poikien käyttäytymisen kielteisiä piirteitä.

Neljässä analysoimassamme kirjassa ja useissa koko sarjan kirjoissa nousi myös esille poikien ja miesten hegemoninen maskuliniteetti. Tämä ilmeni tyttöjen, naisten ja toisten poikien vähättelynä ja fyysisenä ja psyykkisenä kiusaamisena. Johtuuko poikien ja miesten ylivalta kuitenkin vain epävarmuudesta ja kyvyttömyydestä ilmaista pahaa oloaan muuten kuin heikompia alistamalla. Onko pojille opetettu muuta tapaa purkaa patoutuneita tunteitaan ja onko heiltä mennyt kyky tunnistaa niin omia kuin toisten tunteita. Poikakoodi voi myös pakottaa poikia toimimaan hegemonisesti esimerkiksi tyttöjä kohtaan. Monien hegemoniaan liittyvien käsitysten alkuperä jää selittämättä, sillä onhan yhteiskunta jo vuosisatojen ajan arvostanut miesmäisiä asioita korkeammalle kuin naismaisia. Analysoimamme kirjasarja on kaunokirjallisuutta ja siten fiktiota. Se heijastaa kuitenkin kirjailijoiden kautta kunkin ajan virtauksia. Niin kirjasarjassa kuin normaalissa elämässä näyttää perinteinen roolimalli vähitellen tasoittuvan. Silti hegemonista maskuliniteettiä esiintyy. Todellinen asenteenmuutos vienee sukupolvia. Kysymykseen, onko hegemoninen maskuliniteetti fakta vai fiktio, voisi vastata sen olevan molempia. Aika paljon näyttää vastaus riippuvan siitä, kumman sukupuolen edustaja kysymykseen vastaa ja kuinka stereotyyppisesti vastaaja ajattelee.

5.2 Kirja vai peli?

Yleisessä keskustelussa on oltu huolissaan lukuharrastuksen vähenemisestä. Etenkin poikien kiinnostus kirjojen lukemiseen on heikentynyt. Lukemisen rinnalle on tullut valtava määrä muuta ajanvietettä ja lapset valitsevat nykyään usein mieluummin pelit ja tietokoneet kuin kirjan. Muutama kymmenen vuotta sitten koulujen kirjastot etenkin maaseudulla olivat kylän tärkeitä kulttuuripaikkoja. Televisioiden tulo koteihin, puhumattakaan videoista ja tietokoneista, vähensivät yleistä lukuharrastusta. Pojat tarvitsevat enemmän toiminnallisuutta, että he jaksavat kiinnostua koulusta ja myös lukuharrastuksesta. Lukeminen vaatii keskittymistä ja pitkäjänteisyyttä. Lukeminen antaa mielihyvän tunnetta jo lukiessa. Todellisen palkinnon lukija saa kuitenkin vasta, kun kirja on luettu ja jonkin aikaa työstetty. Tietokonepeleissä palkinto on välitön. Tutkimuksen mukaan

pojilla on huomattavasti enemmän tietokoneita (12 prosenttiyksikköä) ja televisioita (17 prosenttiyksikköä) enemmän omissa huoneissaan kuin tytöillä. Tietotekniikka on mielletty alun pitäen enemmän maskuliiniseksi, jonka vuoksi on ymmärrettävää, että pojille on hankittu enemmän tekniikan välineitä. (Lehtimäki & Suoranta 2005, 193.)

Kun on tehty tutkimusta lasten pelikokemuksista, on havaittu lasten saavan pelatessaan mielihyvää, omanarvontuntoa ja pärjäämisen tunnetta. He ovat kokeneet viihtyvänsä ja rentoutuvansa. Mielenkiintoista on kuitenkin, että lapset sanoivat eläytyvänsä enemmän kirjoihin ja elokuvaan kuin pelien maailmaan. Pelit mahdollistavat toiminnallisen eläytymisen. Yhteinen tekeminen ja sosiaalinen vuorovaikutus korostuvat pelatessa. Pelien pelaaminen kuitenkin myös huolestuttaa kasvattajia, sillä liika pelaaminen voi aiheuttaa peliriippuvuutta. Tulee kouluvaikeuksia, riitoja kotona ja fyysisen kunnan heikkenemistä. Keskustellaan myös peliväkivallan vaikutuksesta lasten henkiseen hyvinvointiin. (Mäyrä & Heliö 2005, 123–124, 129–130.)

Sukupuolen ja lukemissinnostuksen välillä on yhteys. Sellaisista lapsista, jotka lukevat vähän tai ei ollenkaan, suurin osa on poikia. Poikien lukemisharrastus näyttää vähenevän myös iän myötä. Saanilahden tutkimuksen mukaan 15-vuotiaista pojista yli neljäsosa ei ollut lukenut yhtään kirjaa puolen vuoden aikana. 10-vuotiaista pojista oli noin puolet, jotka lukivat vähän (1–5 kirjaa). Yhteensä 10-vuotiaista pojista oli 60 % sellaisia, jotka lukivat vähän tai eivät lainkaan. 13-vuotiaista pojista oli vähän tai ei ollenkaan lukeneita yhteensä 80 % ja 15-vuotiaista pojista jo lähes 90 %. (Saanihahti 1999, 105.)

Sinkkonen (2005) on huolestunut tyttöjen ja poikien välillä olevasta suuresta lukutaidon erosta. Pojat olisi saatava innostumaan lukemisesta, mutta pakottaminen ei ole oikea keino lukemisharrastuksen lisäämiseen. Lukeminen pitäisi saada kiinnostavaksi ja tavoittelemisenarvoiseksi. Pojat pitävät projekteista ja kilpailemisesta ja näitä keinoja kannattaisi Sinkkosen mukaan käyttää. Kilpaileminen on tapahduttava kuitenkin aikuisen valvonnassa, eikä kaikesta tarvitse aina kilpailla. Kirjojen lukemista voidaan pitää yhtenä hyvänä väylänä hankkia rakennusaineita sukupuoli-identiteetin muodostamisessa Sinkkosen (2005, 168–169) mukaan ennen on puhuttu ”ahmimisiästä”, jolloin lapset lukivat paljon kaikenlaista kirjallisuutta. Latenssi-ikäiset ovat kiinnostuneita hyvydestä ja pahuudesta, rehellisyydestä ja petollisuudesta, oikeasta ja väärästä ja poikien suosi-

mien kirjojen juonikuviot ovat ennalta-arvattuja. Poikien lukemisen vähentymistä on selitetty osaksi myös tietokonepelien suurella suosiolla.

Amerikassa tehtyjen laajojen tutkimusten tuloksista, joissa on ollut mukana tuhansia lapsia, on havaittu pojilla olevan suuria vaikeuksia kirjoittamisessa ja lukemisessa. Nämä taidot ovat välttämättömiä, että voi toimia yhteiskunnassa. Luku- kirjoitustaito ovat ratkaisevan tärkeä koulumenestyksessä ja ne vaikuttavat koko elämään. Näiden taitojen puute aiheuttaa monenlaisia ongelmia. Suurin osa erityisluokan oppilaista on poikia, korkeakouluissa opiskelevien poikien määrä on vähentynyt dramaattisesti. Samoin akateemisille aloille valmistuneiden joukossa on yhä vähemmän poikia. (Pollac 1999, 257–258.)

On myös tehty tutkimus, miten lapset arvostavat eri viestimiä. Lasten piti valita arvostetuin viestin eli minkä viestimen rikkoutuminen olisi pahinta. 13–15-vuotiaista vain 1 % valitsi arvokkaimmaksi kirjan. Television rikkoutumista piti pahimpana noin 40 % 10–15-vuotiaista. Vain 3 % tutkimuksessa olleista lapsista olisi halunnut syntymäpäivälahjaksi kirjan. (Saanihahti 1999, 20–22.)

Poikien mieliharrastuksia kartoitettaessa tuli ilmi, että pojat pitävät liikuntapeleistä, uinnista, pyöräilystä, kamppailulajeista ja yleensä liikunnallisesta toiminnasta. Kyselyyn osallistui 945 lasta, joista vain 14 poikaa ilmoitti mieliharrastukseksi lukemisen ja kirjoittamisen. (Suoranta, Lehtimäki & Hakulinen 2001, 99.)

1990-luvulla tehdyn tutkimuksen mukaan tytöt ja pojat lukevat vähän, koska muut harrastukset vievät aikaa. Perusteluiksi vähäiselle lukuharrastukselle esitettiin syytä, että vastaajat olivat mieluummin ihmisten kanssa kuin lukivat heistä. Tutkimuksessa olleet 11–12-vuotiaat pojat sanoivat vähäisen lukuharrastuksen syyksi seuraavia asioita: lukeminen on pitkäväteistä, kirjat eivät kiinnosta, kyllästynyt lukemiseen jo koulussa ja kirjat ovat hölynpölyä. Poikien lukuharrastusta on vähentänyt myös heikko lukutaito. 14–15-vuotiaat pojat mainitsivat myös, että vain kirjatoukat lukevat. Tytöt mainitsivat vähäisen lukemisen syyksi muut harrastukset ja koulunkäynnin, seuraavaksi vaikutti motivaation puute. (Saarinen & Korhonen 1997, 143–144.)

Saarinen ja Korhonen (1997, 189–192) ovat etsineet tutkimuksissaan myös muita syitä, miksi pojat lukevat vähän juuri kaunokirjallisuutta. On arveltu, että pojat eivät

ymmärrä kaunokirjallisten teosten sisältöä. Pojat eivät välttämättä tiedä, mitä vertaukset tarkoittavat. Heillä ei ole tarpeeksi keskittymiskykyä tai kirja voi olla heistä liian pitkä ja kirjojen lauserakenteet voidaan kokea vaikeina. Pojat voivat myös pitkästyä, jos kirjassa on pohdintoja ja ajatusten erittelyä. Poikien idolit, kuten urheilijat eivät useinkaan lue kirjoja. Nuoria, etenkin poikia kiinnostaakin enemmän sarjakuvat kuin kaunokirjallisuus. Monet nuoret lukevat myös mielellään lehtiä, jotka kertovat heidän omasta maailmastaan.

Tietoverkot ovat vieneet aikaa ja kiinnostusta lukemiselta. Lukemisesta haetaan jännitystä, rentoutusta, pakoa arjesta ja tietoa. Tietoverkot tarjoavat myös tällaista ajanvietettä ja lisäksi keskustelufoorumiksi koko maailman. Saarinen ja Korkiakangas pohtivat myös, opettavatko tietoverkot kriittisyyteen enemmän kuin kirjat ja lehdet. Tietoverkkojen käyttäjät tietävät, että kuka tahansa voi lähettää niihin kontrolloimattomia tekstejä. Tietoverkkojen suosio voi perustua osaltaan siihenkin, että niiden lukeminen muistuttaa lehtien selailua. Teksti ei ole yhtenäistä ja kuvien osuus on suuri.

Koulumme kirjailijavieraana ollut lastenkirjailija 41-vuotias Vesa Löhönen (henkilökohtainen tiedote 6.4.2006) kertoi kirjailijanuransa alkaneen siitä, kun hän oli lukenut kahdelle alakouluikäiselle pojalleen kirjoja. Hän oli havainnut, että mielenkiintoisia kirjoja ei ollut. Tarjolla olevat kirjat eivät kolahtaneet häneen, eikä hän uskonut poikiensa saavan niistä sitä, mitä hän kirjoilta odotti. Tavanomaisuus ei kirjailijan mielestä välttämättä kiinnosta, vaan kirjoissa olisi oltava jotain mielenkiintoista.

Löhönen kirjoittaa lähinnä pojista ja isistä. Hän kertoi haluavansa murtaa myyttiä, että pojan ja miehen on oltava sankari. Hän vastustaa myös urheilun liiallista ihannointia. Esimerkkinä Löhönen mainitsi jääkiekon ylettömän palvonnan. Kirjailijan isähahmot saavat olla reppanoita, joiden ei tarvitse osata kaikkea ja epätäydelliset isät voivat vaikka itkeä pillittää. Omasta kirjailijan urastaan Löhönen kertoi, että miesporukoissa loruja ja lastenkirjoja kirjoittava mies on edelleen kummajainen. Hän haluaa omalla esimerkillään kuitenkin osoittaa, että mies voi olla herkkä ja hän saa osoittaa tunteitaan. Kouluvierailut voivat rohkaista myös poikia kirjoittamaan ja lukemaan. Löhönen olikin huolissaan poikien vähentyneestä lukuharrastuksesta ja hän haluaa kannustaa poikia valitsemaan pelien sijaan ainakin välillä kirjan.

5.3 Lukemisen merkitys

Lukemisharrastus alkaa kehittyä jo hyvin varhain. Jos lapsi saa mieluisia kokemuksia lukemisharrastuksesta jo kotona, päiväkodissa ja myöhemmin koulussa, hän innostuu kirjojen maailmasta. Lapset lukevat myöhemmin samoja kirjoja, joita vanhemmat ja opettajat ovat lukeneet heille. Lasten kiinnostusta kirjoihin lisää sosiaalinen vuorovaikutus, kun kirjoista keskustellaan aikuisten ja ikätovereiden kanssa. Kirjojen saatavuus ja omat kirjat motivoivat lukemaan. Motivaation kannalta on myös tärkeää, että lapsi saa valita itse luettavat kirjat, vaikkakin aikuisen avustamana. (Saarinen & Korhonen 1997, 181–182.)

Miellyttävälle lukutapahtumalle on tyypillistä, että se on keskittyvää toimintaa. Keskitymiseen vaikuttavat tekstin kiinnostavuus ja ymmärrettävyys. Lapsi voi kokea voimakkaita tunteita, jotka lukemisen jälkeen saattavat johtaa luovaan toimintaan. Kokemukset säilötään mieleen ja käytetään sopivassa tilanteessa. Kun lapsi lukee, perimmäisenä pohjavirtana on ajattelu. Lapselta ei kannata kysyä heti lukemisen jälkeen, että pitikö hän kirjasta. Lapselle on annettava aikaa työstää lukemaansa. (Puranen 1997, 31.)

Kirjoja lukiessa tapahtuu myös sosiaalista oppimista. Kirja opettaa ja antaa malleja tytöille ja pojille, miten voi selviytyä elämän ongelmatilanteista. Lukija voi jäljitellä käyttäytymismuotoja. Kirja voi vaikuttaa positiivisesti minäkuvan muodostumiseen ja itsearvostukseen. Minäkuva voi parantua ja kirjoista saa mallia, miten missäkin elämän tilanteessa on tapana käyttäytyä tai pukeutua. Nuori tuntee olonsa varmemmaksi, kun hän on tutustunut erilaisiin tilanteisiin lukemisen avulla. Positiivinen viesti on, että muilla voi olla samanlaisia ongelmia kuin itsellä. Lukeminen opettaa tarkkailemaan, erittelemään ja verbalisoimaan tunteita. (Saarinen & Korhonen 1997, 31–32.)

Kirjalla on suuri arvo sukupuoli-identiteetin muodostumiselle. Kirjasta poika niin kuin tyttökin saavat mallia, miten tytöt ja pojat toimivat eri tilanteissa ja voivat samaistua omaan sukupuoleensa. Kirjat voivat myös vahvistaa perinteisiä malleja miehen ja naisen rooleista. Esimerkiksi kantelu mielletään feministiseksi piirteeksi. Kirjojen maailmassa poika ei välttämättä kerro, jos häntä kiusataan. Sukupolvien takainen periaate on, että mies ei itke eikä näytä helposti tunteitaan.

Väkivaltainen käyttäytyminen on yleensä poikien ongelma. Keltinkangas-Järvinen on havainnut, että kirjojen väkivalta ei vaikuta lapseen samalla tavalla kuin television tai videoiden väkivalta. Television ja videoiden väkivalta on suoraa toimintaa ja lapselle jäävät teot mieleen. Rangaistus tulee yleensä vasta lopuksi, jolloin lapsi ei yhdistä rangaistusta ja tapahtumia toisiinsa. Rangaistus ei välttämättä aiheuta kielteistä suhtautumista väkivaltaan. Jos rangaistus on tarpeeksi epämiellyttävä, se voi ehkäistä väkivallan matkimista. Jonkin verran on myös apua, jos vanhemmat katsovat ohjelmia yhdessä lapsen kanssa ja tekevät selväksi etteivät hyväksy väkivaltaa. Aggressiivisuutta ei voi purkaa katselemalla väkivaltaisia ohjelmia ja aggressiivisten ohjelmien katsominen usein lisää väkivaltaista käyttäytymistä. Psykkisesti häiriintyneille lapsille väkivalta voi olla suora toimintamalli. On tutkittu, että runsas väkivaltaisten ohjelmien katsominen lisää aggressiivista käyttäytymistä jopa puolesta kahteen vuoteen vielä ohjelmien katsomisen jälkeen. Pienellä lapsella (8 vuotta) väkivaltaiset filmit aiheuttivat aggressiivista käyttäytymistä vielä 10 vuoden päästä. Lukiessa mielikuvat tulevat itsestä eikä ulkoapäin ja lapsi voi puolustusmekanismien avulla käsitellä väkivaltakohtauksia. Kirjojen esitys on kielellistä ja lapsi kiinnittää huomiota siihen, mitä sanotaan. Satujen väkivalta ei myöskään vahingoita lasta, sillä lapsi erottaa sadussa paremmin fantasian ja todellisuuden. (Keltinkangas-Järvinen 1994, 192–199.)

Suomalainen tutkija Linna (1999, 16–17) pitää tärkeänä konstruktivistisen oppimiskäsityksen liittämistä kirjallisuuden opetukseen. Linnan mukaan lapsi on perusolemukseltaan aktiivinen ja utelias, joka etsii tietoa itsestään ja ympäristöstään. Hän tähtää tavoitteisiin ja odottaa palautetta. Linnan mukaan lukemisen- ja kirjoittamisen opetuksessa on otettava huomioon, että aiemmin opittua tietoa käytetään avuksi uuden opettelussa. Oppiminen on oppijan oman toiminnan avulla tapahtuvaa ja samoja asioita voidaan käsitellä eri tavoin. Sosiaalinen vuorovaikutus on tärkeää ja muut aiheeseen läheisesti liittyvät ainekset ovat tärkeitä. Parhaat tulokset saadaan vuorovaikutuksessa aikuisten ja toisten lasten kanssa eli kun opetettavat asiat liittyvät jokapäiväiseen sosiaaliseen ja kulttuuriin kanssakäymiseen. Eriksonin teoria tukee konstruktivistista lähestymistapaa kirjallisuudenopetuksessa. Näin voidaan tarjota oppilaille uusia onnistumisen ja pystyvyyden kokemuksia.

Lukemisharrastukseen voi vaikuttaa myös se, että lukeminen, kirjoittaminen ja yleensä taideharrastukset voidaan kokea feminiiniseksi alueeksi. Poikien maailmassa lukevaa

poikaa ei arvosteta kovin korkealle. Kirjallisuudessa lukemisesta pitävää poikaa kuvailaan hinteläksi, rillipäiseksi ja araksi pojaksi, joka ei tosimpien toiminnassa pärjää. Lukeva poika voi saada myös nimityksiä, kuten nörtti tai lukutoukka. Nörtillä kyllä voidaan tarkoittaa myös paljon tietokonetta harrastavaa poikaa. Tällainen poika voi myös joutua kiusatuksi, eikä hänellä ole välttämättä kavereita.

5.4 Pojat lukijoina

Halusimme kartoittaa poikien lukukokemuksia. Annoimme heille luettavaksi yhden kirjan *Kuinka etana jarruttaa*, joka on yksi tutkimistamme kirjoista. Kysely poikien lukukokemuksista tehtiin loka- ja marraskuun aikana 2005. Lukijat valittiin keskisuurta peruskoulusta. Valituksi tulivat kaksi neljättä luokkaa. Lupasimme kirjapalkinnon ja pienet lohdutuspalkinnot lukemiseen osallistuville pojille. Ne pojat, jotka halusivat osallistua, allekirjoittivat henkilökohtaisen lupa-anomuksen (liite 7) ja saivat samalla vanhemmille tarkoitettua anomuksen kotiin vietäväksi. Vanhemmat antoivat vielä luvan käyttää lastensa vastauksia tutkimuksessamme (liite 8).

Toisen luokan kymmenestä pojasta kuusi halusi lukea kirjan. Opettajan arvion mukaan yksi pojista, joka ei osallistunut, olisi taitojensa puolesta voinut hyvin tulla mukaan, mutta hän on hyvin laiska lukemaan. Myöhemmin opettaja oli havainnut pojan katu-keen, ettei hän osallistunut, mutta päätöstä oli vaikea enää muuttaa. Kahdelle pojalle kirjan lukeminen olisi ollut opettajan arvion mukaan liian suuri urakka, sillä heidän lukutaitonsa on huono. Nämä pojat eivät halunneet lukea ylimääräistä, kun ei ollut pakko. Neljäs lukemaan haluton poika lukee paljon sarjakuvia, mutta ei pidä kirjoista. Syyksi opettaja arveli kirjan lukemiseen vaadittavan pitkäjänteisyyden puutteen.

Opettaja kertoi luokkansa jakautuvan rauhallisiin ja paljon liikuntaa tarvitseviin vilkkaisiin poikiin. Kirjan lukemaan lupautuneissa pojissa oli sekä vilkkaita että rauhallisia poikia. Lukuinnostus oli hyvä ja pojat olivat halunneet keskustella opettajansa kanssa kirjan tapahtumista. Yksi pojista oli myös huolehtinut, miten meidän tutkijoiden valmistumisen käy, elleivät he osallistu kirjan lukemiseen. Tämän luokan pojat näyttivät haluavan osallistua itse lukemisen vuoksi ja opettajan huomion mukaan palkinnoilla ei näyttänyt olevan mainittavaa merkitystä. Kun kirjat oli luettu ja kyselylomakkeet (liite 9) palautettu, eivät pojat olleet kyselleet palkintoa.

Kun toinen tutkija vieraili rinnakkaisluokassa, ei opettaja ollut läsnä, sillä hän oli pyydettyä tyttöjen kanssa kirjastossa. Näin tutkija saattoi lähestyä poikia ilman ulkopuolisia vaikutteita. Ilmapiiri luokassa oli levoton ja pojat eivät ulkoisesti suhtautuneet kovinkaan kunnioittavasti vieraaseen aikuiseen. Tutkija havaitsi poikien keskustelevan keskenään, alkavatko he yhteistyöhön tutkijan kanssa vai eivät. Lopulta yhä useampi poika päätti osallistua ja vain yksi pojista kieltäytyi. Luokan yhdeksästä pojasta kahdeksan halusi lukea kirjan ja he täyttivät lupa-anomuksen (liite 7). Myös huoltajat antoivat suostumuksensa tutkimuksen tekoon (liite 8). Opettaja kertoi yhden lukemisesta kieltäytyneen pojan olevan heikon lukijan ja tämä vaikutti varmaan lukuinnostukseen. Tämän luokan pojilla oli opettajan kertoman mukaan tiivis porukkahenki ja kaikki pojat harrasivat urheilua ja olivat siinä taitavia. Osa pojista kävi vapaa-aikanaan myös säännöllisesti pelaamassa ja ottelemassa. Luokan oppilaista neljä luki kirjan suhteellisen lyhyessä ajassa, mutta kahdelle pojalle urakka oli melkoinen. Opettaja sanoikin, että on mielenkiintoista nähdä saavatko pojat kirjan luettua. Yhteishenki kannusti kuitenkin poikia lukemaan, eivätkä he halunneet antaa periksi.

Luettavan kirjan mukana annettiin myös kyselylomake (liite 9), jonka pojat saivat täyttää itsenäisesti heti, kun kirja oli luettu. Osa pojista luki kirjan noin viikossa, mutta osa tarvitsi pidennetyn lukuajan. Yhtä poikaa opettaja oli joutunut auttamaan kyselylomakkeen täyttämässä. Poika ei ollut ymmärtänyt lomakkeen kysymystä, jossa täytyi miettiä, voisiko kirja olla totta vai ei.

Kokosimme poikien antamat vastaukset kysymysten mukaiseen järjestykseen ja järjestimme vastaukset kielteisten ja myönteisten kommenttien mukaan (liitteet 10, 11 ja 12). Tämän jälkeen teimme yhteenvetoja vastauksista. Poikien vastaukset olivat melko lyhyitä ja kömpelöitä, mutta he olivat uhranneet aikaansa vastaamalla ainakin jotenkin kaikkiin kysymyksiin. Useimmat vastaukset olivat myönteisiä ja Kuinka etana jarruttaa -kirjasta oli pidetty. Muutama kielteinen kommentti löytyi ja näistä vastauksista ei voinut löytää empaattista ajattelua.

Kyselylomakkeen ensimmäiseen kysymykseen (liite 9), kuinka moni oli aikaisemmin lukenut Vihreä Varis -kirjasarjan kirjoja, vastasi kolmesta kieltävästi ja vain yksi oli lukenut sarjan kirjoja aikaisemmin. Toiseen kysymykseen (liite 9): Kuinka moni oli

pitänyt *Kuinka etana jarruttaa* -kirjasta, kaksitoista poikaa vastasi pitäneensä kirjasta ja kaksi ei pitänyt.

Kirjasta pitävien poikien mielestä Eetulle sattuvat jännittävät tapahtumat ja kommellukset olivat mielenkiintoisia. Pojat pitivät myös kirjan huumorista. Myönteiset kommentit kertovat, että ilmeisesti pojat olivat pystyneet eläytymään kirjan päähenkilöön ja niihin vaikeuksiin, mitä hän joutui kohtaamaan. Eskola (1982, 183–185) esittelee Jaussin (1974) vuorovaikutusmallin sympaattisen samaistumisen ja luettu kirja tarjoaa mahdollisuuden samaistua tähän malliin. Jaussin sympaattinen samaistumismalli kuvaa sankarin arkisena ja epätäydellisenä ja lukija voi tuntea sääliä ja myötätuntoa. Onnellinen loppuratkaisu antaa uskoa siihen, että epäonnistumisista voidaan selvitä ja päästä vaikeuksien kautta voittoon. Kyselyssä tuli esille myös, että kirjan kuvat todettiin hyviksi. Ilmeisesti kuvat toivat vaihtelua ja saattoivat olla tukena heikoimmille lukijoille tekstin ymmärtämisessä.

Kaksi poikaa ei pitänyt kirjasta ja heidän kommenttinsa paljastavat hyvin stereotyyppistä ajattelua. Toinen pojista halveksi sydäntyynyn viemistä tytölle syntymäpäivälahjaksi. Tämä poika ilmeisesti oli ottanut samaistumismallia kirjan pojista, jotka halveksivat tyttöjä. Toinen pojista taas näyttää samaistuvan kirjan antamaan malliin pojista, jotka arvostavat urheilua ja suorittamista. Hän toteaa kirjan päähenkilöstä vähättelevään sävyyn ”*koska se oli semmonen että se eetu ei osannut mitään*” (poika 7, liite 10). Tämä poika ei näyttänyt tuntevan empatiaa, eikä hänen mielestään ollut mukavaa lukea päähenkilön ahdingosta.

Kolmannella kysymyksellä (liite 9) halusimme selvittää, millaisen mallin Eetu antoi pojille ja miten pojat suhtautuvat poikaan, joka ei ole ihannepojan kaltainen. Kirjailija on halunnut antaa kuvan pojasta, jolla on paljon vaikeuksia. Hitauden ja kömpelyyden lisäksi Eetu on huono lukemaan, hänellä ei ole isää ja äitikin on kiireinen. Eetu joutuu selviytymään arkielämän tilanteista usein omin avuin ennen kuin kirjan turvallinen pappahmo tulee Eetun elämään auttajaksi ja lohduttajaksi. Yleensä poikien vastauksista kuvastuu sääli ja empatia. ”*Eetu on hauska, hidas, mutta viisas poika*” (poika 9, liite 11). Pojat arvostavat myös sitä, että Eetusta tulee lopussa sankari ja kirja antaa mallia siitä, että myös hyljeksitty, epämiehekäs ja arka poika voi tehdä merkittäviä tekoja.

Kirjailija on kuvannut Eetun isättömänä ja kirjassa ei puhuta isästä mitään. Lukija ei saa tietää, onko isä kuollut vai ovatko vanhemmat eronneet. Kirja antaa kuvan hävinneestä isästä, mutta Eetu ei kertaakaan mainitse kaipaavansa isää. Isän olemassaolo helpottaisi kuitenkin Eetun arkielämää. Isättömyys on vaikeaa juuri Eetun ikäiselle pojalle. Kirjan näkymätön isä antaa kuvan välinpitämättömästä isästä.

Kyselyyn osallistuneet pojat suhtautuivat pappaan (liite 9) yhtä lukuun ottamatta positiivisesti ja he pitivät papan antamasta kiltistä, auttavaisesta ja ystävällisestä miehenkuvasta. Papan kertojan taitoja myös arvostettiin. Pappa edusti myös miestä, jolla on aikaa kuunnella ja jolla on hyviä neuvoja pienelle pojalle. Hänellä oli myös auktoriteettia, jota kirjan häirikköpojatkin kunnioittivat. Ilmeisesti pappa sai arvostusta, sillä hän oli aikanaan harrastanut hyvin miehekkäitä asioita. Hän oli laskenut koskia, kalastanut ja syötänyt karhuille pannukakkuja. Pappa antaa kuvan miehestä, joka on ollut rohkea ja pysyvä. Eetukin sai arvostusta, kun hän oli arvostetun papan kaveri. Papan kiireettömyys miellytti lukijoita ja myös hänestä huokuva elämänviisaus. Kielteinen kommentti papasta ”*Pappa oli liian rento*” (poika 5, liite 12) kuvastaa nykyajan kielenkäyttöä. Yleensä rento tarkoittaa positiivista piirrettä poikakulttuurissa ja vastakohtana lienee nipottava, mamis tai nörttipoika. Papan rentous oli kuitenkin yhden pojan mielestä liiallista.

Useimmat pojat pitivät kirjan tapahtumia (liite 9) todenmukaisina. Kirjan tapahtumissa ei nähty olevan mitään epätodellista. ”*Kirja voisi olla totta koska se ei ole mikään hirviöjuttu*” (poika 3, liite 13). Pojat liittävätkin ihmeet ja oudot otukset mielikuvitusmaailmaan ja tässä kirjassa ei heidän mielestään ollut sellaista. Kaksi poikaa ei pitänyt kirjan tapahtumia kokonaan todellisina. Toinen poika arveli, ettei Eetun kiusaaminen olisi voinut jatkua niin kauan, sillä opettaja olisi huomannut kyllä kiusaamisen. Toinen poika oli puolestaan epäillyt, että papan kertomukset valtavista lumimääristä Kanadassa eivät voineet olla totta. ”*koska se pappa sano että kanadassa on muka ollu niin paljo lunta että taloki ollu peitossa*” (poika 7, liite 13).

Yleisesti kirja miellytti poikia ja he pystyivät eläytymään päähenkilön ongelmiin. Kielteisiä kommentteja antoi viisi poikaa. Kirjan lukeminen oli suuri ponnistus joillekin pojille. Pojat jaksoivat kuitenkin lukea kirjan, koska ryhmä päätti yhdessä osallistua.

Havaitsimme, että ryhmän merkitys on suuri ja voi kannustaa hyviin suorituksiin. Toisaalta ryhmä voi ohjata poikaa myös huonojen asioiden pariin.

Uskomme lukemisen positiiviseen vaikutukseen sukupuoli-identiteetin kehittymiselle. Pojat saavat kirjoista mallia, miten toimia elämän eri tilanteissa ja tyttöjen maailmakin voi avautua eri tavalla lukemisen kautta. Kirjat ovat turvallinen tapa työstää tunteita ja kokemuksia. Niiden tarjoamat ongelmaratkaisumallit voivat olla sovellettavissa todelliseen elämään. Kirjat voivat ohjata empaattiseen suhtautumiseen erilaisuutta kohtaan. Ne opettavat myös välittämään ja huomioimaan toisia ihmisiä.

6 TUTKIMUKSEN ARVIOINTI JA LUOTETTAVUUS

Olemme tehneet tutkimustamme prosessiluonteisesti. Aluksi keskustelimme perusteellisesti tutkimusaiheestamme ja paneuduimme siihen liittyvään kirjallisuuteen. Näin meille muodostui vahva perusta, jonka avulla olemme tutkineet pojan kasvua mieheksi. Olemme perehtyneet Vihreä Varis -kirjasarjaan ja perusteellisesti viiteen analysoitavaan kirjaan. Kirjojen avulla olemme peilanneet pojan kehitystä ja siitä muodostunutta mieskuvaa tutkimastamme aiheesta.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta pohdittaessa on tärkeää tuoda esille koko tutkimuksen ajan tutkimuksen prosessiluonne. Tutkijan on hyvä selvittää, mitkä oletukset ovat ohjanneet aineiston keräämistä. Jos tutkimuksen lähtökohtana on käsitteellistä tutkittavaa ilmiötä ja tutkimuksen kuluessa jotkut käsitteet tai näkökulmat nousevat voimakkaasti esille, on luotettavuuden varmistamiseksi tarkasteltava näiden näkökulmien esiin nostamia ilmiöitä. Tutkimusraporttia voidaan pitää myös luotettavuuden kannalta tärkeänä, sillä se on tutkijan tulkinnallinen konstruktio. Tutkija tekee aina tulkintoja raportoidessaan ja toinen tutkija voisi luokitella samaa aineistoa eri tavalla ja painottaa aineistosta jotain toisia puolia. (Kiviniemi 2001, 81–82.)

Alkuperäinen teksti on muokkautunut ja tiivistynyt aina uudelleen, kun olemme perehtyneet aiheeseen. Kun tutkimus oli saanut ensimmäisen koko tutkimusta käsittävän version, palasimme tutkimuksen alkuun uudelleen ja syventyneen ymmärryksen avulla teoriaosuuskin avautui uudella tavalla. Olemme näin pystyneet peilaamaan omia tutkimustuloksia aikaisempiin tutkimustuloksiin. Hegemonisen maskuliniteetin -käsite on avautunut tutkimuksen myötä uudella tavalla. Miesten ylivaltaa ei voida selittää yksioikoisesti. Ylivalta voi lähemmässä tarkastelussa osoittautua kovettumisen tulokseksi ja heikkouden salaamiseksi. Poikakoodi näyttää määräävän yllättävän voimakkaasti poikien elämää. Tutkimuksessa ilmeni, että pojat kaipasivat suuresti isän läheisyyttä ja huomiota ja tunteiden näyttäminen oli pojille vaikeaa. Jouduimme tutkimuksessa paneutumaan näihin asioihin odotettua enemmän.

Tutkimuksen tekeminen on edennyt johdonmukaisesti. Laajan teoriaosuuden jälkeen paneuduimme tutkimustehtävään lukemalla Vihreä Varis -kirjoja. Kirjasarja on antanut tutkimukseemme lisää syvyyttä. Tutkimukseen valittujen viiden kirjan lisäksi olemme tutustuneet koko Vihreä Varis -kirjasarjaan ja saaneet näin laajempaa pohjaa syventyä tämän sarjan kirjojen maailmaan. Sarjan kirjat ovat myös teemoiteltu ja tämä on antanut mahdollisuuden valita tutkimukseen aiheiltaan mahdollisimman erityyppisiä kirjoja. Aloitimme kirjojen tekstianalyysin sen jälkeen, kun kirjat olivat teemoiteltu ja valitut kirjat luettu useaan kertaan. Tutkimukseen valitut kirjat ovat eri vuosikymmeniltä ja ne antoivat riittävän kuvan sarjan kirjoista. Valituista kirjoista kolme on naiskirjailijan ja kaksi mieskirjailijan kirjoittamia teoksia. Näin molempien sukupuolten ajatukset ja näkemykset mieskuvasta tulivat esille. Lisäksi oman elämämme tapahtumat ja opettajan työssä saadut kokemukset auttavat havaitsemaan tutkimuksen kannalta tärkeät asiat tutkittavista kirjoista.

Olemme selittäneet tutkimuksen edessä tarkasti kirjojen analysoinnin kulun ja samoin poikien lukukokemuksen suorittamisen. Lukukokemuksesta laadimme 14 pojalle kyselyn. Tutkimukseen osallistuneet pojat osallistuivat tutkimukseen vapaaehtoisesti. Pojat oli valittu keskisuuren koulun neljäsluokkalaisista ja tutkimuksen tulokset analysoimme kategorioiden avulla narratiivisesti. Kategoriat on luokiteltu myönteisten ja kielteisten vastausten perusteella ja lukija voi tehdä niistä myös omat johtopäätöksensä. Lukukokemukseen osallistuvien poikien määrä ei ollut suuri, mutta tämäkin tutkimuksen osio antoi meille lisätietoa poikien lukutaidosta, lukuinnostuksesta ja heidän suhtautumisestaan luetun kirjan antamiin mieskuviin. Tutkimuksen lukukokemuksen eettisyysvaatimukset on huomioitu, sillä osallistuvien poikien henkilöllisyys ei tutkimuksesta paljastu ja olemme hankkineet vaadittavat tutkimusluvut.

Olemme muodostaneet käsitteitä tutkittavista kirjoista. Käsitteitä on tarkasteltu ja luokiteltu aina syvällisemmin ja lopulta olemme yhdistäneet käsitteitä ja pyrkineet kunkin käsitteen ytimeen. Lukija on voinut seurata tarkasti, miten tutkimus on edennyt ja hän voi arvioida tulkintojamme ja johtopäätöksiämme. Luokittelu on edennyt yksityisestä yleiseen: alaluokka, yläluokka, pääluokka ja yhdistävä luokka. Tutkijoina olemme halunneet varoa, ettemme ottaisi analysoitavista kirjoista vain ennako-odotustemme mukaisia asioita. Sokeutumisen vaara on olemassa, mutta kun tämän tiedostaa, voi siihen vaikuttaa. Kun olemme irrottaneet pelkistettyjä lauseita kontekstistaan, olemme myös

tiedostaneet valikoimisen vaikeuden. Olemme kuitenkin lukeneet kirjat useaan kertaan ja keskustelleet perusteellisesti kirjojen sisällöstä, joten lauseiden irrottaminen ei ole muuttanut niiden sanomaa. Olemme kokeneet poikien ja miesten maailmaan kuuluvat asiat tärkeiksi ja läheisiksi. Toisaalta kovin tuttua ja läheistä aihetta voi olla vaikea lähestyä objektiivisesti. Omat uskomukset, käsitykset ja kokemukset ohjaavat tutkijan havaintoja. Toisaalta jo omaksutut käsitykset ja kokemukset voivat tutkimuksen kuluessa muuttua ja syventyä. Tutkijan on helpompi analysoida toisia, jos hän on pystynyt hahmottamaan itselleen oman käsityksensä maailmasta ja vastaamaan kysymykseen, kuka minä olen.

Tutkimuksen luotettavuutta on lisännyt myös, että olemme tietoisesti vältäneet ylitulkitsemista. Olemme kirjoittaneet tekstejä yhdessä ja erikseen. Olemme havainneet, että kaksi tutkijaa voi käsitellä asioita monipuolisemmin ja luotettavammin ja täydentää toinen toistaan. Toinen voi havaita sellaisia seikkoja, jotka toiselta voisivat jäädä huomaamatta. Yhdessä tehtyyn tutkimukseen olemme sitoutuneet paremmin, sillä on otettava huomioon yhteinen tavoite.

Varto pitää laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa tärkeänä, että tutkimuksesta on pystytty poistamaan satunnaiset ja epäolennaiset tekijät. Jos tutkijan arviointiperusteet ovat riittävät ja tutkimus etenee menetelmällisesti johdonmukaisesti, satunnaiset ja epäolennaiset piirteet paljastuvat tutkimuksen edetessä. Jos aineistonhankinnassa on sattunut virheitä, jotka vaikuttavat luotettavuuden heikkenemiseen, on tutkijan korjattava virheet uudella aineistonhankinnalla. (Varto 1992, 103.)

Vaikka laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnista ei ole yksiselitteisiä ohjeita, pidetään tutkimuksen johdonmukaisuutta eli koherenssia tärkeänä. On määritelty erilaisia kriteerejä, joiden täyttäminen lisää tutkimuksen luotettavuutta, mutta määriteltyjen kohteiden pitää olla myös suhteessa toisiinsa. Tutkijan on selvitettävä itselleen, mitä hän on tutkimassa ja miksi. Tutkijan on oltava sitoutunut omaan tutkimukseensa eli tutkijan on mietittävä, miksi tutkimus on tärkeä. Omat lähtötilanteen oletukset on tiedostettava ja osattava selittää, jos ajatukset ovat muuttuneet. On myös selvitettävä, miten aineistonkeruu on tapahtunut ja siinä esiin tulleet mahdolliset ongelmat. Tutkijan on lisäksi perusteltava, miten tutkimuksen tiedonantajat on valittu ja hänen on huolehdittava, että

tiedonantajien henkilöllisyys ei paljastu esimerkiksi asuinpaikkakunnan tai ammatin mukaan. Tutkimuksessa on myös kerrottava tutkimuksen aikataulu eli kesto. On tultava selville, miten päästiin tuloksiin ja minkä perusteella tehtiin johtopäätökset eli miten aineiston analyysi tapahtui. Tutkijan on arvioitava tutkimuksen luotettavuus ja huolehdittava, että tutkimus on eettisesti hyväksyttävä. Hänen on kerrottava, miten aineisto on koottu ja analysoitu. Tutkijan on siis annettava lukijalle riittävästi tietoa, miten hän on tehnyt tutkimuksensa, että lukijat pystyvät arviomaan tuloksia. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 135, 138.)

Tutkimuksen raportointi on osa tutkimustyötä ja raportista on selvittävä, miten vastaava tutkimus olisi mahdollista tehdä uudelleen. Laadullisen tutkimuksessa tutkimuskohteet ovat ainutkertaisia, joten täydellistä vastaavuutta ei ole mahdollista saavuttaa. Kontrollitutkimuksia voidaan kuitenkin suorittaa, jolloin yritetään noudattaa aikaisemman tutkimuksen tutkimustapaa, tulkintaa ja yleistämistä ja samalla oletetaan lähtökohdat suunnilleen samankaltaisiksi. Tällä tavalla pyritään osoittamaan aikaisemman tutkimuksen luotettavuus. Raportoinnissa on tärkeää selittää ja paljastaa tutkijan esiymmärrys, jotta voidaan seurata, kuinka hänen ymmärryksensä on edistynyt tutkimuksen kuluessa. Raportissa on tultava ilmi myös tapa, jolla tutkija on tulkinnut tutkimuskohteensa ja merkitysyhteydet. Myös tutkimuksen ulkoiset tekijät eli missä tutkimus on suoritettu, on selvittävä tutkimuksesta. Tutkimuksen tutkimuksellista kulkua on selitettävä koko tutkimuksen ajan eli kuinka esioletuksista edetään uudelleen ymmärtämiseen ja kuinka menetelmiä korjataan ja täsmennetään. Tällä tavalla päästään yleistämiseen ja teoria muodostamiseen. (Varto 1992, 111–114.)

Analyysiä on kyettävä arviomaan niin, että lukija pystyy annettujen edellytysten avulla hyväksymään tutkijan tulkinnat tai riitauttamaan ne. Analyysin toistettavuus edellyttää niin yksiselitteisiä luokittelu- ja tulkintasääntöjä, että niitä soveltamalla toinen tutkija päätyy samoihin tuloksiin. Tutkimuksen lukijalle on myös annettava tarkka kuvaus teknisistä ja ajatusoperaatioista, jotka ovat johtaneet tutkimuksen tuloksiin. (Mäkelä 1992, 53, 59.)

Olemme myös tietoisesti pyrkineet siirtämään omat stereotyyppiset ajatuksemme syrjään, kun olemme ottaneet tutkituista kirjoista tekstinäytteet ja analysoineet niitä. Samoin poikien lukukokemusten analysoinnissa olemme pyrkineet näkemään poikien lu-

kukokemukset sellaisena kuin ne ilmenevät. Olemme saman kulttuurin kasvatteja kuin kirjan kirjoittaneet kirjailijat ja kirjan lukeneet pojatkin, joten emme voi irrottautua siitä situaatiosta jossa elämme. Omien ajatusten tiedostaminen eli piiloisten käsitysten esille-tuominen on kuitenkin lisännyt tutkimuksen luotettavuutta. Toivomme, että tutkimuksemme saa myös muita kasvattajia miettimään omia stereotyyppisiä ajatusmallejaan. Tutkimus on mielestämme tärkeä, sillä poikien paha olo ja syrjäytyminen ovat vain lisääntyneet. Pojilla on yhä enemmän vaikeuksia koulunkäynnissä ja he hakeutuvat jatko-opintoihin harvemmin kuin tytöt. Tutkimuksemme myötä opettajat ja muut lasten kasvattajat saavat tietoa ja oppivat tuntemaan poikakoodin ja sen vaikutukset. Näin voidaan paremmin auttaa poikia hyväksymään tunteensa ja itsensä sellaisena kuin he ovat. Poikakoodin murtuminen voi vapauttaa poikia toimimaan omien kykyjensä ja taipumustensa mukaan. Maskuliinisuus saisi uusia ulottuvuuksia, kun miehisyyteen voidaan hyväksyä myös feminiinisinä pidettyjä ominaisuuksia.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pääasiallisin luotettavuuden kriteeri onkin tutkija itse. Tutkijan avoin subjektiviteetti ja sen myöntäminen, että tutkija on tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline. Näin ollen luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. Kvalitatiiviset tutkimusraportit ovat henkilökohtaisia ja omaa pohdintaa sisältäviä tutkimusaineistoja. Laaja pohdinta onkin ollut tutkimuksemme kantava voima.

7 POHDINTA

Suomalaiset pojat ovat olleet kautta aikojen naisten kasvattamia. Kotona kasvatuksesta on huolehtinut useimmiten äiti. Nykyään isätkin osallistuvat kasvatukseen, mutta käytännön asioiden hoitaminen on yleensä äidin tehtävä. Kouluilla pidetyissä vanhempien varteissakin näkee harvemmin isiä, sillä äidit vaikuttavat olevan kiinnostuneempia lastensa koulunkäynnistä. Päiväkotien hoitajat ja esikoulujen opettajat ovat myös pääsääntöisesti naisia.

Poika on jo kouluun tullessaan tottunut olemaan ”naisvaltikan alla”. Pojat siirtyvät päiväkodin naishoitajien ja esikoulun naisopettajien helmoista naisopettajan äidilliseen hoivaan. Poika on oppinut jo ennen koulun alkamista paljon siitä sukupuoliroolista, joka asettaa hänelle odotuksia ja vaatimuksia. Poika on saattanut näyttää herkkiä puoliaan päivähoitossa ja esikoulussa, mikäli häntä on tähän rohkaistu ja kannustettu. Kouluun tullessaan poika yleensä jo tietää, miten oikea poika käyttäytyy. Hän on oppinut poikakoodin mukaiset käyttäytymissäännöt hiekkalaatikolla, kotona ja tovereilta.

Naisopettaja vahvistaa jo ensimmäisenä päivänä stereotyyppistä ajattelua. Poika saa vahvistusta, mikä sopii pojalle ja mikä tytölle. Opettaja jakaa naulakkomeriksi tytöille käsilaukut ja pojille autot. Tytöille naisopettaja tarjoaa punaisia sävyjä eri vivahteineen ja pojille paria sinistä sävyä. Näin vahvistetaan jäykkiä ja vakiintuneita käsityksiä siitä, mikä kuuluu luonnostaan eri sukupuolille.

Tällainen sinänsä viaton pieni tapahtuma kertoo kuitenkin myös syvemmistä asenteista, joita naisopettajalla voi olla poikia kohtaan. Opettaja ei useinkaan tiedosta stereotyyppisiä asenteitaan, niitä ei sen kummemmin ajatella. Asenteita ja ajatuksia pidetään itseltään selvinä. Poikaa ei vahingoita, jos hän valitsee naulakkomerikseen auton, mutta käyttäytymistä säätelevät ennako-odotukset voivat kahlita muuten pojan elämää. Naisopettaja voi odottaa, että poika selviytyy paremmin ilman apua kuin tyttö. Poikien ajatellaan olevan vahvempia kuin tyttöjen.. Usein tytöille puhutaan lämpimämmin ja heitä myös lohdutetaan herkemmin kuin poikia. Naisopettaja voi puhua pojille tekoreippaasti. Näin poika saa vahvistusta siitä, että hänen on oltava urhoollinen ja kärsittävä murheen-

sa yksin. Koulussa itkevä poika on harvinaisempi kuin itkevä tyttö, sillä miehen kuvaan ei kuulu itkeä. Naisopettajat vahvistavat näitä käsityksiä tietämättään. Käsitykset eivät voi muuttua, ellei niitä tiedosteta ja tehdä näkyväksi.

Naisopettaja voi tuntea lämpimiä ja empaattisia tunteita poikaa kohtaan. Hän ei voi kuitenkaan osoittaa näitä tunteitaan, koska hän ei välttämättä näe pojan kuoren alle. Naisopettaja voi olla myös oman sukupuolensa vanki. Hän ei voi ymmärtää poikien maailman rajoituksia ja vaatimuksia. Uhoava käytös ja rempseä puhe voi johtaa harhaan. Opettaja ei näe huonon käytöksen alle piiloutuvaa lohdutusta kaipaavaa avutonta poikaa.

On keskusteltu, onko pojille hyväksi tällainen naisenemmistö päivähoitossa, esikoulussa ja koulussa. Pojilta tuntuu puuttuvan miehen malli. Tunteensa paljastavat ja herkkyyttä arvostavat miesopettajat voisivat auttaa poikia vapautumaan tunnelukoista. Naisopettajan antama esimerkki ei välttämättä ole niin tehokas, sillä tunteiden näyttäminen voidaan kokea feminiiniseksi ominaisuudeksi. Miehen antama malli herkkyyden hyväksymisestä antaisi paremmin pojille luvan tunteidensa paljastamiseen. Jos tosi mies ei menettäisi kasvojaan paljastamalla heikkouttaan, voisivat pojatkin uskaltautua ulos kuorestaan.

Ongelmana voidaan pitää myös sitä, että naisopettajat sallivat pojille enemmän vapauksia kuin tytöille. Opettajat voivat antaa poikien vallata luokkatilan äänellään ja käytöksellään. Naisopettajat voivat myös uhrata paljon aikaa miettimällä, miten pojat saataisiin viihtymään koulussa. Samalla pidetään itsestään selvänä, että tytöt viihtyvät koulussa. Opettajat voivat myös stereotyyppisesti ihailia urheilullisia, nokkelia ja sanavalmiita poikia. Näin voidaan murtaa kömpelöiden ja feminiinisten poikien itsetuntoa. Naisopettajatkin voivat arvostaa maskuliinisuutta enemmän kuin feminiinisyttä. Tämä voi näkyä luokassa esimerkiksi siten, että poikien suorituksia ihailaan, vaikka ne eivät olisi parempia kuin tyttöjen suoritukset.

Naisopettajalla on suuri haaste vapautua ensin omista stereotyyppisistä ajatuksistaan. Kun opettaja arvostaa sekä mieheyttä että naiseutta samanarvoisina, voi hän auttaa poikia hyväksymään feminiiniset piirteet itsessään. Feminiinisyys voi tulla näin osaksi hyväksytyä maskuliinisuutta.

Havaitsimme myös tutkimustuloksista, että pojilla oli vähän samaistumismalleja ja sukupuoli-identiteetin muodostuminen vaikeutui. Positiivisia samaistumismalleja pojat saivat lähinnä teoksissa olevien aikuisten, erikoisesti vanhojen miesten kautta. Avioerotilanteessa kirjojen pojat jäivät äidin luo. Pojat kokivat suurta isän ikävää. Poikien ahdistusta lisäsi hyväksynnän hakeminen ja suoriutumisen pakko. Poikien välinen kilpailu ja kuuluminen ryhmään koettiin tärkeäksi. Pojat eivät voineet näyttää tunteitaan, koska se koettiin naismaiseksi. Hegemonista maskuliniteettia eli miesten ylivaltaa ilmeni myös kirjojen kuvaamassa poikien ja miesten maailmassa. Ylivalta kohdistui tyttöjen ja naisten lisäksi toisiin poikiin. Kiusatuksi joutuivat yleisestä hyväksytystä poikatyypistä poikkeavat pojat.

Kun tutustuimme taustakirjallisuuteen ja eri tutkijoiden saamiin tutkimustuloksiin havaitsimme, että miestutkijat ja naistutkijat kiinnittävät huomiota erilaisiin asioihin. Miestutkijoiden tutkimukset käsittelevät miesten ja poikien suoriutumispakkoa, tunteiden kätkemistä, masentuneisuutta ja miesten muuttunutta roolia. Naistutkijatkin ovat huolissaan poikien syrjäytymisestä, mutta he tuovat esille myös miesten ylivaltaa, sukupuolistereotyypistä ajattelua ja tyttöjen ja naisten vähättelyä.

Tyttöjen aliarvioimisesta on ollut kautta aikojen ja seuraava maininta oli jo komiteamietinnössä 1908: ”13 vuotta täytettyään tytöt osoittavat enemmän heikkouden merkkejä kuin pojat”. Tämän perusteella tyttökoulujen keskikoulu oli vuoden pidempi kuin poikien keskikoulu. Nykyään puolestaan keskustellaan mediassa, tarvitsevatko pojat lisävuoden koulussa. Vihreä Varis -kirjat korostavat hegemonista ja tunteensa kätkevää mieskuvaa. Olemme miettineet, johtuuko tällainen mieskuva sarjan naiskirjailijoiden suuresta määrästä. Olisivatko mieskirjailijat antaneet samanlaisen mieskuvan?

Stereotyyppinen ajattelu naisten ja tyttöjen huonommuudesta ja siitä, mikä sopii tytöille ja pojille ilmenee samanlaisena 1980-luvun kirjoista tähän päivään asti. Yhden mieskirjailijan kirjat poikkesivat kuitenkin stereotyyppisestä ajattelusta. Edustiko hänen vahva poikaa dominoiva tyttötyyppinsä uuden sukupolven naista? Tämän mieskirjailijan kirjoissa oli myös erotiikkaa. Pohdimme, ovatko 7–12 -vuotiaat vielä kypsiä ymmärtämään eroottista tekstiä. Tykkäämiset ja ihastumiset ovat kuitenkin eri asioita kuin aikuisten elämään kuuluva seksuaalisuus. Tämän kirjan yritys purkaa myös stereotyyppisiä käsityksiä tytön ja pojan heikkoudesta ja vahvuudesta ei mielestämme tavoita alakouluikäis-

tä lasta. Liian provosoiva teksti tytön hegemoniasta ei välttämättä tavoita ja kiinnosta tämän ikäisiä lapsia. On havaittu, että yhä nuoremmat lapset lukevat ikätasolleen sopimattomia kirjoja. He eivät ymmärrä kirjojen sisältöä ja voivat saada vääristyneen kuvan monista asioista. Näin lapsuus lyhenee ja lapset joutuvat liian aikaisin kokemaan aikuisten maailmaan kuuluvia asioita.

Olemme pohtineet miesten ylivallan käsitettä faktana ja fiktiona. Hegemoninen maskuliniteetti vallitsee ainakin työmarkkinoilla. Pätkäyöntekijät ovat naisia ja naisvaltaiset työpaikat ovat huonommin palkattuja ja vähemmän arvostettuja. Nainen saa harvemmin kuin mies johtotehtäviä. Maskuliinisuus on edelleen arvostetumpaa kuin feminiinisyys. Pojat saavat enemmän huomiota, mutta kohdistuuko huomio vain sankareihin, urheilulisiin ja yhteiskunnan ihannoimiin poikiin. Jäävätkö erilaiset, tavalliset ja feminiiniset pojat huomiotta vai saavatko he negatiivisen huomion. Katoaako miesten ylivalta uuden pehmeämmän miehen myötä. Hegemoninen maskuliniteetti voi olla myös fiktio. Poikien ja miesten ylivalta voi olla näennäistä. Tytöt ja naiset valloittavat opiskelupaikat ja akateemiset alat. Tytöt menestyvät paremmin ja heillä on parempi itsetunto kuin pojilla. Yhteiskunnan pohjasakkaan kuuluvat ovat useimmiten miehiä ja poikia. Avioerossakin mies jää useimmiten tyhjän päälle ja ilman turvaverkkoja. Käsite miesten ylivalta ei siis ole yksiselitteinen ja itsestään selvä asia. Kirjallisuus on yksi väylä, jonka avulla hegemonista maskuliinisuutta voidaan joko tukea tai purkaa.

Kirjasarja oli alun pitäen suunnattu vasta lukemaan oppineille ja heikoille lukijoille. Kirjat olivat isotekstisiä ja lyhyitä kertomuksia. Nykyään kirjojen teksti on pienentynyt ja kirjojen sivumäärä lisääntynyt jopa kolminkertaiseksi. Kirjojen taso vaihtelee suuresti ja joidenkin kertomusten aiheet menevät lasten kokemusmaailman ulkopuolelle. Muutamissa kirjoissa aiheet olivat mielestämme liian pelottavia tai vaikeita ymmärtää. Sotajasta kertovien kirjojen realistinen kuvaus oli mielestämme liian raakaa ja vaikeatajuista ainakin alle 10-vuotiaille lapsille. Tällaiset kirjojen aiheet ovat myös lasten kokemusten ulottumattomissa. Jotkut sarjan ensimmäisistä kirjoista antoivat lisäksi hyvin dominoivan ja hegemonisen mieskuvan perheen isistä. Uudemmissa kirjoissa nainen ja mies ovat tasa-arvoisempia, vaikka hegemoniaa esiintyy edelleen.

Lukemisharrastus on vähentynyt pelien suuren suosion vuoksi ja myös lukutaito on huonontunut. Opettajina haluamme kannustaa poikia lukemaan. Lukemisen kautta opi-

taan toisten huomioimista ja empatiaa. Lukeminen kehittää mielikuvitusta, antaa samaistumismalleja ja taitoja ratkaista elämän ongelmia. Tärkeää on herätellä lapset ja nuoret ajattelemaan kriittisesti, pohtimaan ja yhdistämään lukemisen kautta saatuja kokemuksiaan omaan elämäänsä ja ympäristöönsä. Kirjat voivat vaikuttaa siihen, millaisen kuvan lapset saavat miehestä ja naisesta. Kirjat voivat vahvistaa sukupuolistereotyyppistä ajattelua tai tukea myönteistä suhtautumista poikien ja tyttöjen välillä. Kirjat voivat myös antaa mallia pojista ja miehistä, jotka uskaltavat näyttää avoimesti tunteensa. Tutkimamme kirjat vahvistivat sukupuolistereotyyppistä ajattelua siitä, millainen tytön tai pojan on oltava, jotta hän tulee hyväksytyksi.

Kirjallisuutta opettaessamme olemme huomanneet, kuinka lapset voidaan saada melko helposti innostumaan kirjojen lukemisesta. Kirjojen aiheiden tulisi olla mielenkiintoisia, sillä liian tavanomaiset tapahtumat eivät kiinnosta. Koulumme kirjailijavierailija Löhönen kuvasi hauskaasti, miten kirjojen sisältöä saataisiin kiinnostavaksi. Löhönen kertoi esimerkin vantuista. Kirjassa saatetaan kertoa vantuista ja ne laitetaan käteen ja siinä kaikki. Kirjailija haluaisi kuitenkin, että vantuissa olisi edes reikä tai vantuut olisi varastettu. Pojat kaipaavat kirjoihin tapahtumia ja mielikuvitusta.

Opettajan omalla esimerkillä on myös suuri merkitys lukemaan innostamisessa. Jos opettaja itse lukee ja kertoo lukukokemuksistaan, voi tämä motivoida lapsia tarttumaan kirjaan. Tärkeää on myös, että kirjoja on saatavilla niin luokassa kuin koulun kirjastossakin. Retket kirjastoon voivat olla lapselle todella mieluisia ja mieleenpainuvia kokemuksia. Lapset rakastavat ääneen lukemista. Jos opettaja on onnistunut valitsemaan mielenkiintoisen ja ikätasolle sopivan kirjan, voi oppilaat vallata lainausbuumi. Havaitsimme kuitenkin, että lapset tarvitsivat ohjausta, sillä osa sarjan kirjoista oli liian vaikeatajuisia. Liian vaikea kirja voi sammuttaa lukuinnostuksen. Lapsille täytyy opettaa sitäkin, että lukemisen voi jättää kesken, jos kirjasta ei pidä ja valita uuden. Ääneen lukeminen kotona innostaa myös lapsia lukemisharrastuksen pariin. Samoin vanhempien oma aktiivinen lukuharrastus vaikuttaa positiivisesti lasten kirjojen lukemiseen.

Lukeminen ja kirjoittaminen ovat tärkeitä taitoja. Jos nämä taidot puuttuvat, tuottaa myöhempi opiskelu suuria vaikeuksia. Vaikutus voi ulottua myös ammatinvalintaan sekä koko elämään. Suomalaiset nuoret pärjäävät hyvin kansainvälisissä Pisatutkimuksissa, joissa verrataan eri maiden lasten ja nuorten saavutuksia mm. äidinkie-

lessä. Kuitenkin erot Suomessa tyttöjen ja poikien välillä ovat suuret, suuremmat kuin missään muussa OECD-maassa. On ajateltu, että poikien lukuinnostusta voitaisiin lisätä toiminnallisuudella ja palkitsemisella. Kun luetimme pojilla yhden Vihreä Varis -kirjan, havaitsimme samoin, etteivät pojat ole kovin innokkaita lukemaan. Ilmeisesti emme olisi saaneet kovinkaan monta poikaa osallistumaan tutkimukseen ilman palkintoa. Joidenkin poikien lukutaito osoittautui tässä pienessäkin koeryhmässä huonoksi ja kirjan lukeminen oli toisille pojille kova urakka. Viime aikoina poikien kiinnostusta kirjoihin on kuitenkin lisännyt Harry Potter -kirjat. Fantasiatyyppiset kirjat ovat saaneet poikien suosion ja parantaneet kirjojen arvostusta.

Nykyään koulussa tietoja ja taitoja painotetaan yhä enemmän. Opetussuunnitelmat ovat tiukkoja ja taitoaineita vähennetään. Taitoaineiden kautta pojat voisivat purkaa patoutuneita tunteitaan. Koulussa ei ole tarpeeksi aikaa kuunnella poikia ja rohkaista heitä tunteidensa ja ajatustensa ilmaisemiseen. Kotona monet tekniikan välineet vievät poikien ajan ja mielenkiinnon. Vanhemmillakaan ei ole aikaa lapsen tunne-elämän hoitamiseksi. Lapsella ei ole tällöin mahdollisuuksia oppia empatiaa ja tunteiden näyttämistä.

Olemme havainneet, että poikien on vaikea ilmaista läheisyyden tarvettaan. Pojat kertovat tunteistaan harvemmin oma-aloitteisesti kuin tytöt. Toinen tutkijoista on havainnut luokkansa poikien tarvitsevan rohkaisua tunteidensa ilmaisemiseen. Pojat häpeävät herkkyyttään, vaikka he kaipaavat läheisyyttä. Kun opettaja oli luokan kanssa kävelyretkellä kirjastoon, pojat halusivat pitää opettajaa kädestä kiinni. Opettajan täytyi kuitenkin ensin rohkaista poikia tulemaan lähelle. Kun lähestyttiin koulua, pojat ottivat etäisyyttä opettajaan, ettei kukaan näkisi. Saman havainnon teki myös toinen tutkija oman yhdeksänvuotiaan poikansa käyttäytymisestä. Iltalenkillä poika ja äiti kävelivät yhdessä käsi kädessä aina siihen asti kunnes ensimmäinen vastaantulija osui kohdalle. Pojat ilmeisesti pitävät tunteiden näyttämistä edelleen tyttöjen yksinoikeutena ja hävetävänä.

Erään luokan pojilta kysyttiin, voivatko pojat itkeä. Yksi pojista vastasi, etteivät pojat voi itkeä toisten nähden, koska silloin hävettää. Tunteiden kätkemistä ei vaadita ainoastaan pieniltä pojilta, vaan armeija on myös tosiamiesten paikka. Eräs nuori mies kertoi omia kokemuksiaan armeijasta. Hän oli käyttäytynyt sotapalveluksessa ollessaan samoin kuin muulloinkin. Tämä nuori mies on valoisa, sosiaalinen ja hän pystyy tuomaan

tunteensa esille. Armeijassa ei kuitenkaan siedetty hymyilevää sotamiestä, vaan hän joutui kiusatuksi.

Tutkimuksen myötä sukupuoliherkkäajattelu on lisääntynyt sekä meidän tutkijoiden että muiden opettajien toiminnassa. Osaamme paremmin ottaa huomioon kummankin sukupuolen tarpeet ja kyvyt. Pystymme ennakkoluulottomammin ohjaamaan tyttöjä ja poikia löytämään oman sukupuoli-identiteettinsä. Tytöt voivat löytää omat vahvuutensa myös alueilta, jotka mielletään poikamaiseksi. Poikia taas voidaan rohkaista valitsemaan tyttömäisinä pidettyjä asioita. Siis pelkkä mahdollisuus ei riitä vaan poikia ja tyttöjä pitää konkreettisesti ja ennakkoluulottomasti kannustaa ja ohjata kokeilemaan omalle sukupuolelle mahdollisesti vieraita asioita. Tämä on meille opettajille suuri haaste, miten voimme tarjota oppilaille onnistumisen elämyksiä, jotka eivät ole rajattuja sukupuolen mukaan.

Olemme tutkijoina olleet huolissamme hoivakulttuurin katoamisesta. Lapset eivät nykyään halua leikkiä perinteisiä kotileikkejä. Samoin nuket voivat kodissa ja esikoulussa huonosti. Hoivaviettä puretaan leikkimällä koiraa, kissaa jopa leijonaa. Tämän tutkimuksen myötä toisen tutkijan esikoulussa on haluttu tietoisesti elävöittää kotileikkiä ja nimenomaan poikien osuutta siinä. Onhan todettu, että roolimallit muodostuvat hyvin varhain. Tulokset ovat olleet erittäin myönteisiä ja rohkaisevia. Aluksi pojat ovat suhtautuneet kotileikkiin hyvin kielteisesti ja jopa sotkeneet koko leikin. Mutta erilaisten motivaatiokeinojen avulla pojat ovat innostuneet leikkiin koko sydämellään. On todella mieluista nähdä, miten pojat pesevät nukkevauvoja hellästi ja ”ulkoiluttavat” rattailta nukkeja. Puhumattakaan, miten nukkekodin asukkaat ovat saaneet herkullisia ruokia ”isien” valmistamina. Aikaisemminkin mahdollisuus kotileikkiin on ollut olemassa, mutta pojat eivät ole siihen tarttuneet. Poikien kotileikkiin tulo on myös aktivoinut tyttöjä leikkeihin. Vastaavasti pojat ovat ikään kuin omineet legorakentelupalikat itselleen. Tyttöjä rohkaisemalla olemme saaneet nauttia heidän upeista rakenteluistaan.

Erilaisiin valintoihin ohjaamalla olemme tutustuttaneet lapset uusiin mahdollisuuksiin. Mielestämme vanhoista ”totuuksista” kuten pojat luonnostaan, tai tytöt luonnostaan pitäisi luopua. Olisi aika murtaa myös sanonta pojat ovat poikia ja katsoa avarasti sukupuoliherkkien silmälasien läpi sekä tyttöjen että poikien toimintaa. Tutkimuksemme on avannut meille monia uusia näköaloja tyttöjen ja poikien maailmaan Aikaisemmin ajat-

telimme, että olemme kohdelleet opettajina tyttöjä ja poikia samalla tavalla. Kuvittelimme koulun antavan samanlaiset mahdollisuudet sekä tytöille että pojille. Tutkimuksen myötä olemme tiedostaneet stereotyyppistä ajattelua toiminnassamme opettajina. Nyt haluamme kohdella oppilaita sukupuoliherkästi. Opettajan tehtävänä on antaa heille sopivia haasteita sukupuolesta riippumatta.

Ymmärryksemme on muuttunut tutkimuksen alkutilanteesta, ja uskomme näkevämme paremmin poikien sisimpään poikakoodin taakse. Pojat ovat oppineet jo kouluun tullessaan salaamaan heikkouden tunteensa ja rakkauden nälkensä. Poikakoodia ovat opettaneet pojan lähellä olevat hyväksymällä miehelle kuuluvia ihannoituja piirteitä. Vielä päiväkotij- ja esikouluikäisille pojille voidaan sallia herkkyyys ja poikien nukkeleikit voidaan hyväksyä. Koulun aloittavien poikien oletetaan käyttäytyvän miesten tavoin ja he oppivat häpeämään heikkouttaan. Hegemonisen maskuliniteetin -käsite on myös saanut uusia ulottuvuuksia ja voimme paremmin ymmärtää, mistä poikien ja miesten tarve rehennellä ja uhota voi johtua. Tukahdutettu tunne-elämä ja kyvyttömyys ilmaista pahaa oloaan voi johtaa toisten dominointiin.

Tarkoituksenamme ei ole kasvattaa tytöistä ja pojista samanlaisia. Pojat saavat olla ylpeitä miehuudestaan ja heidän maskuliinisuuttaan pitää vahvistaa. Tytöt saavat myös nauttia naiseudestaan ja arvostaa itseään naisena. Tavoitteena on, että myös pojat voisivat arvostaa ja hyväksyä feminiinisinä pidettyjä ominaisuuksia itsessään. Silloin heidän on helpompi hyväksyä erilaisuus ja erilaiset pojat. Poikakoodin sanelema ahdas maailma voisi laajentua ja kenenkään pojan ei tarvitsisi jäädä ryhmän ulkopuolelle harrastustensa, ulkonäkönsä tai ei-urheilullisuutensa takia. Tytöt ja pojat saavat olla erilaisia, mutta stereotyyppinen toiminta ei saa estää heitä kehittämästä omia kykyjään.

Tutkimuksemme näyttää tuovan esille myös tyttöjen ongelmia, vaikka emme tietoisesti lähteneetkään tutkimaan tyttöjen asemaa koulussa ja yleensä yhteiskunnassa. Onko tytöillä hyvä olla koulussa ja miksi tyttöjen ongelmiin ei juurikaan kouluissa paneuduta. Opettajinakin voimme unohtaa tytöt ja asettaa heille liian suuria vaatimuksia ja he näyttävät hyväksyvän nämä vaatimukset. Usein tyttöjen saavutuksia ei arvosteta, vaan pidetään luonnollisena, että he ovat ahkeria eivätkä osoita tyytymättömyyttään. Tyttöjen menestymisen syynä pidetäänkin ahkeruutta ja huonon menestyksen syynä usein tyhmyyttä. Kun poikien huonoa koulumenestystä pidetään koulutusongelmana, huonosti

menestyvät tytöt unohtuvat, vaikka juuri he jäävät jatkokoulutuksen ulkopuolelle kaikista useimmin. Tunnollisuutta ja järjestelmällistä työtä tyttöjen oletettuna ominaislaatuina ei kuitenkaan pidetä arvokkaana. Eräs opetuslalla oleva henkilö on sanonut, että tytöt ovat poikia helpommin ”höynäytettävissä”, siis alistumaan koulun vaatimuksiin.

Monet tutkijat ovat pitäneet ongelmallisena näkemystä, jonka mukaan huomio pitäisi kiinnittää erityisesti poikiin sukupuolena. Tutkijat ovat huomioineet, että opettajat tietoisesti pyrkivät valitsemaan esim. äidinkielenopetukseen tekstejä poikien maailmasta ja antavat pojille helpommin numeroita jo hyvästä *yrityksestä*. Pojat nähdään monesti oman elämänsä sankareina. Poikien ongelmista puhutaan yleistäen, vaikka kaikilla pojilla ei ole ongelmia. Tällaiset näkemykset perustuvat dikotomisiin näkemyksiin tytöistä ja pojista kahtena kategoriana. Niistä on hyvin vähän apua yritettäessä ratkaista vaikeuksia, joita yksittäiset tytöt ja pojat kokevat koulussa.

Tyttöjen aseman tutkiminen olisikin mielenkiintoinen uuden tutkimuksen aihe. Olemme nimittäin havainneet, että sukupuoli on erottelijana. Jos pohdimme asiaa globaalisesti voimme hämmästellä sitä, miten maailman köyhistä ihmisistä jopa 70 % on naisia. Ja naiset omistavat vain 1 % maailman varallisuudesta. Kuitenkin kotityön merkitys ja arvo syntyvät enimmäkseen naisten työstä, mutta sitä ei perinteisesti mitata rahallisesti. Meidän yhteiskunnassammekin on edelleen palkkauksessa suuri epäkohta: onhan naisten euro vain 80 senttiä! Kuitenkin naisten saama lisä palkkapussiin tuottaa lapsille hyvinvointia enemmän kuin miesten saamat palkkarahat. Haastetta olisi tutkia, miksi naisten koulumenestys ei korreloi ammatillisesti. Hakeutuvatko naiset omasta halustaan vähemmän arvostetuille ja pienempipalkkaisiin tehtäviin. Miksi johtotehtävät näyttävän kiinnostavan vain pientä osaa hyvin koulutetuista naisista? Onko miesten hegemonisella maskuliniteetillä merkitystä, kun valitaan henkilöitä johtotehtäviin? Uuden tutkimuksen haasteita olisi myös selvittää, miten tasa-arvo oikeasti toimii.

Pojat ja miehet ovat keskiössä ja miehet valtaavat ylimmät johtopaikat. Miehet saavat parempaa palkkaa samoista tehtävistä kuin naiset. Pojat valtaavat luokkahuoneen ja tytöt joutuvat tyytymään vähempään huomioon. Poikia voidaan pitää ”tähtisilmäisinä vesseleinä”, kuten eräs rehtori totesi haastattelussa. Pojan kasvaminen mieheksi ei ole kuitenkaan helppoa. **”Joskus herää tunne siitä, että on pakko olla ensin mies ja vasta sitten ihminen”**. (Turunen 2005, 13).

LÄHTEET

Carter, C. 2002. Schools Ethos and the Construction of Masculine Identity: do schools create, condone and sustain aggression? *Educational Review*, Vol. 54, No. 1, 2002, 29–30.

Dunderfelt, T. 1998. *Elämänkaaripsykologia. Lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehitykseen*. 9.–10. painos. Helsinki: WSOY.

Erikson E. H. 1982. *Lapsuus ja yhteiskunta*. Toinen, tarkistettu painos. Suom. E. Huttunen. Jyväskylä: Gummerus.

Ermi, L., Mäyrä, F. & Heliö, S. 2005. Digitaaliset lelut ja maailmat: pelaamisen veto-voima. Teoksessa A. R. Lahikainen, P. Hietala, T. Inkinen, M. Kangassalo, R. Kivimäki & F. Mäyrä (toim.) *Lapsuus mediamaailmassa. Näkökulmia lasten tietoyhteiskuntaan*. Helsinki: Gaudeamus, 110–128.

Eskola, K. 1992. Kaunokirjallisuuden vastaanoton analyysi ja tulkinta. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus, 162–191.

Gordon, T. 2000. Materiaalinen kulttuuri ja tunteet koulussa. Teoksessa T. Tolonen. (toim.) *Suomalainen koulu ja kulttuuri*. 2. painos. Tampere: Vastapaino, 99–116.

Haataja, A., Lahelma, E. & Saarnivaara, M. 1990. *Se pieni ero*. Kirja tasa-arvokasvatuksesta. 1.–2. painos. Helsinki: kouluhallitus.

Havaste, P. (toim.) 2004. *Miten minusta tuli lasten- ja nuortenkirjailija*. Helsinki: BTJ.

Heikkilä-Halttunen, P. 2004. Saatteeksi. Teoksessa P. Heikkilä-Halttunen (toim.) *Matka mielikuvitukseen. Lasten- ja nuortenkirjailijat kertovat teostensa taustoista*. Helsinki: Tammi, 7–18.

Heikkinen, H. L. T. 2001. Narratiivinen tutkimus–todellisuus kertomuksena. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 116–132.

Huttunen, J. 2001. *Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä*. Jyväskylä: PS- kustannus

Iser, W. 1987. *The act of reading. A theory of aesthetic response*. The Johns Hopkins University: Baltimore & London.

Jauss, H. R. 1974. Levels of identification of hero and audience. *New Literary History* .

Kasvatuksen tasa-arvoiset käytännöt -teemapäivät. 29.1.2005. Oulu.

- Keltinkangas-Järvinen, L. 1994. Aggressiivinen lapsi. Miten ohjata lapsen persoonallisuuden kehitystä. 4. painos. Helsinki: Otava.
- Keskinen, S. & Hopearuoho-Saajala, K. 1994. Pojat päivähoidossa. Helsinki: Kirjayhtymä
- Kiviniemi, K. 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 68–84.
- Kohonen, L. 2000. Tuplat ja Lapin taika. Helsinki: Tammi.
- Koski, L. 2000. Hyvä tyttö ja hyvä poika. Ihanteelliset yksilöt aapisten moraalisisissa kertomuksissa. Teoksessa T. Tolonen (toim.) Suomalainen koulu ja kulttuuri. 2. painos. Tampere: Vastapaino, 21–49.
- Kujala, E. 2003. Sodan pojat. Sodanaikaisten pikkupoikien lapsuuskokemuksia isyyden näkökulmasta. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 222. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lahelma, E. 1990. Koulu vaikuttajaksi–Mitä tehdään? Teoksessa. A. Haataja, E. Lahelma & M. Saarnivaara (toim.) Se pieni ero. Kirja tasa-arvokasvatuksesta. 1.–2. painos. Helsinki: Valtion painatuskeskus, kouluhallitus, 21–80.
- Lahelma, E. 1992. Sukupuolten eriytyminen peruskoulun opetussuunnitelmassa. Helsinki: Yliopistopaino.
- Lahelma, E. 2000. Hyvätapainen yksilö. Kasvatustavoitteet koulun arjessa. Teoksessa T. Tolonen. (toim.) Suomalainen koulu ja kulttuuri. 2. painos. Tampere: Vastapaino, 79–96.
- Lahelma, E. Kasvatuksen tasa-arvoiset käytännöt -teemapäivä. Luento. Tytöt ja pojat-suomalaisen koulun arjessa. 29.1.2005, Oulu.
- Laine, T. 2001. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksenteoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 26–43.
- Lehtimäki, H. & Suoranta, J. 2005. Tytöt ja pojat tietoyhteiskunnassa ja sen tutkimuksessa. Teoksessa A. R. Lahikainen, P. Hietala, T. Inkinen, M. Kangassalo, R. Kivimäki & F. Mäyrä (toim.) Lapsuus mediamaailmassa. Näkökulmia lasten tietoyhteiskuntaan. Helsinki: Gaudeamus, 185–199.
- Lehtonen, J. 2003. Seksuaalisuus ja sukupuoli koulussa. Näkökulmana heteronormatiivisuus ja ei-heteroseksuaalisten nuorten kertomukset. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 31. Helsinki: Yliopistopaino.

- Lehtonen, M. 1995. Pikku jättiläisiä. Maskuliinisuuden kulttuurinen rakentuminen. Tampere: Vastapaino.
- Lehtonen, J., Nissinen, J. & Socada, M. (toim.) 1997. Hetero-olettamuksesta moninaisuuteen. Lesbot, homot, bi- ja transihmiset sosiaali- ja terveystieteiden asiakkaina. Helsinki: Edita.
- Levola, K. 2000. Kirjolahikäärme. 2. painos. Helsinki: Tammi.
- Linna, H. 1999. Lukuonni. Kirjallisuuden opetus ala-asteella. Helsinki: WSOY.
- Loivamaa, I. (toim.) 1995. Kotimaisia lasten- ja nuortenkirjailijoita. Helsinki: Kirjasto-palvelu Oy.
- Lummelahti, L. 1995. Lapsikeskeinen esiopetus. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Metso, T. 2004. Koti, koulu ja kasvatuskohtauksia ja rajankäyntejä. Kasvatusalan tutkimuksia 19. Turun yliopisto: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Miles, M. & Huberman A. M. 1984. Qualitative data analysis. California: Sage
- Miller, P. H. 1997. Theories of developmental psychology. Fifth edition. University of Florida. A series of Books in Psychology. New York: Freeman.
- Moilanen, P. & Rähkä, P. 2001. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 44–67.
- Mäkelä, K. 1992. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus, 42–61.
- Mäki, I. H. 2002. Hupaisat hakkerit. Helsinki: Tammi.
- Ólafsdóttir, P. M. (päiväkodin ja koulun johtaja). Sukupuolen mukainen toiminnan ja opetuksen eriyttäminen, Hjalli-menetelmä. Luento, Kasvatuksen tasa-arvoiset käytännöt-teemapäivillä. 29.1.2005, Oulu.
- Pollac, W. 1999. Tosi poikia. Suom. L. Nevala. Helsinki: Otava.
- Puranen, U. 1997. Luen, koen ja sanoiksi puen. Kirjallisuuden käsittelyn opas. Helsinki: Finn Lectura.
- Rasa, R. 1973. Kulkurivarpuunen. Helsinki: Otava.
- Saani-lahti, M. 1999. Lasten ja nuorten muuttuva mediakulttuuri. Tutkimusraportti 1. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja. Sarja. B 42. Tampere: Tampereen yliopisto.

- Saarinen, P. & Korhonen, M. 1997. Ihanaa vai pitkäväteistä. Lukeminen nuorten harrastuksena. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.
- Saarinen, P., Ruoppila, I., & Korhonen, M. 1989. Kasvatuspsykologian kysymyksiä. Helsingin yliopisto: Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Siljander, P. & Karjalainen, A. 1993. Kvalitatiivisen aineistoanalyysin sitoumuksista. Teoksessa S. Anttonen & R. Raivola (toim.) Kasvatus ja koulutus muuttuvassa yhteiskunnassa. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita 5, 84–101.
- Sinkkonen, J. 1990. Pienistä pojista kunnan miehiä. Helsinki: WSOY.
- Sinkkonen, J. 1998. Yhdessä isän kanssa. Helsinki: WSOY.
- Sinkkonen, J. 2005. Elämäni poikana. Helsinki: WSOY.
- Siltala, J. 1994. Miehen kunnia. Modernin miehen taistelu häpeää vastaan. Helsinki: Otava.
- Sipilä, J. & Tiihonen, A. 1994. Miestä rakennetaan maskuliinisuuksia puretaan. Tampere: Vastapaino.
- Suomen nuorisokirjailijoiden nettimatrikkeli. Saatavilla www -muodossa: <URL: <http://www.nuorisokirjailijat.fi/levolakari.shtml> > (Luettu 7.3.2006.)
- Suomen nuorisokirjailijoiden nettimatrikkeli. Saatavilla www -muodossa: <URL: <http://www.nuorisokirjailijat.fi/makiharri.shtml> > (Luettu 7.3.2006.)
- Suomen nuorisokirjailijoiden nettimatrikkeli. Saatavilla www -muodossa: <URL: <http://www.nuorisokirjailijat.fi/tiainenmarjaleena.shtml>> (Luettu 7.3.2006.)
- Suoranta, J., Lehtimäki, H., Hakulinen, S. 2001. Lapset tietoyhteiskunnan toimijoina. Tietoyhteiskunnan tutkimuskeskuksen työraportteja 16. Tampere: Tampereen yliopiston tietoyhteiskunnan tutkimuslaitos.
- Talvio, P. 1994. Minä olen Davor. Helsinki: Tammi.
- Tiainen, M-L. 1989. Haamuhypy. Helsinki: Tammi.
- Tiainen, M-L. 1989. Pallo hukassa, Vatanen? Helsinki: Tammi.
- Toijala, A. 1989. Kuinka etana jarruttaa. Helsinki: Tammi
- Tolonen, T. (toim.) 2000. Suomalainen koulu ja kulttuuri. 2. painos. Tampere: Vastapaino.
- Tolonen, T. 2001. Nuorten kulttuurit koulussa. Ääni, tila ja sukupuolten arkiset järjestykset. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 10. Helsinki: Gaudeamus.

Turunen, K. E. 2005. Ikävaiheiden kriisit. Jyväskylä: Atena.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1.– 2. painos. Helsinki: Tammi.

Uusikylä, K. 2002. Isät meidän. Luovaksi lahjakkuudeksi kasvaminen. 3. painos
Jyväskylä: PS-kustannus.

Uusikylä, K. 2005. Pedagogit, psykologit ja tunneäly. Artikkelit Opettaja-lehdessä
32/2005, 23.

Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.

Vygotski, L. S. 1982. Ajattelu ja kieli. Espoo: Weilin + Göös

Liite 1: Vihreä Varis -kirjasarjan kirjojen teemat, 1/4**Seikkailu-teema**

Arvi Arjatsalo: Aavemylly, 1980	Simo Ojanen: Varastettu vaihdepyörä, 1980	Ritva Ruhanen: Yks jännä juttu, 1980
Hilkka Harolin: Kummitukset eivät kiroile, 1981	Liisa Hietanen: Pommi kassissa, 1981	Samppa Ketola: Keltaisen vyön arvoitus, 1981
Pirkko Talvio: Täältä pesee, 1982	Riikka Forsström: Leija, 1982	Laila Kohonen: Hakkapelintan aarre, 1982
Ritva Ruhanen: Pesäsaaren seikkailu, 1983	Taru Mäkinen: Salakielisakki ja suuret setelit, 1984	Laila Kohonen: Kellokiven arvoitus, 1984
Ritva Ruhanen: Yllätysten saari, 1984	Hilkka Harolin: Myrkyllistä pullopostia, 1985	Liisa Hietanen: Neljänkymppin perjantai, 1985
Marita Lindquist: Perhospoika, 1985	Samppa Ketola: Hylkyluodon aarre, 1986	Pirkko Talvio: Lennä heinähuikka! 1986
Lasse Raustela: Keskiyön vossikka, 1986	Ritva Ruhanen: Satakielen aikaan, 1986	Hilkka Harolin: Kummituskissa, 1986
Marja-Leena Tiainen: Pullopoika, 1987	Taru Mäkinen: Salakielisakki ja suuri pamaus, 1987	Eva Illoinen: Autokaupungin kesä, 1988
Eva Illoinen: Autokaupungin tyttö, 1987	Marja-Leena Tiainen: Annamari ja metsän kätkö, 1990	Marja-Leena Tiainen: Annamari ja salaiset asiat, 1991
Laila Kohonen: Fordin näköinen teroitin, 1992	Ritva Toivola: Kellokassin arvoitus, 1992	Marja-Liisa Puputti: Salamatkustajat ja saaren vanki, 1993

Liite 1: Vihreä Varis -kirjasarjan kirjojen teemat, 2/4**Seikkailu-teema**

Ritva Toivola: Tuuli postiryöstäjien jäljillä, 1994	Kari Levola: Kirjolohikäärme, 1994	Kari Levola: Eskimosyksy, 1996
Anneli Toijala: Torniyö, 1996	Laila Kohonen: Sankarimitali, 1999	Kari Levola: Lammaspiimeä, 2001
Mari Mörö: Neliveto, 2001	Marja-Leena Tiainen: Antti ja salametsästäjät	Marja-Leena Tiainen: Antti ja sudet, 2004
Tittamari Marttinen: JOJO ja liitujen arvoitus, 2005		

Urheilu-teema

Pirkko Talvio: Janne on tiikeri, 1982	Pirkko Talvio: Tiikeri n:o 15, 1983	Pirkko Talvio: Maali puhtaana, Janne! 1984
Marja-Leena Tiainen: Väärät pois, Vatanen! 1988	Marja-Leena Tiainen: Pallo hukassa, Vatanen! 1989	Marja-Leena Tiainen: Haamuhypy, 1989
Marja-Leena Tiainen: Jääprinsessa ja jäähykuningas, 1996	Marja-Leena Tiainen: Älä hellitä, jääprinsessa! 1997	Marja-Leena Tiainen: Jääprinsessa Sveitsissä, 1999
Marja-Leena Tiainen: Pidä nolla, Konsta! 2000		

Liite 1: Vihreä Varis -kirjasarjan kirjojen teemat, 3/4**Historia-teema**

Rakel Hyvärinen: Kiikari-tähtäin, 1980	Rakel Hyvärinen: Kaivo, 1983	Rakel Hyvärinen: Sputnik, 1985
Anneli Toijala: Lankasydän, 1987	Rakel Hyvärinen: Musta Saara, 1988	Laila Kohonen: Linnavuoren Joho, 1995
Laila Kohonen: Haarapar-ran tytär, 1996	Laila Kohonen: Linnan uh-ka, 1998	Laila Kohonen: Taavitin puinen kissa, 2001

Pappa-teema

Liisa Hietanen: Viiksikissa, 1986	Anneli Toijala: Kuinka eta-na jarruttaa? 1989	Rakel Hyvärinen: Poika joka tahtoi piirtää, 1990
Päivi Hintsanen: Paina jar-rua, ukki! 1997	Mari Mörö: Sakun lintuke-sä, 1998	

Perheongelma-teema

Pirjo Rissanen: Rakas sisa-reni Vilja, 1988	Marja-Leena Tiainen: Pyry, Pilvi ja pennittömät, 1993	Laila Kohonen: Tuplat ja Lapin taika, 2000
Laila Kohonen: Tuplat ja mustakantinen vihko, 2004		

Liite 1: Vihreä Varis -kirjasarjan kirjojen teemat, 4/4**Fantasia-teema**

Harri Istvan Mäki: Hupaisat hakkerit, 2002	Harri Istvan Mäki: Hakkerit ristilukin verkossa, 2003	Harri Istvan Mäki: Hakkerit ja kielletty vyöhyke, 2005
--	---	--

Muu teema

Taru Mäkinen: Kaisa ja kivenheittäjä, 1980 (kiusaaminen)	Taru Mäkinen: Kaisa ja uusi opettaja, 1982 (ihmissuhteet)	Mervi Jalo: Kahden tytön hevonen, 1983 (eläimet)
Ritva Ruhanen: Uusi poika, 1986 (erilaisuus)	Rakel Hyvärinen: Tohtorin Helena, 1986 (erilaisuus)	Pirjo Rissanen: Tommo ja Karvisen kaksoset, 1990 (tykkääminen)
Pirkko Talvio: Minä olen Davor, 1994 (pakolaisuus)		

Liite 2: Kirjan Kuinka etana jarruttaa alkuperäiset ja pelkistetyt tekstikokonaisuudet, 1/6

Alkuperäinen tekstikokonaisuus

Pelkistetty tekstikokonaisuus

<i>"Juuri tänään hän oli päättänyt olla nopea, niin nopea, että vaikka he juoksisivat hänen perässään, ne eivät saisi häntä kiinni." s. 6</i>	Kavereiden kiusaaminen pelottaa
<i>"Sillä ei ole edes käsineitä! Janne nauroi." s. 7</i>	Kaveri kiusaa
<i>"Kadun toisella puolen kulkenut mies oli heristänyt keppiään." s. 8</i>	Turvan antaminen
<i>"Kadulla ei saanut itkeä. Eikä koulussakaan saanut. Kotona vasta saisi." s. 8</i>	Poika ei itke
<i>"...Eetusta tuntui, että kaikki halusivat huutaa hänelle." s. 9</i>	Aikuisten suvaitsemattomuus
<i>"NE olivat kovia kavereita, ettei niille kukaan voinut mitään." s. 10</i>	Luokkakavereiden kovuus
<i>"Hän vilkutti silmää Eetulle." s. 24</i>	Vanhan miehen ystävällisyys
<i>"Äkkiä pois! Ne eivät saisi nähdä häntä." s. 24</i>	Luokkakavereiden uhka
<i>"Emmillä oli kivoja ehdotuksia opettajallekin. Ja se oli niin nätti." s. 27</i>	Tytön miellyttävyyys
<i>"Tulehan, mennään sisälle. Mies tarttui Eetua kädestä." s. 33</i>	Pappa huolehti

Liite 2: Kirjan Kuinka etana jarruttaa alkuperäiset ja pelkistetyt tekstikokonaisuudet, 2/6

<i>"Eikä sinun tarvitse pelätä, me asumme samassa portaassa." s. 33</i>	Turvallisuuden tunteen lisääminen
<i>"Älähän hätäile, ei mitään kiirettä, mies rauhoitteli Eetua." s. 34</i>	Lohduttaminen
<i>"Kenet Emmi haluaisi parikseen." s. 40</i>	Toive tytön hyväksynnästä
<i>"Eetu kaadettiin taas maahan ja lumi takertui uusiin housuihin." s. 43</i>	Kaverit vähättelevät
<i>"Mene kantelemaan taas opelle! Ala juosta jo, hituri!" s. 44</i>	Ivallinen suhtautuminen
<i>"Onko se sun uusi isäsi?" s. 44</i>	Kaverit nolaavat
<i>"Eikä se opi kumminkaan, Ville lisäsi. Yrittäköön yksin." s. 49</i>	Kykyjen mitätöiminen
<i>"Jos valehtelit siitä, niin sut hakataan." s. 50</i>	Kaverit uhkaavat
<i>"Sinä olet ihan hyvä. Kun on hitaampi, ehtii vähän mieltäkin ennen kuin tekee jotain hullua". s. 57</i>	Rohkaiseminen
<i>"Sitten niiden ei tarvinnut kuin nostaa sormet otsalleen sarkiksi ja katsoa Eetua, kun jo kaikki ymmärsivät, että hän juuri oli hidas kuin etana." s. 59</i>	Pilkkaaminen
<i>"...Lehikoisen pappa seisoi koulun aidan takana katselemassa sangen miettiväisen näköisenä." s. 62</i>	Papan turvallinen läsnäolo
<i>"Me tämän Eetun kassa on tutusteltu ja ajattelin nyt ehdottaa, että me kävisimme yhdessä vähän treenaamassa, Lehikoinen selitti." s. 63</i>	Pappa auttaa

Liite 2: Kirjan Kuinka etana jarruttaa alkuperäiset ja pelkistetyt tekstikokonaisuudet, 3/6

<i>"Lehikoinen kertoi, miten hän ensin oli ollut siellä mainarina eli kaivosmiehenä..." s. 69</i>	Papan kokemukset
<i>"Oltiin Kalliovuorilla laskemassa koskia." s. 72</i>	Papan rohkeus
<i>"Mutta et sää kuitenkaan näillä osaa luistella." s. 75–76</i>	Kaverin lannistaminen
<i>"Eihän tommonen opi vaikka olis mimmoset terät alla, Janne irvisti." s. 76</i>	Taitojen vähättely
<i>"Ei etanat osaa luistella ja sillä sipuli!" s. 77</i>	Ivallinen suhtautuminen
<i>"Pappa oli tullut häntä vastaan!" s. 78</i>	Huolehtiva suhtautuminen
<i>"...minähän olisin lainannut sen laivan sinulle milloin tahansa, jos vain olisit pyytännyt. Ystäväänhän luotetaan." s. 87</i>	Ystävänä pitäminen
<i>"Petri varmaan kostaisi hänelle Lehikoisen takia." s. 88</i>	Koston pelko
<i>"Meidän isä sanoi, että se on maailmaa nähnyt mies." s. 89</i>	Miehekkyyden osoitus
<i>"Petriä alkoi suututtaa. Mokomaa lehikoistelua! Mitä se muuta oli kuin vanha eläkeläinen." s. 92</i>	Arvon kieltäminen
<i>"Harjoitus tekee mestarin, niin ainakin sanotaan, pappa lohduksi." s. 94–95</i>	Kannustava rohkaiseminen
<i>"Me ei ainakaan oteta tota etanaa, saneli Petri." s. 96</i>	Kaverin hylkääminen

Liite 2: Kirjan Kuinka etana jarruttaa alkuperäiset ja pelkistetyt tekstikokonaisuudet, 4/6

<i>"Älä sotke, sä oot tiellä, väistä!" s. 99</i>	Mielipahan tuottaminen
<i>"Emmille piti olla jotain kaunista, semmoista että se muistaisi Eetun" ... s. 103</i>	Tykkäämisen osoittaminen
<i>"Likkojen lahja, Janne irvaili. Pah, tuommoinen nukentyyny, Petri jupisi." s. 108</i>	Tyttöjen ja tyttömäisyyden vähättely
<i>"Eetu ostaa sydämiä likoille! Eetu tykkää Emmistä!" s. 113</i>	Pilkkaaminen tykkäämisestä
<i>"Hän, Eetu, oli pilannut koko näytelmän ja koko joulujuhlan." s.121</i>	Epäonnistuminen näytelmässä
<i>"Ja Eetu kaadettiin taas lumihankeen joka välitunnilla." s. 127</i>	Fyysinen vahingoittaminen
<i>"Aikuiset pitävät eniten niistä pojista, jotka osaavat kaikkea ja varsinkin niistä, jotka osaavat voimistella, Eetu ajatteli." s.128</i>	Urheilevat pojat suosiossa
<i>"Etanapiirakka tulee! Näytä nyt niitä kaatumisiasi! Se oli Petrin ääni." s. 130</i>	Sanallinen loukkaaminen
<i>"Tiiättekös, mikä on hitauden huippu?..." "Se on kun etana jarruttaa kaarteessa. Hahhahhaa!" s. 135–136</i>	Solvaaminen
<i>"...Lehikoinen voiteli hänen suksensa..." s. 142</i>	Auttaminen konkreettisesti
<i>"Uskaltaisikohan siellä sanoa sille, että hän piti siitä kovasti?" s. 144</i>	Tunteiden näyttäminen
<i>"Taas ne olivat jättäneet hänet." s. 146–147</i>	Jätetyksi tuleminen

Liite 2: Kirjan Kuinka etana jarruttaa alkuperäiset ja pelkistetyt tekstikokonaisuudet, 5/6

<i>"Kunpa joskus, edes yhden kerran, saisi olla jossain ensimmäisenä!" s. 147–148</i>	Menestymisen haave
<i>"Emmi hymyilee niin kauniisti" ...s.149</i>	Tytön viehättävyys
<i>"Janne ja Petri hautasivat roskat lumeen, Nina kanteli opettajalle." s. 150</i>	Tyttöjen kanteleminen
<i>"Likat aina kantelee. Niitä lellitään." s.150</i>	Tyttöjen rooli
<i>"Ala lykkiä, ei me sun takia koko päivää olla jumissa, Petri tönäisi Eetua." s. 151</i>	Hitaus ärsyttää
<i>"Kattokaa taas, kuinka etana hiihtää! Petri huusi." s. 152</i>	Pilkkaaminen
<i>"Joo, ei kai me sitä odoteta? Tulkoon yksin, tommonen etanapiirakka." s. 152</i>	Kaverin jättäminen
<i>"Saa mami oppia, mitä hiihtäminen on. Oikein se sille on." s. 156</i>	Tunteeton suhtautuminen
<i>"Oot sinäkin raukka, sitäksää säälit?" s. 156</i>	Heräävän empatian pilkkaaminen
<i>"Sitä mun sydämeni ei ainakaan kestä, että menetetään poika." s. 159</i>	Tunteiden näyttäminen
<i>"Petri sanoi, että se jätetään, Panu puolustautui." s. 161</i>	Vastuun siirtäminen.
<i>"Sehän oli Karoliina! Oman luokan pienin tyttö! s. 162</i>	Avuton tyttö.

Liite 2: Kirjan Kuinka etana jarruttaa alkuperäiset ja pelkistetyt tekstikokonaisudet 6/6

<p><i>”Pappa ei ollut silmiään uskoa, mutta kun tajusi näkevänsä oikean Eetun eikä aaveita, hän tuli niin hyvälle mielelle, että ilon kyynel herahti ensin silmään...” s. 170</i></p>	<p>Tunteiden ilmaiseminen</p>
<p><i>”Petri sanoi vähän nolona Eetulle: – Ota tosta lakua.” s. 176</i></p>	<p>Katumisen tunne</p>
<p><i>”Tuuks pelaamaan jääkiekkoo tänään? Mä voin opettaa sulle lämäreitä ja kikkoja.” s. 176</i></p>	<p>Pahojen tekojen hyvittäminen.</p>
<p><i>”Minä rakastan sinua Emmi sinä olet niin nätti ja iloinen ja osaat mitä vain.” s. 176</i></p>	<p>Ihastumisen tunnustaminen</p>

Liite 3: Kirjan Tuplat ja Lapin taika alkuperäiset ja pelkistetyt tekstikokonaisuudet, 1/5

Alkuperäinen tekstikokonaisuus

Pelkistetty tekstikokonaisuus

<i>"Se valehtelee! Ei se mihinkään pääse!" s. 5</i>	Pilkkaaminen
<i>"...toiset kerääntyivät ympärille ja hokivat 'tappelurinki, tappelurinki'..." s. 5</i>	Kiusaamiseen yllyttäminen
<i>"...Pate kiirehtii heti kertomaan, että Niko oli syyllinen..." s. 6</i>	Kaverin syyttäminen
<i>"...Pate alkoi irvistellä ja väännellä naamaansa opettajan selän takana..." s. 6</i>	Silmäpölvonta
<i>"Kurapalloja sä heität leikkikentällä, Pate nauroi." s. 7</i>	Ylimielisyys
<i>"Niko olisi halunnut lyödä heti puhelimen kiinni..." s. 10</i>	Vihan tunne
<i>"Poika painui toiseen huoneeseen ja paiskasi oven perässään kiinni turhan lujaa." s. 10</i>	Vihan purkaminen
<i>"Oliko se taas se äijä? Inka kysyi..." s. 12</i>	Halventaminen
<i>"...eivät he kaivanneet joukkoonsa minkään lajin miestä Nikon lisäksi." s. 12</i>	Perhetilanteen muuttumisen pelko
<i>"Heidän isänsä oli häipynyt tiehensä..." s. 12</i>	Perheen jättänyt isä
<i>"Se mies ei tainnut käsittää, että he olivat kasvaneet. Hyvä, ettei helistimiä lähettänyt." s. 12</i>	Välinpitämätön isä

Liite 3: Kirjan Tuplat ja Lapin taika alkuperäiset ja pelkistetyt tekstikokonaisuudet, 2/5

<i>"Niko kyllästyi salakuunteluun." s. 13</i>	Salakuuntelu
<i>"Mikä oikeus sillä äijällä oli ehdotella ..."</i> s. 14–15	Vihan tunne
<i>"...äiti puhui Lapista ja tuntureista ja kertoi, miten hyvin Timo osasi kalastaa ja heittää perhoa."</i> s. 16	Miehiset taidot
<i>"Toiset hurrasivat ja opekin oli kehaissut."</i> s. 17	Pojan taidot
<i>"Semmoista nynnyjen puuhaa! Hän tuhahti."</i> s. 18	Miehekkyyden puuttuminen
<i>"Mäpä menenkin kohta vaeltamaan tuntureille!"</i> s. 18	Ylpeily
<i>"Aina se oli leuhkimassa, aina se oli menossa jonnekin. Sillä oli isäkin."</i> s. 21	Kadehtiminen
<i>"Ihan sievä korva, vanha mies sanoi hymyillen."</i> s. 24	Ystävällisyys
<i>"...ja painoi peukalon kynnellä miehen naamaa. Tuo äijä ei kyllä veisi heiltä äitiä."</i> s. 25	Mustasukkaisuus äidistä
<i>"Ei se nyt ihan hirviöltä näyttänyt, Niko ajatteli..."</i> s. 28	Asenne mieheen
<i>"...ja päätti silti olla pitämättä miehestä."</i> s. 28	Arvon kieltäminen
<i>"Häntä miehen ystävällisyys ei pettäisi."</i> s. 28	Tunteiden kieltäminen

Liite 3: Kirjan Tuplat ja Lapin taika alkuperäiset ja pelkistetyt tekstikokonaisuudet, 3/5

<i>"Hän on meidän äitimme, Niko sanoi ja painotti voimakkaasti sanoja 'meidän äitimme'." s. 31</i>	Äidistä luopumisen pelko
<i>"Mokoma lipevä naiskaarti." s. 32</i>	Naisten halveksiminen
<i>"Sä olet petturi! Hän kuiskutti." s. 32</i>	Sisaren halveksiminen
<i>"Se vilkaisi peilistä suu hymyssä Nikoa." s. 34</i>	Ystävällisyyden osoittaminen
<i>"Ei kai se voinut luulla, että he taputtaisivat käsiään ja hihkuisivat ilosta tavatessaan miehen, joka halusi viedä heidän äitinsä." s. 38</i>	Pelko äidin menettämisestä
<i>"Mies oli selvästi huijari." s. 40</i>	Miehen halveksunta
<i>"Halusiko tuo äijä pelotella heitä?" s. 45</i>	Miehen nimittely
<i>"Se ei tuntunut antavan periksi vaan yritti puhua vaikka yksinään." s. 49</i>	Miehen kärsivällisyys
<i>"Sitä voisi kertoa sitten aikanaan koulussa aikamoisia sankaritarinoita." s. 50</i>	Miehinien sankaruus
<i>"Hänen kasvonsa olivat ulkoilman karaisemat, silmäkulmista lähtivät syvät naururypyt... s. 52</i>	Lasten huomioiminen
<i>"Nils-Erikin silmät vilkkuivat naurua..." s. 54</i>	Yhteisymmärrys
<i>"Luuliko äijä tosissaan, että Niko oli jäänyt jälkeen sen takia, ettei ollut muka voimia kylliksi?" s. 62</i>	Miehen voima
<i>"Oletteko keksineet paikkoja, jossa haluatte käydä, Timo kysyi. Se yritti selvästi olla heille mieliksi." s. 84</i>	Lasten huomioiminen

Liite3: Kirjan Tuplat ja Lapin taika alkuperäiset ja pelkistetyt tekstikokonaisuudet, 4/5

<i>"Timo auttoi Inkaa, olisi auttanut Nikoakin, mutta tämä ei antanut." s. 85</i>	Avun tarjoaminen
<i>"Ajatella, että äijä oli valmis vetämään heitä nenästä..." s. 86</i>	Luottamuksen puute
<i>"Sitä kuvaa kelpaisi näyttää kavereille välitunnilla." s. 87</i>	Miehistä sankaruutta
<i>"Sitä sopisi Paten katsella, mokoman uima-altaan vierellä lojujan." s. 91</i>	Kaverin miehekkyyden puute
<i>"Minulla oli lapsena Rella-niminen koira ja muistelen sitä usein vieläkin." s. 95</i>	Menneisyyden muisteleminen
<i>"Minäkin tulen, Niko sanoi. Hänestä tuntui, että se oli miehinen velvollisuus." s. 97</i>	Miehinen velvollisuus
<i>"Joku tästä on loikkinut, ehkä kärppä. Ei puhuta tästä naisväelle." s. 97</i>	Miehinen rohkeus
<i>"Mutta laittakaa yllenne lämpimät vaatteet ja saappaisiin villasukat." s. 99</i>	Lapsista huolehtiminen
<i>"Laitan nämä sukat varalle rinkaani ..." s. 100</i>	Pitämisen osoittaminen
<i>"Se oli hassun näköinen kahlatessaan karvaiset sääret kananlihalla ankankuvat kalsareissa." s.105</i>	Huumorintaju
<i>"Oli tuo vähän liikaa Nikon mielestä, hehän olivat sopineet, etteivät osoita minkäänlaista kaveruutta äijälle." s. 106</i>	Miestä ei hyväksytä
<i>"Niko yritti saada kasvatettua kiukkua, mutta se ei luonnistunut." s. 106</i>	Myönteisten tunteiden kieltäminen

Liite 3: Kirjan Tuplat ja Lapin taika alkuperäiset ja pelkistetyt tekstikokonaisuudet, 5/5

<i>"Inka ei valittanut, ei hänkään kehdannut sanoa mitään." s. 107</i>	Miehinen itsetunto
<i>"Timo ei saisi luulla, että häntä väsytti." s. 108</i>	Heikkouden tunnustamisen vaikeus
<i>"No niin, tuplat, ei muuta kuin syömään." s. 110</i>	Ystävä huolehtii
<i>"...mies tuntui ymmärtävän ja lupasi, että he voisivat nukkua hänen kanssaan, jos se tuntuisi turvallisemmalta." s. 120–121</i>	Turvan antaminen
<i>"Me kositaan nyt. Kai kosiminen kuului miehisiin toimiin." s. 130</i>	Kosiminen
<i>"Timon naama värähteli kuin se olisi pidätelty itkua tai naurua." s. 132</i>	Tunteiden näyttäminen
<i>"Niko katseli hetken raatoa. Ei se hänestäkään näyttänyt miellyttävältä, mutta hän ei halunnut näyttää liian herkkänahkaiselta." s. 136</i>	Herkkyyden näyttämisen pelko
<i>"Oli hyvä, että huomasit pussin ajoissa, Timo sanoi. Se tuntui Nikosta hyvältä..." s. 138</i>	Kehuminen
<i>"Olen minä sen verran kiitollisuudenvelassa, Timo naurah-ti..." s. 144</i>	Välittämisen osoittaminen

Liite 4: Kirjan Pallo hukassa Vatanen? alkuperäiset ja pelkistetyt tekstikokonaisuudet, 1/3

Alkuperäinen tekstikokonaisuus	Pelkistetty tekstikokonaisuus
<i>"No niin pojat, Anssi Vatanen rypisti kulmiaan. Eiköhän lope-teta tuo suunsoitto." s. 10</i>	Aikuisen neuvo
<i>"Malttia vaan pojat, Hakulisen Erkkakin rauhoitteli poiki-aan." s. 11</i>	Rauhoittaminen
<i>"Kuinka sä noin mahrat puhua. Ei me tänne häviämähän ole tultu vaan taistelemahan. Vai mitä jätkät." s. 12</i>	Pojan uhoaminen
<i>"Hyvä Vatanen! Sampsa karjui polttoviivalta. Tolppa puree, niinkus näit!" s. 21</i>	Kaverin kannustus
<i>"Hän ei koskaan vaatinut pojilta liikoja. Sanoi vain ennen peliä, että parastaan pitää jokaisen yrittää. Mutta koskaan hän ei sanonut, että on pakko voittaa." s. 25</i>	Empaattinen suhtautu-minen
<i>Santtu, Ville ajatteli. Hassu nimi, mutta vähän hassu oli likka-kin. Lörppö. Sellaisiahan likat usein olivat, kikattivat ja sipisi-vät asioitaan. Ville ei likoista paljon perustanut." s. 34</i>	Tytön vähättely
<i>"Yritit sä iskeä sitä? Sampsa kysyi. Pojat räjähtivät nauruun. Villeä sieppasi niin, että hän viskasi Sampsaa lenkkarilla." s. 35</i>	Poikien kiusoittelu
<i>"Anssi Vatasen otsalle kohosi tummanpukuva pilvi. Ville huomasi, että isä oli hyvin hyvin vihainen." s. 40</i>	Kurinpalautus
<i>"Kato, sun likkakaverisikin on tullut kattomaan sua!" s. 44</i>	Pojan hännääminen

Liite 4: Kirjan Pallo hukassa Vatanen? alkuperäiset ja pelkistetyt tekstikokonaisuudet, 2/3

<i>"Villemme tuli halu näyttää Sannalle, miten syöttö kulkee." s. 46</i>	Näyttämisen halu
<i>"Onko lukkari hermona? Joku kysyi katsomosta. Joo, ihan hermorauniona se näkyy olevan, jatkoi toinen naureskellen." s. 46</i>	Nälviminen
<i>"Ei mitään pojat, ollaan silti toisena alkulohkossa, heti Siipen perässä, Anssi Vatanen lohdutteli reilun tappion kärsineitä pelaajia." s. 49</i>	Lohduttaminen
<i>"Ilman Villen likkakamoa me olis voitettukin." s. 49</i>	Tyttöjen aliarvioiminen
<i>"Älä välitä Ville, isä tuli sanomaan, kun he astelivat hikisinä ja väsyneinä kohti linja-autoa. Kolme ottelua samana päivänä on kova urakka kelle tahansa." s. 50</i>	Epäonnistumisen hyväksyminen
<i>"Moi, Ville ynähti. Hän ei tiennyt, oliko ilossaan vai pettynyt, että tulija olikin Sanna." s. 67</i>	Epävarma suhtautuminen
<i>"Kyllä nyt tytöt tykkää, Köpi virnuili, kun Ville kiipesi viimeisenä Vaaralan tyttöjä ja poikia täynnä olevaan bussiin. s. 72</i>	Leikkisä kommentti
<i>"Tuu tanssimaan! Enkä. Ville pisti jarrut päälle. Hän vilkaisi kauhistuneena taakseen ja eikös mitä, siellähän Sampsa ja Riku katsoivat kohti ja virnuilivat naama leveänä." s. 76</i>	Poikien ivailu
<i>"Älä kursaile, Vatanen, Sampsa hohotti: se on vientiä nyt!" s. 76</i>	Ärsyttäminen
<i>"Mihin se sun likkakaverisi jäi? Sampsa virnuili." s. 79</i>	Kiusaaminen

Liite 4: Kirjan Pallo hukassa Vatanen? alkuperäiset ja pelkistetyt tekstikokonaisuudet, 3/3

<p><i>”Vaikka Sanna oli tytöksi ihmeen mukava, sen läsnäoloa hän ei kentän reunalle kaivannut.” s. 8–83</i></p>	<p>Tunteiden ristiriita</p>
<p><i>”Parempi reilu tasapeli kuin huono häviö, Anssi Vatanen totesi bussissa.” s. 90</i></p>	<p>Rohkaisu</p>
<p><i>”Saas nährä kuinka Villen likkakaveri pärjää, Sampsan ääni kuului Villen takaa.” s. 105</i></p>	<p>Mielenkiinto</p>
<p><i>”Oot sinä sen mitalin ansainnu, Ville lohdutti vielä. Sannan nyyhkytys alkoi laantua.” s. 112</i></p>	<p>Tytön arvostaminen</p>
<p><i>”Ville sulki kirjeen taskuunsa. Hänen rinnassaan tykytti.” s. 119</i></p>	<p>Tykkääminen</p>

**Liite 5: Kirjan Hupaisat hakkerit alkuperäiset ja pelkistetyt tekstikokonaisuudet,
1/3**

Alkuperäinen tekstikokonaisuus

**Pelkistetty
tekstikokonaisuus**

<i>"Minä olin harvinaisen surkea matikassa. Toisin kuin Hanna, joka oli nero laskemisessa ja ohjelmoinnissa." s. 13</i>	Itsensä aliarvioiminen
<i>"Samassa pöytäämme ilmestyi luokkaamme kielikello, Leila." s. 14</i>	Tytön halventaminen
<i>"Älä kuuntele tuon mölöpään sanoja..." s. 16</i>	Tytön nimittely
<i>"Sinä olet sopivasti pyöreä, vakuutin. Oikein kivan näköinen." s. 17</i>	Tykkääminen
<i>"Hannalle on mahdoton sanoa ei." s. 17</i>	Tyttö dominoi
<i>"Onpa tiedossa lupaava joululoma. Kun isä näkee todistuksessa yhdenkin viitosen, voin sanoa hyvästit Frankensteininmatkalle." s. 19</i>	Isän auktoriteetti
<i>"Nykäisin tytön sivuun niin että saporot singahtivat likan kasvoille." s. 25</i>	Pojan tyly käytös
<i>"Onko Leilalla hipat? Lahtinen uteli. Nyökkäsin ja pamautin jätkää selkään." s. 32</i>	Poikien rehvastelu
<i>"Minähän sanoin, etten tykkää hyönteisen näköisistä tytöistä." s. 34</i>	Tytön ulkonäön arvostelu
<i>"Jarno syöksyi ovesta Hannan kimppuun ja potkaisi siskoaan nilkkaan." s. 40</i>	Pikkuväli kiusaa

**Liite 5: Kirjan Hupaisat hakkerit alkuperäiset ja pelkistetyt tekstikokonaisuudet,
2/3**

<i>"Jarno putosi polvilleen anoen armoa." s. 41</i>	Tytön auktoriteetti
<i>"Muistan, että Hannan isä oli hyvin paljon Hannan kaltainen: naurava, tulistuva ja yllätyksellinen." s. 41</i>	Ihailu
<i>"Niin pitkälle kuin muistin, oli Jarno pilannut Hannan ja minun suunnitelmat vakoilulla, jekuilla ja mankumisilla." s. 53</i>	Pikkuveli ärsyttää
<i>"Jarno näytti Hannalle pitkää nenää." s. 54</i>	Pikkuveli hännää
<i>"Oviaukossa seisoi kyttyräselkäinen mies, joka katsoi meitä tiukasti silmiin. Sitten ukko aukaisi suunsa ja paljasti mäset hampaansa." s. 57</i>	Epämääräinen ulkonäkö
<i>"Ukko vaikutti vaarattomalta ja mukavalta, vaikka näyttikin hurjalta." s. 61</i>	Ulkonäkö pettää
<i>"Pikkuveljet ovat aina...mikä se sana on? Ärsyttävä, ja?" s. 62</i>	Kuvaus pikkuveljestä
<i>"Äiti pyyhki kyyneliään Konradin ojentamaan silkkiseen nenäliinaan." s. 68</i>	Miehen kohteliaisuus
<i>"Tunsin suunnatonta ihailua Hannan äitiä kohtaan ja silmäkulmiani kirvelsi. Yritin pyyhkiä ne kuivaksi vaivihkaa, mutta Hannan silmä huomaa kaiken." s. 70</i>	Tunteiden häpeäminen
<i>"Tämä pimeys hermostuttaa minua, sanoin." s. 73</i>	Pimeän pelko

**Liite 5: Kirjan Hupaisat hakkerit alkuperäiset ja pelkistetyt tekstikokonaisuudet,
3/3**

<i>"Päätäni kivisti. En ymmärtänyt, miten koskaan voisimme saada salaisuuden selville. Mutta onneksi Hannalla oli minua tuhat kertaa terävämpi pää. Toisinaan minusta tuntui, että työllä oli mikroprosessori aivojen tilalla." s. 77</i>	Huono itsetunto
<i>"Nielaisin. Tunsin kummallisen vellovaa oloa vatsassani. Se nipisti ja lämmitti minua." s. 114</i>	Eroottinen lataus
<i>"En uskaltanut katsoa tyttöä silmiin..." s. 115</i>	Pelko
<i>"Katsoin Hannaa ja tunsin ihailua." s. 124</i>	Tykkääminen
<i>"...joita minä todella ihailen ja rakastan." s. 133</i>	Tunteiden näyttäminen
<i>"Minä olen ollut varsinainen tolo." s. 133</i>	Itsensä vähättely
<i>"Kiedoin käteni Hannan vyötärön ympärille ja me rutistimme lujaa." s. 134</i>	Läheisyys
<i>"Hetken minä ihailin Hannan kasvoja. Miten söpöltä tyttö näyttikään kynttilän valossa." s. 140</i>	Ulkonäön ihailu
<i>"Minä otin Hannan syliini ja halusin aivan kuin en olisi koskaan halunnut irrottautua työstä. Lopulta annoin suukon Hannan huulille." s. 140</i>	Kiintymyksen osoitus
<i>"Siinä me seisoimme pitkään pitäen toisiamme kädestä kiinni ja joulu hiipi huoneeseen." s. 142</i>	Yhteenkuuluvaisuuden tunne

Liite 6: Kirjan Kirjolohikäärme alkuperäiset ja pelkistetyt tekstikokonaisuudet, 1/4

Alkuperäinen tekstikokonaisuus

Pelkistetty tekstikokonaisuus

<i>"Tämä on minun isäni tekemä miekka." s. 6</i>	Taitava isä
<i>"Taitaa sankari ujostella naapurin tyttöjä. Ei ne sinua syö. Pussaavat korkeintaan." s. 10</i>	Kiusoittelua
<i>"Jos yrittäisivät pussata niin löisin niiltä miekalla pään poikki." s. 10</i>	Uhkailua
<i>"Lopulta Leevi päätti nyökätä vain rennosti ja sanoa, että moi, tulit vaikka tuiskusi. Se kuulostaisi riittävän vanhalta." s. 14</i>	Rento käytös
<i>"Älä nyt isoa miestä hyysää. Minulla on mutsi kiire. Onko sapuskaa? Jussi sanoi..." s. 17</i>	Tunteiden kieltäminen
<i>"Oon ajatellut ruveta voimanostamaan. Tai judoon, tai johonkin." s. 20</i>	Miehiset harrastukset
<i>"Sitten he juoksivat kumarassa niin kuin seikkailuelokuvissa." s. 24</i>	Pojat seikkailevat
<i>"Taidamme joutua satimeen, Leevi sanoi. Likkojen irvisteltäväksi ei mennä. Minä irrotan narun, Arttu päätti." s. 36</i>	Tyttöjen pilkan välttäminen
<i>"Edelliskesänä vaari oli tehnyt heille oikein kiviritsat. Ne otettiin kuitenkin pois, kun ulkokuusin pikkuikkuna meni rikki." s. 39</i>	Taitava vaari

Liite 6: Kirjan Kirjolahikäärme alkuperäiset ja pelkistetyt tekstikokonaisuudet, 2/4

<i>"Leevi mietti taistelutaktiikkaa ja teki sinkeitä varastoon oikein läjän." s. 40–41</i>	Poikien kekseliäisyys
<i>"Liinu ja Tiinu voivat olla kaivolla, Leevi sanoi. Ne on vihollisen syöttejä. Meidän täytyy vakoilla niitä, sanoi Arttu rehvakkaasti." s. 43</i>	Tytöt ovat syöttejä
<i>"Minä en vielä polta tupakkaa. Pöllö. Sitä vaan sanotaan tupakkitauoksi." s. 45</i>	Rehvastelua
<i>"Ala tulla, nahjus! Arttu huusi jo paljon kauempana." s. 46</i>	Nimittelyä
<i>"Tuu jo tumppu! Arttu kiirehti." s. 46</i>	Nimittelyä hitaudesta
<i>"Tee homo voltti! Arttu huusi." s. 46</i>	Karkea nimittely
<i>"Sori, sitä on joskus tosipaikoissa pinna kireällä, Arttu lepyteli." s. 48</i>	Pojan anteeksipyyntö
<i>"Pihkassa taidat olla Liinuun ja Tiinuun." s. 51</i>	Kiusoittelu tykkäämisestä
<i>Meidän pitää löytää täältä rahakirstu ja pelastaa ruumasta kaksi kaunista naista." s. 63</i>	Miehet sankareina
<i>"Vihollisia kuitenkin. Minä otan haupitsin. Ota sinä suorasuuntaustykki." s. 64</i>	Miesten aseet
<i>"...Jokke-eno, siis Artun isä, ei enää asunut heillä kotona, siis Artun äidin kanssa." s. 70</i>	Poismuuttanut isä

Liite 6: Kirjan Kirjolohikäärme alkuperäiset ja pelkistetyt tekstikokonaisuudet, 3/4

<i>”Jokke-eno nikkasi pojille silmää ja virnisti.” s. 72</i>	Miesten huumori
<i>”Jussi totteli ja iski mennessään pojille silmää. s. 72</i>	Miesten yhteisymmärrys
<i>”Vanha äitisi joutuu olemaan sydän syrjällään, kun miettii missä hulttiopoika taas luuhaa, Jussi virnisti.” s. 74</i>	Hulttiopoika
<i>”Kyllä mun jo huomenaamulla täytyy lähteä.” s. 74</i>	Kiireinen isä
<i>”Artun isän tulo oli vienyt seikkailumielen. Arttu olisi varmasti halunnut olla isänsä kanssa, kun tätä harvoin näki.” s. 80</i>	Isän kaipuu
<i>”Kai me ollaan samanlaisia yksinäisiä susia.” s. 83</i>	Miesten yksinäisyys
<i>”Kellukkeet! Niitä Leevi ei ainakaan ottaisi. Ne olivat pikkukakaroita varten.” s. 89</i>	Miehen voima
<i>”Sankareitten niskaan kasataan aina paineita.” s. 95</i>	Miehen suoriutumisen pakko
<i>”Jussi on naisissa, Arttu kuiskasi.” s. 96</i>	Seksismi
<i>”Sinunkin pitää liipustaa ympäri maata, vaikka poikasi kaipaisi kipeästi kasvatusta. Hulttio siitäkin tulee...” s. 112–113</i>	Kevytmielinen isä
<i>”Arttu pomppasi pystyyn ja kiepsahti isänsä kaulaan. Leevistä tuntui vähän nololta katsella. Vaikka niinhän hän itsekin kotona teki.” s. 115</i>	Tunteiden näyttäminen
<i>”...pojille paljastui karmea näky. Liinu ja Tiinu seisoivat hänen takanaan...”s. 123</i>	Tytöistä ei pidetä
<i>”Nytkin Leevi olisi varmaankin vain alistunut leikkimään Liinun ja Tiinun kanssa jotain pientä taloa preerialla.” s. 142</i>	Tyttöjen vähättely

Liite 6: Kirjan Kirjolahikäärme alkuperäiset ja pelkistetyt tekstikokonaisuudet, 4/4

<p><i>"...Arttu sanoi ja nikkasi Leeville silmää..." s. 143–144</i></p>	<p>Poikien yhteisymmärrys</p>
<p><i>"Liinu ja Tiinu katsoivat epäilevästi toisiinsa. Ehkä he olivat kuulleet puhuttavan, että miehiin ei ole luottamista." s. 144</i></p>	<p>Epäluotettavat miehet</p>
<p><i>"Katolle vei lahonnäköiset tikkaat. Toisessa tilanteessa niitä olisi ehdottomasti pitänyt kokeilla." s. 153</i></p>	<p>Poikien seikkailumieli</p>
<p><i>"Siinä he olivat polvillaan aurinkoisen kiven päällä hievahattamatta kuin intiaanit." s. 159</i></p>	<p>Poikien mielikuvitus</p>
<p><i>Jos ihminen pitää pipoa keskellä kesää, niin kyllä sillä jotain salattavaa täytyy olla." s. 160</i></p>	<p>Ennakkoluulo</p>
<p><i>"Nyljetään käärme ja tehdään meille puukontupet." s. 161</i></p>	<p>Poikien huumoria</p>
<p><i>"Siinä se taas nähtiin. Jos tyttöjen kanssa yritti keskustella vakavasti, se meni heti syyttelyksi." s. 171</i></p>	<p>Tyttöjen aliarvioiminen</p>
<p><i>"Etsimme Anssin ja tulemme sitten pelastamaan teidät, kuulutti Arttu ritarillisesti." s. 172</i></p>	<p>Pojat sankareina</p>
<p><i>"Sellainen Arttukin oli monta kertaa ollut hänelle, koska muka oli isompi ja tietävämpi." s. 187</i></p>	<p>Kaverin ylivalta</p>
<p><i>"Pojat puristivat jäähyväisiksi toistensa käsiä kuin miehet." s. 196</i></p>	<p>Miehinen ele</p>

Liite 7: Tutkimuslupa oppilaalta

Opiskelemme kasvatustieteen maisterin tutkintoa varten ” Luokanopettajasta maisteriksi” -koulutusohjelmassa Chydenius-instituutissa Kokkolassa, Jyväskylän yliopiston opiskelijana ja ”Lastentarhanopettajasta maisteriksi” -koulutusohjelmassa Kajaanissa, Oulun yliopiston Kajaanin opettajakoulutusyksikön opiskelijana. Tutkintoa varten teemme pro gradu -tutkielmaa.

Teemme tutkimusta Vihreä Varis -kirjasarjan mieskuvasta. Kysymme lupaa, haluatko osallistua tutkimukseen lukemalla ” Kuinka etana jarruttaa” -kirjan. Lukemisen jälkeen vastaisit kyselylomakkeeseen, jossa on kysymyksiä lukemastasi kirjasta. Pyydämme myös samalla lupaa käyttää vastauksiasi tutkimuksessamme.

Saamiamme tietoja käytämme luottamuksellisesti ja nimettöminä.

Yhteistyöterveisin _____

Tutkimuslupa

Haluan osallistua Vihreä Varis lasten- ja nuortenkirjasarjasta tehtävään tutkimukseen ja annan Ritva Korkatille ja Anni Österbergille luvan käyttää pro gradu -tutkielmassaan vastauksiani, jotka annan ”Kuinka etana jarruttaa” -kirjasta tehtyyn kyselyyn.

Aika ja paikka _____

Oppilaan allekirjoitus _____

Liite 8: Tutkimuslupa huoltajalta

Opiskelemme kasvatustieteen maisterin tutkintoa varten ” Luokanopettajasta maisteriksi” -koulutusohjelmassa Chydenius-instituutissa Kokkolassa, Jyväskylän yliopiston opiskelijana ja ”Lastentarhanopettajasta maisteriksi” -koulutusohjelmassa Kajaanissa, Oulun yliopiston Kajaanin opettajankoulutusyksikön opiskelijana. Tutkintoa varten teemme pro gradu -tutkielmaa.

Teemme tutkimusta Vihreä Varis -nuortenkirjasarjan mieskuvasta. Lapsenne on lupautunut lukemaan Vihreä Varis -kirjasarjan kirjan ”Kuinka etana jarruttaa” sekä vastamaan kirjasta tehtyyn kyselylomakkeeseen. Kyselylomake on tämän lupa-anomuksen liitteenä.

Saamiamme tietoja käytämme luottamuksellisesti ja nimettöminä.

Yhteistyöterveisin _____

Tutkimuslupa

Annamme Ritva Korkatille ja Anni Österbergille luvan käyttää pro gradu -tutkielmassaan lapsemme vastauksia, jotka hän on antanut ”Kuinka etana jarruttaa” -kirjasta tehtyyn kyselyyn.

Aika ja paikka: _____

Huoltaja: _____

Liite 9: Kyselylomake oppilaalle, 1/2

Luokka: _____

1. Oletko lukenut ennen Vihreitä Variksia?

Olen En ole

2. Mitä mieltä olet kirjasta?

Pidin kirjasta

Miksi pidit? Vastaa kokonaisilla lauseilla.

En pitänyt kirjasta.

Miksi et pitänyt? Vastaa kokonaisilla lauseilla.

---

3. Millainen poika Eetu oli sinun mielestäsi? Vastaa kokonaisilla lauseilla.

Liite 9: Kyselylomake oppilaalle, 2/2

4. Millainen pappa oli sinun mielestäsi? Vastaa kokonaisilla lauseilla.

---

5. Voisiko kirja olla totta?

Voisi olla totta Vastaa kokonaisilla lauseilla.

Ei voisi olla totta Vastaa kokonaisilla lauseilla.

Arvomme luokassa tutkimukseen osallistuneiden kesken kirjan Yksi onnellinen voi saada sen omakseen.

Hyvää arpaonnea!

Kiitos vaivannäöstäsi!

Liite 10: Mielenpitoet kirjasta**Pitivät kirjasta****Eivät pitäneet kirjasta****Alkuperäinen tekstikokonaisuus****Alkuperäinen tekstikokonaisuus**

<i>"koska Eetu meni hukkaan monesti ja pölläsi laivan" (1)</i>	<i>"koska se oli semmonen että se eetu ei osannut mitään." (7)</i>
<i>"koska on niin hauska" (2)</i>	<i>"koska Eetu vei sydäntyydyn Emmille" (8)</i>
<i>"Koska kirjassa on jännittäviä ja hauskoja tapahtumia" (3)</i>	
<i>"Eetu oli hidas niin se sai eetun kaikenmoisiin hätiin. Ja kun häntä kiusattiin koska ei osannut luistella." (4)</i>	
<i>"Pidän kirjasta koska Eetulla sattuu kaikkea kummelluksia." (5)</i>	
<i>"koska siinä eetulle käy aina huonosti, ja hän selviää aina hankaluuksista." (6)</i>	
<i>"Kirja oli hauska ja mielenkiintoinen. Siinä oli hyvä opetus. Tosi hyvä kirja." (9)</i>	
<i>"koska lopussa kävi hyvin." (10)</i>	
<i>"Siinä tapahtui paljon ja loppu oli hyvä." (11)</i>	
<i>"Koska siinä sattuu kaikenlaista kivaa." (12)</i>	
<i>"Koska siinä oli välillä kuvia joista näki missä he ovat." (13)</i>	
<i>"koska kirjassa oli toimintaa ja kirja sopii tytöille ja pojille" (14)</i>	

Liite 11: Mielenpito Eetusta

Kolmas kysymys: Millainen poika Eetu on sinun mielestäsi?

Empaattiset kommentit

Kielteiset kommentit

Alkuperäinen tekstikokonaisuus

Alkuperäinen tekstikokonaisuus

<i>"Tyhmä aluksi lopulta sankari" (1)</i>	<i>"Eetu on aika hidas ja tyhmä" (2)</i>
<i>"Eetu on hiljainen kiltti ja kömpelö poika" (3)</i>	<i>"Eetu oli minun mielestä tyhmä koska se teki kaikkea" (5)</i>
<i>"Kiltti ja vähän tuhmakin kun varasti leikkokaisen pullolaivan." (4)</i>	
<i>"Eetu on hidas ja yksinäinen." (6)</i>	
<i>"kauhean onneton ja hidas eikä osannu luistella ja hiihtää." (7)</i>	
<i>"Eetu oli mielestäni pelokas" (8)</i>	
<i>"Eetu on hauska, hidas, mutta viisas poika" (9)</i>	
<i>"ystävällinen ujo ja hidas" (10)</i>	
<i>"Eetu oli hidas ja arka." (11)</i>	
<i>"Eetu on hidas, mutta viisas. Eetulle sattuu kaikenlaista vahinkoa." (12)</i>	
<i>"Eetu on mielestäni yksinäinen poika. Mutta lopussa kuitenkin sankari. (13) hiljainen, kiltti ja pelokas" (14)</i>	

Liite: 12 Mielenpiteet papasta

Neljäs kysymys: Millainen pappi oli sinun mielestäsi?

Empaattiset kommentit**Kielteiset kommentit****Alkuperäinen tekstikokonaisuus****Alkuperäinen tekstikokonaisuus**

<i>"tarpeeksi järkevä" (1)</i>	<i>"Pappi oli liian rento" (5)</i>
<i>"leikkoinen oli aika kiva" (2)</i>	
<i>"Pappi oli kannustavainen hauska taitava ja huolehtivainen" (3)</i>	
<i>"Kiltti joka tykkää auttaa se myös on semmonen neuvoja" (4)</i>	
<i>"Hänellä oli aikaa kuunnella Eetua. Hän kertoi juttuja eetuille" (6)</i>	
<i>"anelias ja opettava" (7)</i>	
<i>"Pappi oli mielestäni kiltti" (8)</i>	
<i>"Pappi oli viisas, hyvin hauska ja hyvä tarinankertoja." (9)</i>	
<i>"hauska ja välittävä" (10)</i>	
<i>"Pappi oli ystävällinen ja avulias." (11)</i>	
<i>"Pappi oli aina Eetun puolella. Pappi rakasti Eetua." (12)</i>	
<i>"Pappi oli tosi kiltti ja piti Eetusta hyvää huolta." (13)</i>	
<i>"ystävällinen auttavainen" (14)</i>	

Liite 13: Mielenpiteet kirjan tapahtumien todellisuudesta

Viidennen kysymyksen perustelut kirjan tapahtumista.

Tapahtumat voisivat olla totta.

Tapahtumat eivät voisi olla totta.

Alkuperäinen tekstikokonaisuus

Alkuperäinen tekstikokonaisuus

<i>"kun siinä on melkein normaalista elämää" (1)</i>	<i>"koska se pappa sano että kanadassa on ollu muka niin paljon lunta että taloki ollu peitossa." (7)</i>
<i>"Ei kommenttia." (2)</i>	<i>"koska opettaja olisi huomannut että Eetua kiusataan" (10)</i>
<i>"Kirja voisi olla totta koska se ei ole mikään hirviöjuttu" (3)</i>	
<i>"Siinä voisi hyvinkin kadota ja olla hidas ja sitten pelastaa hengen." (4)</i>	
<i>"koska siinä on asiaa joka voisi olla totta" (5)</i>	
<i>"Tapahtumat ovat todellisia ja ihmiset." (6)</i>	
<i>"Koska kirjassa oli vain faktaa" (8)</i>	
<i>"Kaikki on todentuntuista, eikä satua." (9)</i>	
<i>"sellaista voi tapahtua oikeassa elämässä." (11)</i>	
<i>"Esim. koska Eetu meni hukkaan tavaratalossa." (12)</i>	
<i>"Kirjan kuvat olivat aika hyviä." (13)</i>	
<i>"siinä ei tapahdu mitään ihmeellistä" (14)</i>	